

KATUJENGIEN KRIMINALISOINTI
UUDEN KOVENTAMISPERUSTEEEN SÄÄTÄMINEN RIKOSLAKIIN

Lapin yliopisto
Oikeustieteiden tiedekunta
Rikosoikeus
Pro gradu -tutkielma
Margareeta Raula
Kevät 2025

Lapin yliopisto

Tiedekunta: Oikeustieteiden tiedekunta

Työn nimi: Katujengien kriminalisointi – uuden koventamisperusteen säätäminen rikoslakiin

Tekijä: Margareeta Raula

Koulutusohjelma/oppiaine: Oikeustiede, rikosoikeus

Työn laki: Pro gradu -tutkielma

Sivumäärä, liitteiden lukumäärä: X + 72, ei liitteitä

Vuosi: 2025

Tiivistelmä:

Tässä pro gradu -tutkielmassa käsitellään hallituksen esitystä eduskunnalle n:o 219/2024 vp laiksi rikoslain 6 ja 17 luvun muuttamisesta. Tämä tutkielma on valmistunut keväällä 2025. Tutkimuksessa käsiteltävä lakiehdotus on annettu 30.1.2025, joten tutkimus on ajankohtainen ja tärkeä.

Tutkimuksessa tarkastellaan, millä edellytyksillä rikoksen tekeminen osana rikollisjoukon toimintaa voidaan säätää rangaistuksen koventamisperusteeksi, ja millä edellytyksillä rikollisjoukon tunnusmerkistön määrittely rikoslakiin on mahdollista. Tutkimusmetodini on lainsäädäntötutkimus ja tutkimusotteeni on kriittinen. Sakari Melanderin kriminalisointiteorian avulla hahmotan, onko rikoksen tekeminen osana rikollisjoukon toimintaa rangaistuksen koventamisperusteeksi hyväksyttävissä oleva lakiehdotus, kun otetaan huomioon kriminalisointiperiaatteista johtuvien rikosoikeuden käytön oikeudellisten reunaehtoien luomat edellytykset.

Laillisuusperiaatteen näkökulmasta lakiehdotuksen haasteiksi muodostuvat sen määritelmällinen epätäsmällisyys ja lavea soveltamisala. Ihmisarvon loukkaamattomuuden periaatteen näkökulmasta lakiehdotuksen haasteena ovat syyllisyysperiaatteen, oikeusturvaan, yhdenvertaisuuteen ja lapsen edun ensisijaisuuteen liittyvät kysymykset. Oikeushyvien suojelun periaatteen näkökulmasta lakiehdotuksella suojeltavat oikeushyvät ovat hyväksyttäviä. Oikeushyvien suojelun periaatteen näkökulmasta lakiehdotuksen haasteiksi muodostuvat suojeltavia oikeushyviä tosiasiallisesti suojaava vaikutus, moitittavuusarviointi, suhteellisuusperiaatteen vaatimukset rajoitettaviin oikeushyviin nähden ja symbolisen rikosoikeuden kieltö. Ultima ratio -periaatteen näkökulmasta lakiehdotuksen haasteena ovat vaihtoehtoisten järjestelmien puutteellinen arviointi ja lakiehdotuksen tarpeellisuus suhteessa voimassa olevaan lainsäädäntöön. Hyöty-haitta-punninnan periaatteen näkökulmasta lakiehdotuksen haasteet muodostavat sen puutteelliset preventiovaikutukset, sen välittömät kustannukset ja sen vaikutusryhmille aiheutuvat haitat.

Avainsanat: rikosoikeus, kriminalisointi, jengit

X Tutkielma ei sisällä muita kuin tekijän/tekijöiden omia henkilötietoja.

Sisällysluettelo

Lähdeluettelo.....	III
Lyhenneluettelo.....	X
1 Johdanto.....	1
1.1 Lähtökohdat tutkielman aiheeseen.....	1
1.2 Tutkielman tehtävänasettelu ja rajaukset.....	3
1.3 Tutkimustapa ja rakenne.....	4
2 Katujengi-ilmiö esiintyvyys ja ominaispiirteet.....	6
2.1 Nuorisorikollisuudesta yleisesti.....	6
2.2 Eurooppa ja katujengien käsitteellinen määrittely.....	8
2.3 Katujengi-ilmiö Suomessa.....	10
2.4 Suomessa esitetty katujengejä koskeva kriminalisointi ja rikosoikeudellinen määritelmä.....	11
3 Rikosoikeuden käytön oikeutus ja hyväksyttävyys.....	14
3.1 Rangaistusteorioiden osana rikoslainoppia.....	14
3.2 Kriminalisointiperiaatteet osana rikoslainoppia.....	17
4 Katujengien kriminalisointiteoreettinen analyysi.....	18
4.1 Laillisuusperiaate kriminalisointiperiaatteena ja sen vaikutus katujengien kriminalisointiin.....	18
4.1.1 Katujengien määritelmällinen yhteys järjestäytyneiden rikollisryhmien määrittelyyn.....	21
4.1.2 Katujengien rakenne ja toiminta.....	23
4.1.3 Katujengien ryhmän ajallinen kesto.....	26
4.1.4 Katujengien soveltamisalaan kuuluvat rikokset.....	27
4.2 Ihmisarvon loukkaamattomuuden periaate kriminalisointiperiaatteena ja sen vaikutus katujengien kriminalisointiin.....	31
4.2.1 Katujengien kriminalisoinnin arviointi suhteessa syyllisyysperiaatteeseen ja oikeusturvavaatimukseen.....	33
4.2.2 Katujengien kriminalisoinnin arviointi suhteessa lasten ja nuorten rikosoikeudellisen kohtelun vaatimuksiin.....	34
4.3 Oikeushyvien suojelun periaate kriminalisointiperiaatteena ja sen vaikutus katujengien kriminalisointiin.....	37
4.3.1 Katujengien kriminalisoinnin suojelukohteen oikeushyväluonne ja sen pyrkimys oikeushyvien suojelemiseen.....	40
4.3.2 Katujengien kriminalisoinnin moitittavuusarviointi.....	44
4.3.3 Katujengien kriminalisoinnin oikeushyviä rajoittava vaikutus.....	46
4.3.4 Katujengien kriminalisoinnin suhde symbolisen rikosoikeuden kieltoon.....	48
4.4 Ultima ratio -periaate kriminalisointiperiaatteena ja sen vaikutus katujengien kriminalisointiin.....	50
4.4.1 Katujengien kriminalisoinnin arviointi suhteessa ulkoiseen ultima ratio -periaatteeseen.....	53
4.4.2 Katujengien kriminalisoinnin arviointi suhteessa sisäiseen ultima ratio -periaatteeseen.....	57
4.4.2.1 Osallisuudesta.....	57
4.4.2.2 Yleissäännös koventamisperusteena.....	58
4.4.2.3 Suunnitelmallisuusperiaate koventamisperusteena.....	59
4.4.2.4 Järjestäytynyt rikollisuus koventamisperusteena.....	59
4.4.2.5 Uusimisperiaate koventamisperusteena.....	61
4.4.2.6 Katujengien suhde lieventämisperusteisiin.....	61
4.5 Hyöty-haitta-punninnan periaate kriminalisointiperiaatteena ja sen vaikutus katujengien kriminalisointiin.....	62
4.5.1 Katujengien kriminalisoinnilla saavutettava preventiovaikutus.....	65
4.5.2 Katujengien kriminalisoinnin välittömät kustannusvaikutukset.....	66
4.5.3 Katujengien kriminalisoinnin haitat tiettyjen ihmisryhmien kannalta.....	68
5 Johtopäätökset.....	68

Lähdeluettelo

Virallislähteet

Hallituksen esitykset

HE 309/1993 vp

Hallituksen esitys eduskunnalle perustuslakien perusoikeussäännösten muuttamisesta.

HE 20/2002 vp

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi turvallisuuden edistämistä yleisillä paikoilla koskevien säännösten uudistamiseksi.

HE 44/2002 vp

Hallituksen esitys eduskunnalle rikosoikeuden yleisiä oppeja koskevan lainsäädännön uudistamiseksi.

HE 219/2024 vp

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi rikoslain 6 ja 17 luvun muuttamisesta.

Perustuslakivaliokunnan mietinnöt

PeVM 25/1994 vp

Perustuslakivaliokunnan mietintö hallituksen esityksestä n:o 309/1993 vp perustuslakien perusoikeussäännösten muuttamisesta.

Perustuslakivaliokunnan lausunnot

PeVL 23/1997 vp

Perustuslakivaliokunnan lausunto hallituksen esityksestä n:o 6/1997 vp oikeudenkäyttöä, viranomaisia ja yleistä järjestystä vastaan kohdistuvia rikoksia sekä seksuaalirikoksia koskevien säännösten uudistamiseksi.

PeVL 29/2001 vp

Perustuslakivaliokunnan lausunto hallituksen esityksestä n:o 77/2001 vp lahjontaa koskevan Euroopan neuvoston rikosoikeudellisen yleissopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä sekä eräiden virkarikoksia ja niihin liittyviä rikoksia koskevien säännösten muuttamisesta.

PeVL 26/2014 vp

Perustuslakivaliokunnan lausunto hallituksen esityksestä n:o 18/2024 vp terrorismirikoksia koskevaksi lainsäädännöksi.

PeVL 61/2014 vp

Perustuslakivaliokunnan lausunto hallituksen esityksestä n:o 293/2014 vp laiksi rikosuhrimaksusta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.

Valiokunnille annetut asiantuntijalausunnot ja vastineet

Korkeimman oikeuden asiantuntijalausunto 27.8.2024

Korkein oikeus, asiantuntijalausunto hallituksen esityksen n:o 219/2024 vp luonnoksesta laiksi rikoslain 6 ja 17 luvun muuttamisesta. Annettu 27.8.2024.

Mannerheimin Lastensuojeluliitto ry:n asiantuntijalausunto 13.8.2024

Mannerheimin Lastensuojeluliitto ry, asiantuntijalausunto hallituksen esityksen n:o 219/2024 vp luonnoksesta laiksi rikoslain 6 ja 17 luvun muuttamisesta. Annettu 13.8.2024.

Melanderin asiantuntijalausunto 1.9.2024

Melander Sakari, asiantuntijalausunto hallituksen esityksen n:o 219/2024 vp luonnoksesta laiksi rikoslain 6 ja 17 luvun muuttamisesta. Annettu 1.9.2024.

Nuotion asiantuntijalausunto 29.8.2024

Nuotio Kimmo, asiantuntijalausunto hallituksen esityksen n:o 219/2024 vp luonnoksesta laiksi rikoslain 6 ja 17 luvun muuttamisesta. Annettu 29.8.2024.

Oikeusasiamies Jääskeläisen asiantuntijalausunto 9.8.2024

Oikeusasiamies Jääskeläinen Petri, asiantuntijalausunto hallituksen esityksen n:o 219/2024 vp luonnoksesta laiksi rikoslain 6 ja 17 luvun muuttamisesta. Annettu 9.8.2024.

Oulun käräjäoikeuden asiantuntijalausunto 14.8.2024

Oulun käräjäoikeus, asiantuntijalausunto hallituksen esityksen n:o 219/2024 vp luonnoksesta laiksi rikoslain 6 ja 17 luvun muuttamisesta. Annettu 14.8.2024.

Poliisihallituksen asiantuntijalausunto 14.8.2024

Poliisihallitus, asiantuntijalausunto hallituksen esityksen n:o 219/2024 vp luonnoksesta laiksi rikoslain 6 ja 17 luvun muuttamisesta. Annettu 14.8.2024.

Rikosseuraamuslaitoksen asiantuntijalausunto 31.7.2024

Rikosseuraamuslaitos, asiantuntijalausunto hallituksen esityksen n:o 219/2024 vp luonnoksesta laiksi rikoslain 6 ja 17 luvun muuttamisesta. Annettu 31.7.2024.

Rikosseuraamuslaitoksen asiantuntijalausunto 25.9.2024

Rikosseuraamuslaitos, asiantuntijalausunto hallituksen esityksen n:o 109/2024 vp luonnoksesta valtion talousarvioksi vuodelle 2025. Annettu 25.9.2024.

Rikosseuraamusala Talentia ry:n asiantuntijalausunto 14.8.2024

Rikosseuraamusala Talentia ry, asiantuntijalausunto hallituksen esityksen n:o 219/2024 vp luonnoksesta laiksi rikoslain 6 ja 17 luvun muuttamisesta. Annettu 14.8.2024.

Sisäministeriön asiantuntijalausunto 19.7.2024

Sisäministeriön poliisiosasto, asiantuntijalausunto hallituksen esityksen n:o 219/2024 vp luonnoksesta laiksi rikoslain 6 ja 17 luvun muuttamisesta. Annettu 19.7.2024.

Suomen Asianajajaliitto ry:n asiantuntijalausunto 13.8.2024

Suomen Asianajajaliitto ry, asiantuntijalausunto hallituksen esityksen n:o 219/2024 vp luonnoksesta laiksi rikoslain 6 ja 17 luvun muuttamisesta. Annettu 13.8.2024.

Suomen Tuomariliitto ry:n asiantuntijalausunto 29.8.2024
Suomen tuomariliitto ry, asiantuntijalausunto hallituksen esityksen n:o 219/2024 vp luonnoksesta laiksi rikoslain 6 ja 17 luvun muuttamisesta. Annettu 29.8.2024.

Valtioneuvoston asiantuntijalausunto 13.8.2024
Valtioneuvosto oikeuskansleri, asiantuntijalausunto hallituksen esityksen n:o 219/2024 vp luonnoksesta laiksi rikoslain 6 ja 17 luvun muuttamisesta. Annettu 13.8.2024.

Muut virallislähteet

CRC/C/GC/10 2007
Convention on the Rights of the Child General comment No. 10: Children's Rights in juvenile justice. 25.4.2007.

EUCPN 2022
European Crime Prevention Network (EUCPN): Toolbox on street gang prevention. EUCPN Toolbox series. 2022.

OM 4/2004
Hallituksen esityksen laatimisohteet. Oikeusministeriön julkaisu 4/2004.

OM 6/2007
Säädösehdotusten vaikutusten arviointi Ohteet. Oikeusministeriön julkaisu 6/2007.

OM 2016
Oikeusministeriön laatima säädösvalmistelun kuulemisopas. Oikeusministeriö 2016.

OM 7/2018
Arviomuistio rikoslain viimeaikaisesta kehityksestä ja tulevista kehitystarpeista Eräät seksuaali-, väkivalta-, rattijuopumus- ja talousrikokset. Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 7/2018.

OM 13/2024
Toimenpideohjelma nuoriso- ja jengirikollisuuden ehkäisemiseksi ja torjumiseksi vuosille 2024-2027. Oikeusministeriön julkaisuja, mietintöjä ja lausuntoja 13/2024.

OM 16/2024
Kriminalisointiperiaatteiden ja perustuslakivaliokunnan rangaistavaksi säätämisen hyväksyttävyydelle asettamien edellytysten konkretisointi ja operationalisointi. Oikeusministeriön julkaisuja, selvityksiä ja ohteita 16/2024.

OM 9/2024
Nuorten vakavan rikollisuuden ja jengiväkivallan ehkäisy Ruotsissa ja Tanskassa. Oikeusministeriön julkaisuja, Selvityksiä ja ohteita 9/2024.

Valtioneuvosto 2023
Vahva ja välittävä Suomi: Pääministeri Petteri Orpon hallituksen ohjelma 20.6.2023.

Kirjallisuus

Bruun 2016

Bruun, Kari: Turvallisuus perus- ja ihmisoikeutena. *Oikeus* 2016:2 (45) s. 245–259.

Danielsson 2022

Danielsson, Petri: Nuorten väkivaltarikollisuuden määrä ja piirteet poliisin tietoon tulleiden rikollisuuden valossa. Keskusrikospoliisi. Tiedusteluosasto, strateginen analyysi 2022.

Decker ym. 2022

Decker, Scott – Pyrooz, David – Densley, James: *On Gangs*. Temple University Press 2022.

Forss 2023

Forss, Marko: Katujengi rikosoikeudellisesti määriteltynä järjestäytyneenä rikollisryhmänä. Edilex Edita Publishing Oy 2023.

Elonheimo 2010

Elonheimo, Henrik: Nuorisorikollisuuden esiintyvyys, taustatekijät ja sovittelu. *Oikeus* 2010:2 (39) s. 184–187.

Husa ym. 2008

Husa, Jaakko – Mutanen, Anu – Pohjolainen, Teuvo: Kirjoitetaan juridiikkaa. Talentum Helsinki 2008.

Honkatukia ym. 2006

Honkatukia, Päivi, – Kivivuori, Janne – Haapasalo, Jaana – Honkatukia, Päivi – Kivivuori Janne: Nuorisorikollisuus: Määrä, Syyt Ja Kontrolli. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos Helsinki 2006.

Hirvonen 2011

Hirvonen, Ari: Mitkä metodit? Opas oikeustieteen metodologiaan. Helsinki 2011.

Irwin-Rogers ym. 2019

Irwin-Rogers, Keir – Decker, Scott – Rostami, Amir – Stephenson, Svetlana – Van Hellemont, Elke: *European Street Gangs and Urban Violence*. Teoksessa: *Handbook of Global Urban Health*, (toim.) Vojnovic, Igor – Pearson, Amber – Asiki, Gershim – DeVerteuil, Geoffrey – Allen, Adriana. Routledge 2019 s. 484–504.

Juhani 1996

Juhani, Iivari: Osattomuudesta rangaistavaksi. Nuorista rikoksentekijöistä nuoruuden alakulttuuriteorian valossa. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisu Edita 1996.

Keinänen ja Päivimäki 2022

Keinänen, Anssi ja Päivimäki Leona: Näkyykö säädösehdotuksen yhteiskunnallinen merkittävyys sen valmistelutavassa?. *Edilex* 2022/47.

Kivivuori ym. 2018

Kivivuori, Janne – Aaltonen, Mikko – Danielsson, Petri – Näsi, Matti – Suonpää, Karoliina: *Kriminologia: Rikollisuus ja kontrolli muuttuvassa yhteiskunnassa*. Helsinki Gaudeamus 2018.

Klein ja Maxson 2006

Klein, Malcolm W. ja Maxson, Cheryl L.: *Street Gang Patterns and Policies*. Oxford University Press 2006.

Korkka-Knuts ym. 2020

Korkka-Knuts, Heli – Frände, Dan – Helenius, Dan: *Yleinen rikosoikeus. 3. uudistettu painos*. Helsinki Edita Publishing Oy 2020.

Laasanen 2004

Laasanen, Jari: Abstraktinen vaara – Vaarantamisrikoksista hyvinvointivaltion rikosoikeudessa. *Oikeustiede – Jurisprudentia XXXVII* 2004 s. 323–383.

Lappi-Seppälä 1994

Lappi-Seppälä, Tapio: Miksi rikosoikeus? Teoksessa: Kohti 2000-luvun rikosoikeutta. Hirvonen, Ari (toim.) *Helsingin yliopiston rikos- ja prosessioikeuden laitoksen julkaisu* 1994 s. 19–82.

Lappi-Seppälä 1997

Lappi-Seppälä, Tapio: Rikosoikeustutkimus, kriminaalipoliittinen orientaatio - ja metodi. teoksessa *Minun metodini*. Werner Söderström Osakeyhtiö 1997 s. 189–213.

Lappi-Seppälä 2007

Lappi-Seppälä, Tapio: Penal policy and prisoner rates in Scandinavia. *Festschrift in Honour of Raimo Lahti*. Helsingin yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta 2007 s. 265–306.

Lappi-Seppälä 2022

Lappi-Seppälä, Tapio – Hakamies, Kaarlo – Helenius, Dan – Melander, Sakari – Nuotio, Kimmo – Ojala, Timo – Rautio Ilkka: *Rikosoikeus*. Helsinki Alma Talent oy 2022.

Lavapuro 2000

Lavapuro, Juha: Yleinen järjestys ja turvallisuus: kollektiivinen hyvä. *Lakimies* 3/2000 s. 412–418.

Leskinen 2022

Leskinen, Minni: De lege ferenda -tutkimuksesta metodina ja tieteenä. *Lakimies* 7-8/2022 s. 1158–1185.

Lindstedt 2007

Lindstedt, Jukka: Turvallisuus, kontrollipoliittikka ja laillisuusvalvonta. *Lakimies* 7-8/2007 s. 1006–1037.

Melander 2002

Melander, Sakari: Kriminalisointiperiaatteet ja perusoikeuksien rajoitusedellytykset. *Lakimies* 6/2002 s. 938–961.

Melander 2008

Melander, Sakari: Kriminalisointiteoria – rangaistavaksi säätämisen oikeudelliset rajoitukset. Helsinki Suomalainen lakimiesyhdistys 2008.

Myrsky 2009

Myrsky, Matti: Kriminalisointiteoria – rangaistavaksi säätämisen oikeudelliset rajoitukset. Väitöskirja. Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen julkaisuja A-sarja N:o 288 Lakimies 3/2009 s. 491–538.

Määttä 2015

Määttä, Tapio: Metodinen pluralismi oikeustieteessä – ympäristöoikeudellisen tutkimuksen suuntauksat ja menetelmät. Teoksessa Tarmo Miettinen (toim.), Oikeustieteellinen opinnäyte – Artikkeleita oikeustieteellisten opinnäytteiden vaatimuksista, metodista ja arvostelusta. Edilex-sarja 2015/45 s. 135–222.

Nopanen ym. 2023

Nopanen, Riikka – Salonen, Annika – Rikander, Henri: Kouluilla on merkittävä rooli nuorisoriikollisuuden ja jengiytymisen ennaltaehkäisyssä. Edilex 2023.

Paukku ja Kimpimäki 2023

Paukku, Eelis ja Kimpimäki, Minna: Tilastollinen analyysi rangaistuksen mittaamiseen vaikuttavista tekijöistä talousrikostuomioissa. Lakimies 3-4/2023 s. 462–484.

Pihlajamäki ym. 2002

Pihlajamäki, Heikki – Pohjonen, Soile – Haapio, Helena: Ennakoiva oikeusajattelu. Oikeus 2002:1 (31) s. 1–4.

Pirjatanniemi 2011

Pirjatanniemi, Elina: Haastavatko ihmisoikeudet kriminaalipolitiikan?. Oikeus 2011:2 (40) s. 154–174.

Rantala 2016

Rantala, Kati: Argumentointi hallituksen esityksissä: keskeiset ehdotukset ja vaikutusten arviointi. Oikeus 2016:2 (45) s. 159–183.

Rikander ym. 2023

Rikander, Henri – Sutela, Mika – Rikander, Salla: Alaikäisten rikollisuudesta ja katujengeistä. Edilex-sarja 2023/17.

Saarholm ja Turkka 2023

Saarholm, Julia ja Turkka, Heikki: Lasten Ja Nuorten Rikokset: Opas ennaltaehkäisyyn ja rikoskierteiden katkaisuun. Jyväskylä PS-kustannus 2023.

Savolainen 2023

Savolainen, Jukka: Vierashuoneessa KM, YTM, projektipäällikkö Riikka Nopanen, KM, erityisasiantuntija Annika Salonen ja OTT, dos, turvallisuuspäällikkö Henri Rikander: Kouluilla on merkittävä rooli nuorisoriikollisuuden ja jengiytymisen ennaltaehkäisyssä. Edilex 2023.

Siltala 2003

Siltala, Raimo: Oikeustieteen Tieteenteoria. Helsinki Suomalainen Lakimiesyhdistys 2003.

Tala 2004

Tala, Jyrki: Lainsäädäntötutkimus – turvaa vai tarpeellista?. Oikeus 2004:4 (33) s. 378–397.

Tapani ja Tolvanen 2016

Tapani, Jussi ja Tolvanen, Matti: Rikosoikeus: Rangaistuksen määrääminen ja täytäntöönpano. 3. uudistettu painos. Helsinki Talentum Pro 2016.

Tolvanen 2009

Tolvanen, Matti: Rangaistusteoriat – mitä ne ovat ja mihin niitä tarvitaan?. Oikeus 2009:4 (38) s. 358–379.

Weerman ym. 2009

Weerman, Frank M. – Maxson, Cheryl L. – Esbensen, Finn-Aage – Aldridge, Judith – Medina, Juanjo – van Gemert, Frank: Eurogang program manual Background, development, and use of the Eurogang instruments in multi-site, multi-method comparative research. Eurogang Network 2009.

Oikeuskäytäntö

HelKäo 31.5.2022 tuomio nro 119521 asia nro R 22/1303

HelKäo 14.7.2023 asia nro R 23/3186

HelHo 12.12.2024 tuomio nro 24/140981 asia nro R 23/1629

HelHo 13.6.2024 tuomio nro 24/125924 asia nro R 22/1986

KKO 2011:41

KKO 2013:90

KKO 2014:55

Internet lähteet

Poliisin verkkosivut, päivitetty 14.5.2025 [<https://poliisi.fi/katujengien-rikollisuus>] (Luettu 14.5.2025)

The Eurogang project, päivitetty 14.5.2025 [<https://eurogangproject.com/>] (Luettu 14.5.2025)

Lyhenneluettelo

EIS	Yleissopimus ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi (Euroopan ihmisoikeussopimus, SopS 18/1990)
EUCPN	European Crime Prevention Network
EU	Euroopan unioni
HE	Hallituksen esitys
HelHo	Helsingin hovioikeus
HelKäo	Helsingin kärjäoikeus
KKO	Korkein oikeus
KP-sopimus	Kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus (SopS 7–8/1976)
LOS	Lapsen oikeuksien yleissopimus (SopS 60/1991)
OM	Oikeusministeriö
PL	Suomen perustuslaki (731/1999)
RL	Rikoslaki (39/1889)
SopS	Sopimussarja

1 Johdanto

1.1 Lähtökohdat tutkielman aiheeseen

Valitsin tutkimukseni kohteeksi nuorten katujengit ja niiden kriminalisoinnin uudeksi koventamisperusteeksi rikoslakiin. Nuorisorikollisuus itsessään ei ole uusi ilmiö Suomessa ja nuoruuden ajatellaankin olevan ihmisen rikosaktiivisinta aikaa. Myöskään nuorisoporukat, joissa vietetään aikaa yhdessä julkisilla paikoilla ja häiriköidään pahennusta aiheuttaen, eivät ole uusi ilmiö.¹ Toisaalta nuorisorikollisuus on Suomessa kasvanut 2020-luvulta alkaen merkittävästi ja osa kasvavaa nuorisorikollisuutta on katujengi-ilmiön yleistyminen.² Katujengeillä ei tarkoiteta samaa kuin tavallisilla nuorisoporukoilla, ja niiden sekoittaminen keskenään on nuoria leimaavaa ja epätarkoituksenmukaista.³ Käsitteenä ja yhteiskunnallisena ilmiönä katujengit ovat Suomessa verrattain uusia. Tällä hetkellä Suomen lainsäädännössä ei nimenomaisesti säädetä katujengeistä, eikä katujengien määritelmään ole otettu kantaa lainvalmisteluaineistoissa.⁴ Yhteiskunnallisena ilmiönä katujengit nousivat laajempaan julkiseen keskusteluun vuonna 2021, kun kahden eri katujengiryhmän välinen väkivallan kierre alkoi. Tästä alkaen ilmiö on ollut vahvasti osa yhteiskunnallista keskustelua. Vuonna 2023 poliisihallitus arvioi Suomessa olevan katujengejä noin 10 kappaletta ja jäseniä sekä jengeihin liittyviä henkilöitä noin 260. Katujengien arvioitiin koostuvan pääasiassa iältään 18–30-vuotiaista ulkomaalaistaustaisista miehistä. Toisaalta katujengien vaikutuspiirissä todettiin olevan merkittävän paljon alaikäisiä henkilöitä.⁵

Median uutisoinnin tehtävänä on nostaa yhteiskunnallisessa keskustelussa vaikuttavia ilmiöitä esille ja näin luoda päätöksentekijöille painetta kontrolloida ja puuttua ilmiöihin sekä täten myös ratkaista niitä. Kansainvälisellä tasolla katujengit ilmiönä on nostettu huolen aiheeksi muun muassa European Society of Criminology:n yhteydessä toimivassa jengiytymistä tutkivassa verkostossa ja sen jengejä tutkivassa Eurogang-projektissa.⁶ Suomessa Petteri Orpon hallitus on 20.6.2023 julkaistussa hallitusohjelmassaan nimennyt katujengirikollisuuden vakavaksi yhteiskunnalliseksi ongelmaksi, jonka ratkaisemiseksi

¹ Saarholm ja Turkkala 2023, kohdassa Osa 1 Nuoruus ja rikollisuus, Rikollinen nuoruus: näkökulma rakenteiden välistä, Nuorisorikollisuus – mistä puhumme?

² Danielsson 2022, s. 6.

³ OM 14/2024, s.17.

⁴ HE 219/2024 vp, s.15.

⁵ Forss 2023, s. 2. ja Poliisin verkkosivut <https://poliisi.fi/katujengien-rikollisuus>.

⁶ Saarholm ja Turkkala 2023, kohdassa Osa 2 Kokemustiedolla ymmärrystä ja vaikuttavia palveluita, Nuorisojengi elämänvaiheena ja jengiytymisen ehkäisemisen mahdollisuudet, Nuorisoi- ja katujengien määrittely ja media

hallitus sitoutuu ottamaan käyttöön tarvittavat keinot, joiden avulla ongelmaa torjutaan ja vähennetään määrätietoisesti. Hallitusohjelmassa hallitus lupaa toteuttaa laajan joukon sekä kovia että pehmeitä toimia ongelman ratkaisemiseksi. Yksi näistä kovista toimenpiteistä on katujengirikollisuuteen liittyvien rikosten rangaistusten koventaminen. Tämä toteutetaan siten, että rikoksen liittyminen katujengin toimintaan säädetään erilliseksi rikoksen koventamisperusteeksi.⁷ Tämä ollaan toteuttamassa 30.1.2025 julkaistun hallituksen esityksen HE 219/2024 vp avulla, ja laki on tarkoitettu tulemaan voimaan keväällä 2025.⁸

HE 219/2024 vp lainvalmisteluhanketta voidaan pitää kestoaltaan melko nopeana. Pääsääntöisesti lainvalmisteluhankkeet ovat ajallisesti melko pitkäkestoisia ja niiden aikataulut ovat väljiä. Tämän tavoitteena on, että kaikki mahdolliset ongelmat valmistelun kuluessa voidaan ottaa huomioon ja ratkaista asianmukaisesti. Monivaiheiset lainvalmisteluhankkeet vaativat tarkkaa suunnittelua koko niiden prosessin läpi.⁹ Oikeusministeriö on painottanut, että erityisen tärkeää on varata tarpeeksi aikaa lakiehdotuksien huolelliseen esi- ja perusvalmisteluun. Karkeasti arvioiden voidaan olettaa lainvalmisteluhankkeen kokonaisajasta kuluvan kolme neljäsosaa valmisteluun ennen esityksen antamista eduskunnalle.¹⁰ Lisäksi oikeusministeriö on todennut, että suuntaa antavana ohjeena lainvalmisteluhankkeen kestoista voidaan pitää esimerkiksi HE 173/2002 vp kestoja. Esityksessä oli kyse uusien kansainvälisten velvoitteiden täytäntöönpanosta Suomen kansalliseen lainsäädäntöön. Kyseisessä hankkeessa ei tarvittu varsinaista kansallista esivalmistelua, koska muutokset kansalliseen lainsäädäntöön perustuivat puhtaasti kansainvälisiin velvoitteisiin. Lainvalmisteluhankkeen perusvalmistelu alkoi 28.11.2001 ja laki tuli voimaan 1.6.2003. Täten kokonaisuudessaan lainvalmisteluhanke kesti noin 1,5 vuotta. Tällaista lakihanketta voidaan pitää esimerkkinä ajallisesti erittäin lyhyestä lainvalmisteluprosessista, jossa lain esivalmisteluun tavallisesti käytettävä työaika oli jo toteutettu kansainvälisellä tasolla.¹¹ Mikäli tätä lakihanketta 173/2002 vp verrataan pääministeri Orpon hallituksen tekemään esitykseen 219/2024 vp, voidaan todeta, että lakihanke 219/2024 vp ollaan tämänhetkisten tietojemme valossa toteuttamassa aikataulullisesti lähes samalla tahdilla kuin lakihanke 173/2002 vp.

⁷ Valtioneuvosto 2023, s. 181–182.

⁸ Hallituksen esitys eduskunnalle 219/2024 vp laiksi rikoslain 6 ja 17 luvun muuttamisesta.

⁹ OM 4/2004, s. 7–8.

¹⁰ OM 4/2004, s. 69–71.

¹¹ OM 4/2004, s. 75–77.

Lainvalmisteluhanke katujengirikollisuuteen liittyvien rikosten rangaistusten koventamisesta on jossain määrin toteutettu reagoimalla yhteiskunnallisen keskustelun keskiössä oleviin aiheisiin, ja lain valmisteluvaiheen työ on toteutettu erittäin nopeasti.¹² Tämä herättää kysymyksen siitä, onko näin nopealla tahdilla toteutetussa lainvalmisteluhankkeessa onnistuneesti kyetty toteuttamaan säädöshankkeen kokonaisvaltainen vaikutusarviointi.¹³ Aiemmin todetun mukaisesti oikeusministeriö painottaa säädöshankkeiden onnistumisen kannalta hyvin toteutettua valmistelutyötä, koska puutteellinen valmistelutyö voi johtaa moninaisiin ongelmiin. Pahimmassa skenaariossa voidaan ajatella, että poliittisen paineen takia oikeusjärjestelmä jää politiikan jalkoihin. Tutkimusten mukaan poliittisen auktoriteetin ylläpitäminen vaatii kansalaisten luottamusta oikeusjärjestelmän toimivuuteen ja kansalaisten luottamuksen puute lisää automaattisesti painetta poliittiselle auktoriteetille reagoida tilanteeseen ankarin rankaisullisin toimin.¹⁴ Täten voidaan pohtia, missä määrin säädöshankkeessa on kysymys oikeudellisesta ja lainsäädännöllisestä tarpeesta säätää kyseinen rangaistuksen koventamisperuste. Tätä ajatusta ei toki tosita pelkkä nopeasti toteutettu säädöshanke, joka vastaa yhteiskunnallisessa keskustelussa esitettyihin huoliin. Täten lainvalmisteluhanketta tulee tutkia oikeudelliselta sisällöltään laajemmin. Toisaalta moraaliset ja poliittiset kysymykset liittyvät aina kiinteästi kriminalisointeihin oikeudellisten kysymysten ohella.¹⁵ Lainvalmisteluhankkeen ajankohtaisuus ja monisyisyys herätti mielenkiintoni ja koen aiheen tarkemman tutkimuksen merkitykselliseksi.

1.2 Tutkielman tehtävänasettelu ja rajaukset

Hallituksen esityksessä 219/2024 vp ehdotetaan, että rikoksen tekeminen osana rikollisjoukon toimintaa säädettäisiin rangaistuksen koventamisperusteeksi ja rikoslakiin sisällytettäisiin rikollisjoukkoa koskeva määritelmä. Rikollisjoukolla tässä yhteydessä tarkoitetaan katujengejä. Lisäksi hallituksen esityksessä esitetään erikseen rangaistavaksi alle 15-vuotiaan käyttäminen välikappaleena tahallisen rikoksen tekemisessä. Kolmanneksi hallitus esittää, että henkeen, terveyteen tai vapauteen kohdistuvan rikoksen tekeminen erityisen nöyryyttävällä tavalla säädettäisiin rangaistuksen koventamisperusteeksi.¹⁶ Minun tutkimukseni keskittyy rikollisjoukkoja koskevan esityksen osan tutkimiseen. Tämä rajaa ulkopuolelle lainsäädäntöehdotuksen alle 15-vuotiaan käyttämisestä välikappaleena tahallisen rikoksen

¹² HE 219/2024 vp, s. 4: ”Luonnos hallituksen esitykseksi valmisteltiin maaliskesäkuun 2024 aikana virkatyönä oikeusministeriössä”.

¹³ Ks. OM 6/2007 kokoaa ohjeita säädösehdotusten vaikutusten arviointiin.

¹⁴ Lappi-Seppälä 2007, s. 265.

¹⁵ Melander 2008, s. 151–152.

¹⁶ HE 219/2024 vp, s. 1.

tekemisessä ja lainsäädäntöehdotuksen, jossa henkeen, terveyteen tai vapauteen kohdistuvan rikoksen tekeminen erityisen nöyryyttävällä tavalla säädettäisiin rangaistuksen koventamisperusteeksi. Tämä raja on välttämätön, jotta tutkielma ei laajene liikaa.

Tutkielmani kiinnostuksenkohteena ja tutkimuskysymyksinä ovat, millä edellytyksillä rikoksen tekeminen osana rikollisjoukon toimintaa voidaan säätää rangaistuksen koventamisperusteeksi, ja millä edellytyksillä rikollisjoukon tunnusmerkistön määrittely rikoslakiin on mahdollista. Tulen tarkastelemaan, millaisia vaatimuksia tämän ilmiön kriminalisoinnilla on ja arvioin sen tarpeellisuutta, toimivuutta ja hyväksyttävyyttä. Toteutan aiheen tarkastelun ja arvioinnin tutkimalla sitä Melanderin väitöskirjassaan esittämän kriminalisointiteorian avulla. Melanderin kriminalisointiteoria pohjautuu ja saa käytännön ilmentymänsä oikeustieteen traditiossa muodostuneiden kriminalisointiperiaatteiden kautta. Kriminalisointiteorian kriminalisointiperiaatteet ovat laillisuusperiaate, ultima ratio -periaate, oikeushyvien suojelun periaate, hyöty-haitta-punninnan periaate ja ihmisarvon loukkaamattomuuden periaate. Kriminalisointiperiaatteiden avulla hahmotan, onko rikoksen tekeminen osana rikollisjoukon toimintaa rangaistuksen koventamisperusteeksi hyväksyttävissä oleva säädösehdotus, kun otetaan huomioon kriminalisointiperiaateista johtuvien rikosoikeuden käytön oikeudellisten reunaehtojen luomat edellytykset. Tutkimuskysymykseeni vastaaminen vaatii aiheen pro et contra -tyyppistä tarkastelua. Yhtäältä tulen analysoimaan sekä kriminalisoinnin puolesta että sitä vastaan puhuvia seikkoja. Tutkimuskysymykseeni vastaaminen edellyttää voimassa olevan oikeustilan tarkastelua ja sitä, miten se pystyy vastaamaan katujengi-ilmiöön. Olen kiinnostunut siitä, onko katujengi-ilmiön kriminalisointi oikeutettu, toimiva ja perusteltu ratkaisu niihin ongelmiin, joita voimassa olevaan oikeustilaan mahdollisesti todetaan liittyvän. Toisaalta tässä tulee ottaa huomioon se, että ilmiö on nykyisessä muodossaan varsin uusi, joten pitkälti problematiikan analysointi on teoreettista arviointia ilmiön nykyhetken ja tulevaisuuden tilasta.

1.3 Tutkimustapa ja rakenne

Tutkimukseni on rikosoikeudellinen ja primäärinen tutkimukseni on lainsäädäntötutkimusta. Lainsäädäntötutkimus ymmärretään erityiseksi oikeudellisen sääntelyn tarkastelutavaksi. Lainsäädäntötutkimuksen katsotaan jakautuvan kahteen tapaan tarkastella oikeutta. Yhtäältä voidaan tutkia lainsäädäntöä kokonaisuutena ja oikeudellisena instituutiona. Toisaalta tutkimuksen kohde voi kohdistua yksittäiseen lakiuudistukseen ja siihen, miksi ja miten kyseinen lakiuudistus syntyy sekä siihen, kuinka se käytännössä toteutuu ja vaikuttaa. Minun

tutkimukseni on lainsäädäntötutkimusta, joka keskittyy yksittäiseen lakihankkeeseen rikosoikeuden alueella. Koska lainsäädäntötutkimus tulisi ymmärtää ensi sijassa tutkimusnäkökulmaksi, ei tarkkarajaiseksi alueeksi, tulen sitä täydentämään seuraavien tutkimustapojen avulla.¹⁷ Tutkin rikoslain keinoja puuttua katujengi-ilmiöön, sekä voimassa olevan oikeuden näkökulmasta (de lege lata), että vastaisuudessa säädettävän lain kannalta (de lege ferenda). Yhtäältä tutkimukseni on perinteistä oikeustieteellistä lainopin tutkimusta, mutta samalla tutkimusotteeseeni yhdistyy de lege ferenda -tutkimus. Lainopillinen tutkimus tutkii voimassa olevaa oikeutta ja tavoittelee uuden tieteellisen tiedon tuottamista oikeusnormeista. Lainoppi tulkitsee ja systematisoi oikeusnormeja.¹⁸ De lege ferenda -tutkimuksesta ei ole samanlaista vakiintunutta määritelmää, mitä lainopillisesta tutkimuksesta on ja oikeustieteilijät ovat eri mieltä siitä, miten de lege ferenda -tutkimus tulisi ymmärtää. Raimo Silta esittää teoksessaan Oikeustieteen tieteenteoria (2003), että de lege ferenda -tutkimus on lainopin lähitiede, jossa tulkinnan kohde sijaitsee tulevaisuudessa.¹⁹ Tapio Määttä on taas todennut, että de lege ferenda -kannanotot ovat pääsääntöisesti lainopin sivutuotteina syntyneitä suosituksia.²⁰ Minni Leskinen artikkelissaan De lege ferenda -tutkimuksesta metodina ja tieteenä (2022) toteaa, että de lege ferenda -tutkimus voidaan jakaa neljään eri tutkimukselliseen tyyppiin, joiden jokaisen taustalla on kriittinen tutkimusote ja tutkimuksen johtopäätöksenä tulisi olla havainto lainsäädännöllisestä ongelmasta, epäselvyydestä tai aukosta. Ongelmakeskeisen tutkimuksen tulisi esittää muutosehdotus voimassa olevaan tai tulevaan lainsäädäntöön. Leskinen määrittelee de lege ferenda -tutkimuksen lähteitä, joista yksi on hänen mukaansa kriminalisointiteoria. Leskinen toteaa, että sitä tulisi soveltaa tutkimalla, miten esitys suhtautuu kriminalisointiperiaatteisiin ottaen huomioon periaatteiden tulkinnallisen ja ohjaavan vaikutuksen lakien sisältöön.²¹ Oma tutkimusotteeni myötäilee Leskisen näkemyksiä de lege ferenda -tutkimuksesta.

Tutkielman ensimmäinen luku johdattelee katujengirikosten kriminalisoinnin valmisteluun, rajaa tutkimuksen kohteen ja esittelee tutkimustavan tässä työssä. Tutkielman toisessa luvussa hahmotetaan katujengi-ilmiötä yleisesti ja käsitellään katujengi-ilmiön esiintyvyyttä Suomessa ja Euroopassa. Lisäksi toisessa luvussa määritellään katujengikäsitettä ja sen käyttöä tässä tutkimuksessa. Kolmannessa luvussa hahmottelen rangaistusteorioita osana rikosoikeuden käytön oikeutettavuutta ja hyväksyttävyyttä. Lisäksi kolmannessa luvussa

¹⁷ Tala 2004, s. 378–379.

¹⁸ Hirvonen 2011, s. 21–22.

¹⁹ Siltala 2003, s. 104.

²⁰ Määttä 2015, s. 151.

²¹ Leskinen 2022, s. 1167–1171.

hahmotan kriminalisointiteorian ja sen yhteyden käytännön rikoslainoppiin. Täten kolmas luku hahmottaa tutkimuksen kriittisen arvioinnin teoreettisen taustan. Neljännessä luvussa analysoin tutkimuskysymyksiäni. Neljäs luku on jaettu viiteen osaan kriminalisointiperiaatteiden lukumäärän mukaisesti. Käyn ensin jokaisen periaatteen yleisellä tasolla läpi ja sitten analysoin niitä tutkimusaiheeni kontekstissa. Viidennessä luvussa kokoan tutkimustulokseni johtopäätöksien muotoon ja pohdin jatkotutkimuksen mahdollisuuksia.

2 Katujengi-ilmiö esiintyvyys ja ominaispiirteet

2.1 Nuorisoriikollisuudesta yleisesti

Rikokset herättävät ihmisissä voimakkaita tunteita. Mitä nuoremasta rikoksen tekijästä on kysymys, sitä enemmän tunteita se herättää. Nuoren tekemä rikos näyttäytyy vakavampana, kuin aikuisen henkilön tekemä, muuten samanlainen rikos. Koska nuorisoriikollisuus ilmiönä herättää niin voimakkaita tunteita, on tärkeää tarkastella aihetta tutkimustiedon kautta ja selvittää syitä siihen, miksi nuori päätyy rikolliselle tielle.²²

Rikollisen käyttäytymisen kehittymisen taustalla vaikuttavat nuoren kasvuympäristön varhaiset tekijät lapsuudessa ja näitä tekijöitä voidaan kootusti kutsua lapsen rikollisen kehityksen riskitekijöiksi. Tällaisia riskitekijöitä ovat yhteiskunnalliset, kulttuuriset, taloudelliset ja historialliset tekijät, perheen sisäiset stressitekijät, lapsen antisosiaalinen toveripiiri, vanhempien päihde-, mielenterveys- ja rikollisuusongelmat, lapsen elämäntapahtumat, vanhemman ja lapsen turvaton kiintymyssuhde, lapsen äidin raskausajan ja synnytyksen riskit, lapsen heikko koulumenestys, lapseen kohdistuneet heikot kasvatuskäytännöt ja lapsen kaltoinkohtelu. Nämä riskitekijät altistavat sille, että lapsi kehittyy antisosiaalisen käytöksen suuntaan.²³ Antisosiaalisella käytöksellä tarkoitetaan laajasti ottaen käyttäytymistä, joka rikkoo sosiaalisia normeja ja muiden ihmisten oikeuksia. Tarkemmin antisosiaalinen käyttäytyminen voidaan määritellä ensinnäkin sosiaalisten normien ja lakien rikkomisena. Toisekseen antisosialisuus voidaan ymmärtää psykiatristen kriteerien ja luokitusten perusteella. Tällöin henkilöllä todetaan olevan antisosiaalinen persoonallisuushäiriö, jonka takia henkilö toistuvasti rikkoo ja osoittaa välinpitämättömyyttä muiden ihmisten oikeuksia kohtaan. Kolmanneksen antisosiaalista käytöstä voidaan tutkia henkilön persoonallisuuspiirteiden ja muiden yksilöllisten ominaisuuksien avulla. Näitä ovat

²² Honkatukia ym. 2006, s. 1–2.

²³ Honkatukia ym. 2006, s. 146–148.

esimerkiksi impulsiivisuus, aggressiivisuus, negatiivinen emotionaalisuus ja heikko itsehillintä.²⁴

Seuraavaksi tarkastelen, miten moninaisesti antisosiaalisuuden esiintyminen vaikuttaa nuorella rikollisuuden ilmenemiseen. Voidaan todeta, että antisosiaalinen käyttäytyminen muodostaa monisyisen kokonaisuuden ja rikollisuus on yksi osa sitä. Mitä antisosiaalisemmin lapsi käyttäytyy, sitä suuremmalla todennäköisyydellä lapsi syyllistyy rikokseen. Toisaalta antisosiaalisuutta esiintyy yleisesti eniten lapsuudessa ja nuoruudessa.²⁵ Erityisesti nuoruudessa etsitään omaa identiteettiä ja yhtenä välineenä sen löytämiseen voidaan nähdä normijärjestelmämme testaaminen rikoksien tekemisen kautta. Osa oman identiteetin etsimistä on oman paikan löytäminen yhteiskunnastamme ja se voidaan nähdä tietynlaisena ”siirtymäriittinä” nuoruudesta aikuisuuteen.²⁶ Lapsuuden ja nuoruuden jälkeen antisosiaalinen käyttäytyminen vähenee pääsääntöisesti itsestään. Toisaalta rikoksiin syyllistyvä nuori joutuu suurten riskien kohteeksi ja on tällöin vaarassa pudota yhteiskuntajärjestelmämme ulkopuolelle. Nuoren jäädessä yhteiskuntamme toimintojen ulkopuolelle riski nuoren radikalisoitumiselle, ääri liikkeen voimistumiselle ja yleisesti rikollisuudelle kasvaa merkittävästi. Nuorisoriikollisuus on laaja ja monisyinen ilmiö, jonka kaksiteräisyyteen kuuluu toisaalta nuorten ikävaiheeseen kuuluvan kapinoinnin ymmärtäminen ja toisaalta vastuu estää kapinoinnin kehittyminen vakavaksi konfliktiksi.²⁷

Suomessa tutkimusten mukaan nuorisoriikollisuus on kasvussa. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että yhä useampi nuori syyllistyisi rikollisiin tekoihin. Suomessa nuorten rikollisuuden on todettu kasautuvan pienelle osalle väestöä, jossa tehdään suhteettoman suuri osa rikoksista. Tämä pieni väestö myös tekee nousevalla tahdilla yhä vakavampia ja väkivaltaisempia rikoksia verrattuna aikaisempaan.²⁸ Lisäksi vuoden 2015 jälkeen alaikäisten rikosepäilyt ovat kasvaneet merkittävästi. Voidaan todeta, että suuri osa suomalaisista nuorista voi hyvin ja nämä hyvinvoivat nuoret tekevät keskimäärin rikoksia melko harvoin. Toisaalta taas pieni osa nuoristamme voi yhä huonommin ja heidän tilanteensa on muuttunut verrattain nopeasti yhä huonompaan suuntaan. Näiden nuorten pahoinvoinnin ja syrjäytymisen kasvu ovat yhteiskuntamme suurimpia haasteita.²⁹

²⁴ Honkatukia ym. 2006, s. 101–102.

²⁵ Elonheimo 2010, s. 184–185.

²⁶ Juhani 1996, s. 145.

²⁷ Saarholm ja Turkka 2023, kohdassa Osa 1 Nuoruus ja rikollisuus, Rikollinen nuoruus: näkökulmia rakenteiden väliltä, Nuorisoriikollisuus – mitä puhumme?, Rajojen kokeilua ja kasvukipuja.

²⁸ Elonheimo 2010, s. 184–185.

²⁹ Rikander ym. 2023, s. 1–2.

Osa tätä nuorisoriikollisuuden liittyvää haasteellisuutta on katujengi-ilmiön kehittyminen ja laajentuminen. Ylipäättään nuorisoriikollisuuden liittyä olennaisella tavalla rikosten tekeminen ryhmässä.³⁰ Huonosti voivat nuoret yhdessä muodostavat kaveriporukoita, joissa heitä yhdistää tuntemukset oman minäkuvan arvottomuudesta ja siitä, ettei kukaan välitä heistä. Nuoret voivat kokea jäävänsä yhteiskunnan ulkopuolelle, jolloin katkeruus yhteiskuntaa kohtaan kasvaa. Näissä kaveriporukoissa nuoret kokevat yhteisöllisyyttä ja merkityksellisuutta tavalla, jota he eivät tunne tavanomaisessa arjessaan. Rikoksien tekeminen koetaan jännittäväksi ja toisaalta se voi tuntua myös tutulta, koska monien katujengiläisten nuorten vanhemmat tai muut läheiset aikuiset todennäköisesti kuuluvat rikollisjengeihin.³¹ Osa näistä kaveriporukoista syyllistyy rikolliseen toimintaan, mutta toiminta ei ole suunnitelmallista, tavoitteellista tai toistuvaa. Osasta näistä kaveriporukoista voi kehittyä tässä tutkielmassa tarkoitetuiksi katujengeiksi, joissa nuorten yhdessä tekemät rikokset ovat toistuvia ja rikollinen toiminta on luonteeltaan ainakin jossain määrin tavoitteellista tai suunnitelmallista.³²

2.2 Eurooppa ja katujengien käsitteellinen määrittely

Euroopan tasolla nuorten katujengit ilmiönään ovat kiinnittäneet tutkijoiden huomion jo yli kaksi vuosikymmentä sitten. 1990-luvulla eurooppalaisten tutkijoiden mukaan eurooppalaiset nuorten katujengit olivat omaksuneet tapoja amerikkalaisilta nuorisojengeiltä. Vastauksena tähän ilmiöön eurooppalaiset ja amerikkalaiset tutkijat ja päättäjät perustivat akateemisen tutkimusryhmän. Vuodesta 1998 tämä ryhmä on kokoontunut keskustelemaan eurooppalaisten nuorten jengiytymisestä. Tämä ryhmä muodostaa Eurogang-verkoston, jonka tarkoituksena on kehittää monimenetelmällinen ja monikansallinen tutkimusohjelma. Tutkimusohjelman tarkoituksena on mahdollistaa ilmiön vertaileva tarkastelu. Pyrkimyksenä on luoda keinoja jengiytyksen ja syrjäytymisen ennaltaehkäisyyn ja interventioihin, joiden avulla voidaan vähentää väkivaltaisten nuorisoryhmien negatiivisia seurauksia.³³

Vuonna 1998 muodostettu Eurogang-verkosto kertoo siitä, että nuorten katujengejä on ollut jo pitkään ja niiden olemassaoloon on kiinnitetty huomiota jo ennen vuosituhannen vaihdosta. Kuitenkin monet Euroopan maat ovat kiistäneet katujengien olemassaolon vielä 2000-luvun

³⁰ HE 219/2024, s. 4.

³¹ Savolainen 2023, s. 3.

³² HE 219/2024, s. 4–5.

³³ The Eurogang project <https://eurogangproject.com/>.

alussa. Katujengejä ei ole tunnustettu itsenäiseksi ilmiöksi, vaan on ajateltu asiassa olevan kysymys yleisemmin nuorisorikollisuudesta.³⁴ Vasta 2020-luvulle tultaessa Euroopassa on tunnustettu laaja-alaisemmin katujengi-ilmiö ongelmaksi. European Crime Prevention Network (EUCPN) eli eurooppalainen rikosentorjuntaverkosto on vuonna 2022 julkaissut nuorten katujengejä koskevan informatiivisen julkaisun, jossa katujengien katsotaan olevan koko Eurooppaa koskettava huolenaihe. Katujengien on siinä nähty muodostavan haastavan ongelman, joka on ”vaikea pähkinä purtavaksi”.³⁵

Mitä sitten käytännössä katujengeillä tarkoitetaan ja miten ne määritellään? Eurogang-verkosto on jo yli kaksikymmentä vuotta sitten määritellyt katujengin olevan ajallisesti kestävä, katuorientoitunut (*street-oriented*) nuorisoryhmä, jonka identiteettiin kuuluu rikoksien tekeminen. Tästä määritelmästä käytetään nimitystä eurogang.³⁶ Vuonna 2022 EUCPN on tarkentanut tätä jakaen Eurogang-verkoston määritelmän viiteen määrittävään tekijään, joiden avulla voidaan katujengit tunnistaa. Ensinnäkin katujengin tulee muodostua vähintään kolmesta ihmisestä, jotka toimivat yhdessä ryhmänä. Ryhmä saattaa antaa itselleen nimen tai käyttää yhtenäisiä vaatteita, mutta tämä ei ole välttämätöntä määritelmän täyttymiseksi. Toisekseen katujengien jäsenet ovat tyypillisesti teini-ikäisiä tai nuoria aikuisia. Aikuisuuden saavuttaessaan nuoret joko lopettavat rikollisen toiminnan kokonaisuudessaan tai vaihtoehtoisesti siirtyvät vakavamman rikollisuuden piiriin ja mahdollisesti liittyvät osaksi järjestäytyneen rikollisuuden ryhmää. Kolmanneksena katujengien tulee määritelmän täyttämiseksi toimia yhdessä tietyn aikaa. Neljänneksena katujengien tulee olla ”katuorientoituneita”. Tällä tarkoitetaan, että katujengit oleskelevat julkisissa paikoissa, kuten kaduilla. Tämä sitten aiheuttaa häiriötä tai turvattomuuden tunnetta julkisilla paikoilla liikkuville ihmisille. Kuvaavaa on, että katujengien väliset tappelut pääasiassa tapahtuvat julkisilla paikoilla. Katujengien katuorientoituneisuus johtaa yleisten paikkojen turvallisuuden vähentymiseen. Viidentenä määrittävänä pidetään sitä, että nuorisoryhmien tulee tehdä väkivaltaisia rikoksia täyttääkseen katujengin määritelmän.³⁷ Täten EUCPN mukaan näiden viiden kohdan tulee täytyä, jotta tietty nuorisoryhmä voitaisiin määritellä katujengiksi.

EUCPN täydentää julkaisussaan näitä ehdottomia kriteereitä lisäksi seuraavilla katujengien tunnuspiirteillä, jotka voivat auttaa viranomaisia tunnistamaan katujengin. Ensinnäkin katujengin voi tunnistaa siitä, että usein katujengien jäsenet identifioituvat selvästi tiettyyn

³⁴ Irwin-Rogers ym. 2019, s. 504.

³⁵ EUCPN 2022, s. 13.

³⁶ The Eurogang project <https://eurogangproject.com>.

³⁷ EUCPN 2022, s. 13–16.

katuun tai asuinalueeseen. He näkevät kyseisen kadun tai asuinalueen heidän omana territorionaan ja kokevat velvollisuudekseen oman territorionsa kontrolloimisen. Kontrolloiminen voi tarkoittaa esimerkiksi alueellisen huumekaupan hallintaa ja sen puolustamista väkivalloin muilta katujengeiltä. Väkivallan käyttäminen nähdään heidän oman ryhmänsä kunnian puolustamisena. Toisekseen monet katujengien jäsenet kuuluvat etnisiin vähemmistöihin tai heillä on yhteinen maahanmuuttotausta. Kaikki katujengit eivät toki koostu vain vähemmistöihin kuuluvista henkilöistä, mutta vähemmistöön kuuluminen itsessään lisää merkittävästi riskiä erityisesti nuorten henkilöiden osalta siihen, että he liittyvät katujengeihin. Katujengiin kuulumisen voi lisätä muuten erilaiseksi itsensä kokevan nuoren yhteenkuuluvuuden tunnetta (niin sanottu ”me vastaan muut” -ajattelutapa).³⁸

Eurogang on määritelmällisesti tarkennuksineen melko laaja. Katujengin määrittely ei ole yksioikoista ja myös eurogang-määritelmää on kritisoitu sen liiallisesta laveudesta, koska kyseisen määritelmän alle mahtuu hyvin monentyypisiä ryhmittymiä. Länsimaissa eurogang-määritelmä toimii melko hyvin, mutta erilaisten rakenteellisten ja kulttuuristen syiden vuoksi sitä on hankala soveltaa joissakin maissa. Tieteellisestä tutkimusnäkökulmasta katsottuna katujengimääritelmän tulisi tunnistaa käsitteen keskeiset elementit mitattavissa olevalla tavalla, jotta voitaisiin tehdä objektiivisia päätöksiä siitä, kuuluuko joku tietty nuorisoryhmä katujengeihin vai ei.³⁹ Toisaalta katujengit keskenään eroavat toisistaan luonteeltaan ja toimintatavoiltaan. Ne eivät toimi minkään tiettyjen virallisten määritelmien, organisaatiokaavioiden tai kirjallisten ohjeiden mukaisesti, joten yksityiskohtaisen rikosoikeudellisen määritelmän luominen on haastavaa.⁴⁰ Täten katujengi-ilmiö vaatii myös maakohtaista harkintaa, eikä Suomen katujengi-ilmiötä ole järkevää sokeasti verrata johonkin toiseen Euroopan maahan tai Yhdysvaltoihin, sillä se voisi johtaa päätelmään, että meillä on tai ei ole katujengejä, koska ne ovat tai eivät ole identtisiä muiden maiden katujengeihin verrattuna.⁴¹ Katujengeistä tehty EUCPN määritelmä kuitenkin valottaa, millaisesta ilmiöstä on lähtökohtaisesti kysymys.

2.3 Katujengi-ilmiö Suomessa

Voidaan todeta, että katujengeille ei ole olemassa yksiselitteistä tai laajasti vakiintunutta määritelmää. Eri yhteyksissä sitä on käytetty luonteeltaan monenlaisiin rikosoikeudellisiin

³⁸ EUCPN 2022, s. 18.

³⁹ Weerman ym. 2009, s. 20.

⁴⁰ Decker ym. 2022, s. 17–18.

⁴¹ Weerman ym. 2009, s. 19.

ilmiöihin viitattaessa. Ensimmäisenä Suomessa katujengejä pyrkivät käsitteellisesti määrittelemään hallinnolliset tahot eli poliisi ja muut esitutkintaviranomaiset. Poliiseille ja esitutkintaviranomaisille katujengien määrittely toimii työkaluna eri ryhmien haitallisuuden arvioinnissa ja auttaa näitä tahoja ryhtymään oikeanlaisiin toimiin jengejä kohtaan. Hallinnollisella määrittelyllä ei ole merkitystä rikosoikeudellisesti, eikä se vaikuta katujengien oikeudelliseen arviointiin. Vuonna 2023 Marko Forss katsoi katujengi-ilmion sijoittuvan nuorisorikollisuuden ja järjestäytyneen rikollisuuden välimaastoon, vaikka kyse on myös osittain päällekkäisistä ilmiöistä. Katujengin katsotaan koostuvan pääasiassa nuorista henkilöistä ja sen toiminnan ajatellaan olevan vakavuudeltaan miedompaa kuin mitä järjestäytynyt rikollisuus on.⁴² Poliisi on katsonut katujengin olevan useasta henkilöstä muodostuva pysyväisluonteinen ryhmä, johon kuuluvat henkilöt harjoittavat yhdessä ja toistuvasti rikollista toimintaa, jolla on olennaisia vaikutuksia erityisesti yleisten paikkojen järjestykseen ja turvallisuuteen. Ryhmillä katsotaan olevan oma nimi ja identiteetti. Katujengien nimet voivat usein viitata katuihin tai kaupunginosaan, muttei katujengien katsota pitävän katuja tai kaupunginosia varsinaisesti hallussaan. Katujengien keskeisinä tekijöinä katsotaan olevan iältään nuoret miehet ja katujengiläisten tekemän rikollisuuden katsotaan olevan vakavampaa kuin alaikäisten henkilöiden muodostamilla nuorisoryhmillä. Katujengien rakenteita pidetään löyhempinä kuin mitä järjestäytynyt rikollisuus edellyttää ja väkivallan katsotaan liittyvän suoraviivaisemmin heidän liiketoimintaansa toisin kuin järjestäytyneellä rikollisuudella.⁴³ Lisäksi katujengien maineen rakentamisessa sosiaalisella medialla ja populaarikulttuurilla on erityinen merkitys.⁴⁴

2.4 Suomessa esitetty katujengejä koskeva kriminalisointi ja rikosoikeudellinen määritelmä

Katujengi-ilmion täsmällinen rikosoikeudellinen määrittely vaatii lainsäädäntöä. Keskeinen edellytys lainsäädännön tavoitteiden toteutumiseksi on hyvä lainvalmistelu.

Lainvalmisteluresurssit ovat kuitenkin niukat ja tästä syystä on tärkeää kohdentaa niukat lainvalmisteluresurssit hankkeisiin, jotka ovat yhteiskunnallisesti merkittäviä. Hyvä lainvalmistelu tunnistaa yhteiskunnallisen ongelman ja kyseisen ongelman aiheuttajat, joihin lainsäädännöllä pyritään vaikuttamaan. Hyvään lainvalmisteluun kuuluu myös niiden tavoitteiden esille tuominen, joihin sääntelyllä pyritään. Lisäksi siinä tulee tunnistaa erilaiset

⁴² Forss 2023, s. 2.

⁴³ Forss 2023, s. 9.

⁴⁴ Poliisin verkkosivut <https://poliisi.fi/katujengien-rikollisuus>.

keinot tavoitteisiin pääsemiseksi ja niiden tuottamat vaikutukset ongelmaan, sekä siinä tulisi kuvata sääntelytätöönpanoa.⁴⁵

Ryhtyessä tarkastelemaan tutkimuksen mielenkiinnon kohteena olevaa hallituksen esitystä 2019/2024 vp, tulisi ensin hahmottaa, mitä hallituksen esityksiltä yleisesti sisällöllisesti odotetaan, ja millaista painoarvoa hallituksen esitykset kannanotoillaan muodostavat. Ensinnäkin hallituksen esitys on lakiehdotuksen keskeisin asiakirja. Hallituksen esitys on tarkoitettu toimivan taustana poliittisen päätöksenteon ja yhteiskunnallisten toimijoiden lausunnoille. Tästä syystä hallituksen esitykseltä perustellusti odotetaan selkeitä ja yksityiskohtaisia ratkaisujen perusteluja sekä yleistä ymmärrettävyyttä. Lisäksi keskeisimmät ehdotuksen vaikutukset tulisi arvioida virallisten ohjeiden mukaan.⁴⁶ Hallituksen esityksestä tulisi tulla ilmi se, miksi lakiuudistus on tarpeellinen, ja sen pitäisi esittää lakiuudistuksen tavoitteet. Tavoitteiden käytännön toteutumista tulisi arvioida. Lisäksi siinä tulisi argumentoida, miksi asiassa on päädytty lakiehdotukseen suhteessa muihin vaihtoehtoihin vaikuttamisen keinoihin. Hallituksen esityksessä tulisi laajasti arvioida esityksen toteutumisen taloudellisia vaikutuksia, vaikutuksia viranomaisten toimintaan, ympäristövaikutuksia ja yhteiskunnallisia vaikutuksia. Hallituksen esitys on asiakirja, joka toimii eduskunnassa lain valmistelun ja siitä tehtävien päätöksien perustana. Hallituksen esitys tulee myöhemmässä vaiheessa lain voimaantulon jälkeen ohjaamaan lakien tulkintaa ja tukimusta.⁴⁷ Täten voidaan päätellä, että valmiin hallituksen esityksen merkitys on suuri sekä ennen lain voimaantuloa että sen jälkeen. Voidaan todeta, että hallituksen esityksen tulisi sisällöllisesti kestää vahvaa kriittistä tarkastelua.

Hallitus on esittänyt 219/2024 vp sivulla 19, että:

”Katujengirikollisuuteen liittyvien rikosten rangaistusten ankaroittamiseksi rikoslain 6 luvun 5§:ssä säädettyihin rangaistuksen koventamisperusteisiin lisättäisiin rikoksen tekeminen osana rikollisjoukon toimintaa. Säännökseen lisättäisiin myös rikollisjoukon määritelmä. Rikollisjoukolla tarkoitettaisiin vähintään kolmen henkilön muodostamaa tietyn ajan koossa pysyvää yhteenliittymää, jonka toimintaan kuuluu olennaisesti sellaisten rikosten tekeminen, jotka ovat omiaan vaarantamaan yleisten paikkojen järjestystä ja turvallisuutta.”

Hallitus täten esittää, että rikoslain 6 luvun 5 pykälään lisätään uusi koventamisperuste kuudenneksi kohdaksi. Rikoslain 6 luvun 5 pykälän ensimmäisessä momentissa ennestään muina rangaistuksen koventamisperusteina mainitaan ensimmäisessä kohdassa rikollisen toiminnan suunnitelmallisuus, toisessa kohdassa rikoksen tekeminen osana järjestäytyneen

⁴⁵ Keinänen ja Päivimäki 2022, s. 1.

⁴⁶ Rantala 2016, s. 159–160.

⁴⁷ Oikeusministeriö on luonut lainvalmisteluohjeet. Ks. OM 4/2004, s. 7–8.

rikollisryhmän toimintaa, kolmannessa kohdassa rikoksen tekeminen palkkiota vastaan, neljännessä kohdassa rikoksen tekeminen rotuun, ihonväriin, syntyperään, kansalliseen tai etniseen alkuperään, uskontoon tai vakaumukseen, sukupuoleen, seksuaaliseen suuntautumiseen tai vammaisuuteen perustuvasta vaikuttimesta taikka niihin rinnastettavasta muusta vaikuttimesta ja viidennessä kohdassa tekijän aikaisempi rikollisuus, jos sen ja uuden rikoksen suhde rikosten samankaltaisuuden johdosta tai muuten osoittaa tekijässä ilmeistä piittaamattomuutta lain kielloista ja käskyistä. Rikoslain 6 luvun 5 pykälän toisessa momentissa on nykyisellään säädetty edellä todetun mukaisesti siitä, mitä järjestäytyneellä rikollisryhmällä tarkoitetaan, ja hallitus esittää, että tämän jälkeen lisättäisiin toinen kohta, jossa olisi rikollisjoukon määritelmä. Hallitus katsoo, että katujengit tulisi selvästi erottaa muusta nuorisrikollisuudesta ja järjestäytyneestä rikollisuudesta omaperäisen luonteensa vuoksi. Hallituksen mukaan erillinen koventamisperuste ja oikeudellinen määritelmä johdonmukaistaisivat oikeusjärjestystämme mahdollistaen toiminnan moitittavuuden mukaisen sääntelyn. Samalla hallituksen katsoo uuden rikoslain muutoksen tekevän oikeusjärjestyksestämme ennakoitavamman ja tätä kautta täsmällisemmän. Lisäksi hallitus katsoo, että asiaan on puututtava rikosoikeudellisesti, jotta katujengi-ilmiön pahentuminen ja vakiintuminen voidaan tehokkaasti estää.⁴⁸

Hyvä lainvalmistelu on kokonaisuus, jossa tarvitaan monenlaista tietoa. Lainvalmistelusta vastaavilla ministeriön virkamiehillä harvoin on valmiina kaikkea tarvittavaa tietoa. Tästä syystä lainvalmistelun yhteydessä järjestetään lausuntokierros, jossa osallistetaan eri tahoja lainvalmisteluun ja heiltä saatujen lausuntojen avulla lainvalmistelijat saavat tärkeää tietoa ja erilaisia näkemyksiä. Erilaiset näkemykset ja näkökulmat tukevat monipuolista ja paremmin perusteltua lain säätämistä. Tällainen muiden tahojen, kuten eri viranomaisten, asiantuntijoiden ja muiden sidosryhmien, osallistaminen lainsäädäntöhankkeeseen vahvistaa lisäksi säädöshankkeen tietopohjaa, säädöksen legitimitettiin ja poliittisen hyväksyttävyyden arviointia. Lisäksi tietoa saadaan säädöksen sovellettavuudesta ja täytäntöönpanon käytännön merkityksistä.⁴⁹ Vuonna 2016 annetussa säädösvalmistelun kuulemisoppaassa veloitetaan lainvalmistelijat huomioimaan ja hyödyntämään ministeriöiden, viranomaisten ja muiden asiantuntijoiden antama tieto säädöshankkeesta.⁵⁰

⁴⁸ HE 219/2024 vp, s. 4–6 ja s. 16–17.

⁴⁹ Keinänen ja Päivimäki 2022, s. 3–5.

⁵⁰ OM 2016 Säädösvalmistelun kuulemisopas, kohta 1.4.

Hallituksen esityksestä 219/2024 vp julkaistiin 26.6.2024 luonnosversio ja se annettiin lausuntokierrokselle 27.6.-14.8.2024. Lausuntokierroksella annettiin 28 lausuntoa tai ilmoitusta siitä, että lausuttavaa ei ole. Lausunnoissa asiantuntijat olivat erimielisiä monista seikoista, mutta yleinen vastaanotto säädösehdotukselle oli kielteinen. Suurin osa lausujista kuitenkin suhtautui kriittisesti ehdotetun säännöksen tarpeellisuuteen ja säädösehdotuksen ei katsottu toteuttavan tietopohjaista kriminaalipolitiikkaa. Lainsäädäntöehdotuksen katsottiin olevan ongelmallinen erityisesti laillisuusperiaatteen näkökulmasta. Hallitus on esityksessään pyrkinyt tarkentamaan lakiehdotusta luonnoksen perusteella esitettyjen lausuntojen näkökulmasta. Muutoksien todetaan olevan pääasiassa selventäviä, eikä muutoksia ole juurikaan tehty varsinaisiin luonnoksen perusratkaisuihin.⁵¹ Aion tutkimuksessani hyödyntää lausuntoja ja niiden tuomia näkökulmia huomioiden myös niiden perusteella esitykseen tehdyt muutokset.

Edellä esitetyn mukaisesti katujengeistä on käytetty useita eri nimityksiä. Hallitus on esityksessään nimennyt katujengit rikollisjoukoiksi. Selvyyden vuoksi totean, että aion tutkielmassani käyttää nimitystä ”katujengit”, en rikollisjoukot.

3 Rikosoikeuden käytön oikeutus ja hyväksyttävyyys

3.1 Rangaistusteoriat osana rikoslainoppia

Rikosoikeus on luonteeltaan jännitteistä oikeutta. Rikosoikeuden tehtävänä on ihmisten perustavanlaatuisen oikeuksien suojeleminen, mutta rikosoikeuden käyttöön liittyy aina mahdollisuus näiden oikeuksien loukkaamisesta. Väärin käytettynä rikoslaki voi kääntyä suojeltavien oikeuksien vaaratekijäksi.⁵² Tästä syystä rikosoikeutta pidetään yhteiskuntapolitiikan viimesijaisena keinona, johon tulisi turvautua vain, kun muut yhteiskunnalliset toimet ongelman ratkaisemiseksi eivät ole riittäneet. Yksinkertaisesti ajatellen rikosoikeudellisen järjestelmän käyttö perustuu sen kykyyn suojata tärkeinä pidettyjä oikeuksia ja etuja. Teorioita rikosoikeudellisen järjestelmän käytön perusteista kutsutaan rangaistusteorioiksi. Rangaistusteoriat muodostavat perustan rikosoikeudelliselle järjestelmälle, sen periaatteille ja yksityiskohdille.⁵³ Ne jäsentävät, miten rikosoikeudellista järjestelmää tulisi käyttää, jotta sen käyttö voidaan perustellusti oikeuttaa. Rangaistusteoriat

⁵¹ HE 219/2024 vp, s. 42–43.

⁵² Pirjatanniemi 2011, s. 154.

⁵³ Melander 2008, s. 197–180.

pyrkivät teoreettisesti ratkaisemaan tätä problematiikkaa siitä, miten rikosoikeuden oletetaan toimivan yhteiskunnassamme ei-toivottavan käytöksen ehkäisemiseksi ja hallitsemiseksi.⁵⁴ Tapio Lappi-Seppälä on eritellyt tarkemmin rangaistusteorian tehtäviä. Hän jakaa rangaistusteorian oikeusvaltiolliset piirteet kolmeen eri funktioon. Ensinäkin Lappi-Seppälän mukaan rangaistusteoriassa on kontrolloiva funktio, joka osoittaa ja täsmentää hyväksyttävän rikosoikeuden käytön vaatimukset. Toisekseen rangaistusteoriassa on justifioiva funktio, joka toteutuu rangaistusteorian toimiessa rangaistuksen käytön oikeuttajana tilanteessa, jossa rangaistusteorian asettamat ehdot täyttyvät. Kolmas rangaistusteorian funktio on toimia systematisoivana ja ratkaisevana työkaluna sen ottaessa kantaa rikosoikeuden ja rangaistuksen käyttöä ohjaaviin periaatteisiin sekä niiden välisiin suhteisiin. Lappi-Seppälän mukaan rangaistusteorioiden neljäs funktio on hyvinvointivaltiollinen oikeusvaltiollisen sijaan. Neljäs rangaistusteorian funktio on sisällöllinen tietyn materiaalsen oikeudenmukaisuuden toteuttaminen.⁵⁵

Nyky päivän kriminaalipoliittisessa ja rikosoikeudellisessa keskustelussa vaikuttavat rangaistusteoriat jäsentävät rikosoikeutta ja kriminaalipolitiikkaa. Rangaistusteoriat vaikuttavat lainsäädäntöön avaamalla lainsäätäjälle oven kriminaalipolitiikan ja rikosoikeuden systematiikkaan, joiden avulla lainsäätäjä kykenee paremmin tekemään päätöksiä siitä, mistä teosta tulisi rangaista, millaisella rangaistusasteikolla rangaistus tekoon tulisi määrätä ja keihin rangaistusuhka tulisi suunnata. Rangaistusteoriat jäsentävät lainsäätäjälle sitä, miten tämän tekemät ratkaisut vaikuttavat tai, miten niiden oletetaan vaikuttavan yhteiskunnallisessa todellisuudessa. Tutkimusten mukaan parhaimpaan lopputulokseen lainsäätäjä pääsee ottaessaan huomioon kaikki nyky päivän kriminaalipoliittisessa ilmapiirissä vaikuttavat rangaistusteoriat.⁵⁶

Matti Tolvanen on seuraavalla tavalla eritellyt rangaistusteorioiden ideologioita, jotka oikeuttavat rikosoikeudellisen vallan käytön ja selittävän rikosoikeuden tehoa ihmisten käytökseen joko negatiivisen yleisestäävyyden tai positiivisen yleisestäävyyden kautta. Ensin Tolvanen esittelee periaatteellisen idean siitä, että rangaistukset toimivat pelotteina eli niillä on niin kutsuttu pelotusvaikutus. Siinä potentiaalinen rikoksenteekijä taivutetaan toimimaan normin edellyttämällä tavalla, koska rangaistuksen muodossa ilmenevä paha muutoin toteutuisi henkilölle. Toisaalta rangaistusuhan oletetaan myös motivoivan kansalaisia siihen,

⁵⁴ Korkka-Knuts ym. 2020, s. 30–31.

⁵⁵ Lappi-Seppälä 1997, s. 204.

⁵⁶ Tolvanen 2009, s.358–359.

ettei rikolliseksi ryhtyminen ole houkuttelevaa. Tällöin kansalaiset omaksuvat normin noudattamista suosivia käyttäytymistapoja. Toisekseen Tolvasen mukaan rikosoikeudella katsotaan olevan moraalila luova vaikutus, jonka ajatellaan tapahtuvan normin sisäistämisen avulla. Teon rangaistavaksi säätämisen ajatellaan vahvistavan käsitystä teon moraalittomuudesta ja tätä kautta ajatus rangaistavan teon tekemisestä muodostuu kielteiseksi. Tämän teorian mukaan tietyn teon rangaistavaksi säätäminen selventää kansalaisille mielikuvaa oikeasta ja väärästä. Pelotuksen sijaan etusijalla on sisäistetty teon laadullinen vääräys. Toisaalta samaan teoriaan voidaan liittää ajatus siitä, että kansalaiset näkevät normin pätevänä ja voimassa olevana siitä johtuvan rangaistusuhun takia. Kansalaiset uskovat rikosoikeudellisen järjestelmän oikeudenmukaisuuteen ja tehokkuuteen. Mikäli joku rikkoo normia, kansalaisten tästä johtuva mahdollinen uskon horjumisen palautetaan takaisin siten, että yhteiskunta reagoi rikosoikeudellisen reaktion avulla, eli yhteiskunta määrää rangaistuksen normin rikkomisesta. Kolmas Tolvasen esittelemä teoria liittyy rangaistuksen vaikutukseen suhteessa rangaistuun ihmiseen. Siinä rangaistuksella tavoitellaan konkreettista vaikutusta rikosoikeudellisen toimenpiteen kohteena olevaan. Tämän konkreettisen vaikutuksen ansiosta rikoksen tehnyt henkilö ei toista käyttäytymistään uudelleen. Se voidaan toteuttaa integroimalla rikoksen tekijä takaisin yhteiskuntaan varoituksen tai sopeuttamisen kautta. Se voidaan toteuttaa myös siten, että rikoksen tekijä eristetään kokonaan muusta yhteiskunnasta, jolloin vaikutetaan suoraan rikosentekijän mahdollisuuksiin tehdä uusia rikoksia. Viimeisenä Tolvanen esittelee sovitussajattelun, jossa ideologisesti rangaistuksen osoittama yhteiskunnan viesti osoitetaan rikoksesta tuomitulle. Sovitusopissa rankaisemisen oikeutus nähdään katumuksen, uudistamisen ja sovituksen kautta. Katumuksen ajatellaan toteutuvan siten, että yhteiskunta osoittaa paheksuntaa antamalla rangaistuksen sääntöjä rikkoneelle henkilölle. Tämä yhteiskunnan paheksunta yhdistettynä siihen, että henkilö ymmärtää toimineensa moitittavasti, on katumusajattelun ydin. Uudistaminen taas on yhteydessä katumukseen, koska uudistamisen katsotaan ilmentävän katumusta. Kun henkilö tunnustaa tehneensä väärin, tulee hänen omaksua uusi pyrkimys välttää rangaistavien tekojen tekemistä tulevaisuudessa. Tolvasen mukaan sovitussajattelun kolmas elementti on teon moitittavuuden mukaan määräytyvä sovitussajattelu ja sovituksen katsotaan olevan rikoksen tekijän hyvitys teostaan. Jossain tapauksissa sovitussajattelu toteutuu siten, että tekijä vapaaehtoisesti pyytää anteeksi ja korvaa uhrille vahingot. Moitittavammissa teoissa rangaistuksen kärsiminen voidaan nähdä muodollisena anteeksipyyntönä.⁵⁷

⁵⁷ Tolvanen 2009, s. 360-366.

3.2 Kriminalisointiperiaatteet osana rikoslainoppia

Rangaistusteoriat avaavat näkökulman kriminalisointiperiaatteisiin ja kriminalisointeja koskeviin kysymyksiin. Sakari Melander on vuonna 2008 julkaissut väitöskirjan, jossa hän määrittelee rangaistavaksi säätämisen oikeudelliset rajoitukset kriminalisointiteorian muotoon. Kriminalisointiteorialla on vahva kytkös rangaistusteorioihin, koska molemmat esittävät rikosoikeudellisen järjestelmän käytölle erilaisia justifikaatioita.⁵⁸ Toisaalta pelkät teoriat rikosoikeudellisen järjestelmän käytön hyväksyttävyydestä eivät vielä tarkoita sitä, että yksittäisen teon kriminalisointi voitaisiin katsoa niiden perusteella hyväksyttäväksi. Jokaisen kriminalisoinnin hyväksyttävyyttä tulee arvioida tapauskohtaisesti.⁵⁹

Arvioin tässä tutkielmassa sitä, millä edellytyksillä rikoksen tekeminen osana rikollisjoukon toimintaa voidaan säätää rangaistuksen koventamisperusteeksi ja, onko se tarpeellista, toimivaa ja hyväksyttävää rikosoikeudellisen järjestelmän käyttöä. Lisäksi arvioin ehdotettua rikollisjoukon tunnusmerkistöä. Arvioitani tukee Melanderin kriminalisointiteoria. Melanderin kriminalisointiteorian tarkoituksena on osoittaa hyväksyttävän rikosoikeudellisen järjestelmän käytön edellytykset, mikä toteutetaan määrittelemällä rangaistavan käyttäytymisen alan perusteet. Melanderin kriminalisointiteoria saa ilmauksensa myös perustuslakivaliokunnan lausuntokäytännössä.⁶⁰ Kriminalisointiteorian käytännön ilmentyminä toimivat kriminalisointiperiaatteet. Kriminalisointiperiaatteet toimivat rikoslainsäätäjän kriteereinä, joiden esittämien vaatimusten tulee täytyä, jotta tietyn teon kriminalisointi olisi hyväksyttävissä ja oikeutettavissa. Ne ovat täten tietynlaisia kriminaalipoliittisia mittapuita, joiden avulla määritetään rangaistuksella uhattavan menettelyn kriteerit. Melanderin väitöskirjassaan määrittelemät kriminalisointiperiaatteet saavat merkittävältä osin konkreettisen oikeudellisen sisältönsä perusoikeusjärjestelmästä. Perusoikeuksiin kytkettynä kriminalisointiperiaatteet nauttivat vahvaa oikeudellista asemaa. Tämä on välttämätöntä, jotta kriminalisointiperiaatteet voivat toteuttaa niiden tärkeintä tehtävää; reunaehto- ja rajoitusten asettamista lainsäätäjän toimille. Toisaalta kriminalisointiperiaatteiden oikeudellisuus ei rajoitu vain perusoikeusjärjestelmästä johdettaviin rajoituksiin, koska useat kriminalisointiperiaatteet saavat tukea myös esimerkiksi lainvalmisteluasiakirjoista ja oikeuspoliittisista julkaisuista. Lisäksi useiden kriminalisointiperiaatteiden nauttima institutionaalinen tuki voidaan johtaa suoraan voimassa

⁵⁸ Melander 2008, s.171.

⁵⁹ Lappi-Seppälä 1994, s. 34.

⁶⁰ Melander 2008, s. 6.

olevasta oikeudesta. Tästä johtuen voidaan todeta, että kriminalisointiperiaateissa ei ole kysymys yksinomaan oikeusperiaateista oikeusperiaatteiden vakiintuneessa merkityksessä, vaan ne ovat luonteeltaan enemmän sääntöjä kuin ”enemmän tai vähemmän” velvoittavia oikeusperiaatteita.⁶¹

Kriminalisointiperiaatteet ovat rikosoikeudenkäytön oikeusvaltiollisia rajoitteita, joilla hillitään valtion ja sen viranomaisten ennakoimatonta ja mielivaltaista puuttumista ihmisten oikeuksiin. Ne asettavat rajat rikoslain käytölle ja määrittelevät sanktioille eettiset minimivaatimukset sisällöllisesti. Täten niiden asettamien vaatimusten tulee täytyä, jotta tietyn teon kriminalisointi voidaan katsoa rikosoikeuden järjestelmän tasolla mielekkääksi ja oikeutetuksi. Kriminalisointiperiaatteet ovat sisällöllisesti osittain päällekkäisiä ja tavoitteeltaan limittäisiä.

Kriminalisointiperiaatteet voidaan jakaa esittämiensä vaatimusten perusteella viiteen eri periaatteeseen:

1. Laillisuusperiaate
2. Ihmisarvon loukkaamattomuuden periaate
3. Oikeushyvien suojelun periaate
4. Ultima ratio -periaate
5. Hyöty-haitta-punninnan periaate

Seuraavassa luvussa annan Melanderin näkemyksiä myötäillen kriminalisointiperiaatteille merkityksensä lakiehdotuksen näkökulmasta.

4 Katujengien kriminalisointiteoreettinen analyysi

4.1 Laillisuusperiaate kriminalisointiperiaatteena ja sen vaikutus katujengien kriminalisointiin

Laintasolla laillisuusperiaate on vahvistettu sekä kansainvälisellä tasolla että kansallisella tasolla. Kansainvälisistä velvoitteista voidaan mainita ainakin kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen (KP-sopimus) 15 artiklan 1 kappale ja Euroopan ihmisoikeussopimuksen (EIS) 7 artiklan 1 kappale. Kansallisella tasolla laillisuusperiaatteesta säädetään perustuslain (PL) 8 §:ssä ja rikoslain (RL) 3:1.1:ssä. Kriminalisointiperiaatteena laillisuusperiaate sisältää sekä lailla säätämisen vaatimuksen että

⁶¹ Melander 2008, s. 174–175.

epätäsmällisyyskiellon. Molemmat näistä ovat perusoikeuksien rajoitusten edellytyksiä.⁶² Lailla säätämisen vaatimuksen mukaan perusoikeuksien rajoitusten tulee perustua eduskunnan säätämään lakiin.⁶³ Lailla säätämisen vaatimus koskee sekä rangaistavaksi säädettyä tekoa että siitä tuomittavaa rangaistusta.⁶⁴ Se sitoo rangaistusta määrävän tuomarin laissa säädettyihin kriminalisointeihin sekä rangaistuslajeihin ja -määriin.⁶⁵ Epätäsmällisyyskielto edellyttää, että perusoikeusrajoitusten tulee olla tarkkarajaisia ja riittävän täsmällisesti määritettyjä. Epätäsmällisyyskielto vaatii, että perusoikeusrajoitusten olennainen sisältö tulee ilmetä laista.⁶⁶ Epätäsmällisyyskielto asettaa lainvalmistelijalle ja lainsäätäjälle vaatimuksen rangaistussäännöksen suojelukohteen täsmällisestä määrittelystä.

Suojelukohteen täsmällisen määrittelyn vaatimus voidaan katsoa myös sisältyvän oikeushyvien suojelun periaatteeseen, joten tästä näkökulmasta katsoen laillisuusperiaate ja oikeushyvien suojelun periaate ovat osittain päällekkäiset kriminalisointiperiaatteet. Selkeimmin vaatimus suojelukohteen täsmällisestä määrittelystä on yhteydessä rangaistussäännösten tulkintaan. Mitä täsmällisemmin ja selkeämmin kriminalisoinnin suojelukohde määritellään, sitä järjestelmällisempää säännökseen tarkoitukseen nojautuva tulkinta tulee olemaan. Täten kriminalisoinnin kohteena olevan suojelukohteen täsmällinen määrittely on yksi tekijä säännöksen toivotun soveltamisalan määrittämisessä.⁶⁷

Epätäsmällisyyskielto sisältää vaatimuksia siitä, millaisella tarkkuudella ja täsmällisyydellä rikosoikeudellisessa säännöksessä ilmaistaan rikoksen tunnusmerkistö. Rikoksen tunnusmerkistö tulee muotoilla säännökseen sellaisella tarkkuudella, että säännöksen sanamuodon perusteella henkilön on mahdollista ennakoida, onko jokin toiminta tai laiminlyönti rangaistavaa.⁶⁸ Rikoslaisissa tulisi välttää tulkinnanvaraisia tai avoimia ilmaisuja, koska ne vaikeuttavat sen ennakointia, onko jokin toiminta tai laiminlyönti rangaistavaa. Ne muodostuvat lainkäyttäjälle ongelmallisiksi vastaajan oikeusturvan näkökulmasta. Pahimmillaan lainkäyttäjät joutuu arvioimaan, että tuleeko tämän pidättäytyä soveltamasta tiettyä säännöstä, jos säännös osoittautuu epätäsmälliseksi. Toisaalta tulee ottaa myös huomioon, että epätäsmällinen sääntely voi luoda sääntelyyn aukkoja, jota rikolliset voisivat hyödyntää vahingollisella tavalla.⁶⁹

⁶² Melander 2008, s. 204.

⁶³ PeVM 25/1994 vp, s. 5.

⁶⁴ OM 16/2024, s. 13.

⁶⁵ Korkka-Knuts ym. 2020, s. 49–50.

⁶⁶ PeVM 25/1994 vp, s. 5.

⁶⁷ Melander 2008, s. 253.

⁶⁸ OM 16/2024, s. 16–17.

⁶⁹ Lappi-Seppälä ym. 2022, s. 51.

Katujengien kriminalisoinnin yhteydessä tulisi ottaa huomioon täsmällisyysvaatimukseen sisältyvä rikosoikeuden johdonmukaisuuden vaatimus. Olisi epäjohdonmukaista ja tarpeetonta säätää uusi koventamisperuste, jos katujengirikollisuudesta määrättäviin rangaistuksiin voidaan jo nykyisen oikeusjärjestelmän kautta puuttua. Laillisuusperiaate ilmentää demokraattisen päätöksenteon toteutumista ja oikeusvaltion ideaa. Rikosoikeuden kannalta tämä vaikuttaa myös siten, että kansalaisia tulee suojata aiheettomalta rikosoikeudellisen järjestelmän käytöltä.⁷⁰ Kimmo Nuotio on lausunnossaan hallituksen esityksen 219/2024 vp luonnoksesta kiinnittänyt huomiota siihen, että yleisesti koventamisperusteita sovelletaan oikeuskäytännössä vain erittäin harvoin lukuun ottamatta uusimisperustetta. Nuotio on nostanut esille vuoden 2012 seuraamusjärjestelmän tilastotiedot koventamisperusteiden käytöstä. Tilastotietojen mukaan koventamisperusteista suunnitelmallisuutta sovellettiin 31 kertaa, järjestelmällisen rikollisuuden perustetta 7 kertaa, rikoksen tekemistä palkkiota vastaan 2 kertaa, rasismia 17 kertaa ja uusimisperustetta 1738 kertaa. Huomioiden, että nykyisiäkin koventamisperusteita käytetään melko vähän, on epätodennäköistä, että katujengien koventamisperustetta tultaisiin soveltamaan kovin usein. Täten on epätodennäköistä, että uudella koventamisperusteella voitaisiin merkittävästi vaikuttaa rangaistuksiin. Hallituksen esityksessä 219/2024 vp on arvioitu, että koventamisperuste vaikuttaisi 150 tuomioon vuosittain. Hallituksen esityksen arvio koventamisperusteen käytöstä on huomattavasti suurempi kuin edellä esitetty tilastojen mukainen käytännössä toteutunut koventamisperusteiden yleinen käyttö. Palaan voimassa olevan nykyisen oikeusjärjestelmän mahdollisuuksiin puuttua katujengien tekemiin rikoksiin tarkemmin luvussa 4.4.2.

Laillisuusperiaatteen näkökulmasta voidaan tarkastella ehdotetun rikosoikeudellisen määritelmän ja koventamisperusteen sanamuotojen mukaista täsmällisyyttä ja ennakoitavuutta, kun lakiehdotuksen sanamuoto on seuraavanlainen.

Rangaistuksen koventamisperusteita ovat:

--

6) rikoksen tekeminen osana rikollisjoukon toimintaa;

--

Rikollisjoukolla tarkoitetaan vähintään kolmen henkilön muodostamaa tietyn ajan koossa pysyvää yhteenliittymää, jonka toimintaan kuuluu olennaisesti sellaisten rikosten tekeminen, jotka ovat omiaan vaarantamaan yleisten paikkojen järjestystä ja turvallisuutta.⁷¹

⁷⁰ Melander 2002, s. 941.

⁷¹ HE 219/2024 vp, s. 65.

4.1.1 Katujengien määritelmällinen yhteys järjestäytyneiden rikollisryhmienn määritelmään

Katujengien toiminta ja järjestäytynyt rikollisuus ilmiöinä muistuttavat toisiaan. Järjestäytyneiden rikollisryhmien kriminalisointiin velvoittavat Suomea kansainvälisesti sitovat sopimukset ja EU:n rikosoikeudellinen sääntely eli täten järjestäytyneen rikollisuuden kansallinen kriminalisointi nauttii vahvaa kansainvälisoikeudellista lainsäädännön tukea. HE 219/2024 vp katsotaan, ettei nykyistä järjestäytyneen rikollisuuden määritelmää tulisi laventaa koskemaan katujengejä laillisuusperiaatteen tarkkarajaisuusvaatimusten ja Suomea sitovien kansainvälisten velvoitteiden johdosta.⁷² Lakiehdotuksessa on tarkasteltu muiden EU-maiden lainsäädäntöä ja todettu, ettei yhdessäkään niistä ole nimenomaista katujengejä koskevaa rikosoikeudellista sääntelyä. Tämän ei katsota olevan ongelmallista.⁷³ Ongelmattomuus voidaan liittää siihen, että HE 219/2024 vp viitataan EUCPN:n määritelmään katujengeistä ja koko ilmiön vakavuudesta.⁷⁴ Täten hallituksen voidaan ainakin jossain määrin katsoa sitovan lakiehdotuksensa EUCPN:n eurooppalaiseen lähestymistapaan katujengi-ilmiön ratkaisussa. EUCPN:n toimintasuositukset kuitenkin keskittyvät katujengirikollisuuden ennaltaehkäisyyn, eivät jo tehtyjen rikoksien rangaistuskäytäntöön.⁷⁵ EUCPN:n linjan voidaan todeta olevan luonteeltaan verrattain maltillinen verrattuna lakiehdotukseen. Näin ollen HE 219/2024 vp ei voida katsoa edustavan ainakaan suoraviivaisesti EUCPN:n eurooppalaista lähestymistapaa.⁷⁶

Lakiehdotuksen katujengi määritelmänä on ainutlaatuinen ja se nojaa EUCPN:n määritelmään. Lakiehdotuksen taustalta puuttuvat varsinaiset kansainvälisten velvoitteet ja lakiehdotus ei sisällä sen vertailua jo voimassa oleviin järjestäytyntä rikollisuutta koskeviin kansainvälisiin velvoitteisiin nähden. Edellä todetun mukaisesti hallitus ei katso mahdollisuudeksi laajentaa voimassa olevaa järjestäytyneen rikollisuuden tunnusmerkistöä koskemaan katujengejä, mutta katsoo katujengejä koskevan uuden tunnusmerkistön säätämisen oikeaksi ratkaisuksi. Tämä herättää kysymyksen siitä, voivatko järjestäytyntä rikollisuutta koskevat kansainväliset sopimukset ja EU:n rikosoikeudellinen sääntely muodostua ongelmaksi, koska järjestäytyntä rikollisuus ja katujengit muistuttavat toiminnassaan toisiaan. Tällä hetkellä tarkoitus on pitää järjestäytyntä rikollisuutta koskeva

⁷² HE 219/2024 vp, s. 45.

⁷³ HE 219/2024 vp, s. 42.

⁷⁴ HE 219/2024 vp, s. 5 ja s. 16.

⁷⁵ EUCPN 2022, s. 24.

⁷⁶ Nuotion asiantuntijalausunto 29.8.2024 HE 219/2024 vp luonnoksesta, s. 1.

sääntely ennallaan, joten kansainväliset sopimukset ja EU:n rikosoikeudellinen sääntely eivät mahdollisesti muodostu ongelmaksi.

Lakiehdotuksessa katujengit ja järjestäytynyt rikollisuus erotellaan toisistaan, mutta niiden määritelmäsäännöksiä katsotaan olevan osittain päällekkäisiä. Lakiehdotuksella pyritään käytännössä paikkamaan sellaisia tilanteita, joissa järjestäytyneen rikollisuuden määritelmä ei sovellu riittävän näytön puutteen vuoksi.⁷⁷ Yhteistä molemmille määritelmille on ryhmän koko ja vaatimus ajallisesta pysyvyydestä.⁷⁸ Katujengejä koskevan koventamisperusteen katsotaan olevan järjestäytyneitä rikollisryhmiä koskevaan koventamisperusteeseen nähden toissijainen ja täydentävä.⁷⁹ Täten on katsottava, että katujengin määritelmä säännöksen sanamuodoille on annettava itsenäinen merkitys, eikä niiden tulkintaan voida soveltaa suoraan järjestäytyneen rikollisryhmän sanamuodon mukaisia määritelmiä. Toisaalta katujengien määrittelyssä on vahvasti tukeuduttu järjestäytyneen rikollisryhmän määritelmään, joten katson olevan tärkeää havainnollistaa, miten järjestäytynyt rikollisuus määritellään.

Rikoksen tekeminen osana järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa kriminalisoidaan RL 6 luvun 5§:n 2 kohdassa ja se on määritelty RL 6 luvun 5§:n 2 momentissa. Järjestäytyneen rikollisryhmän määritelmän mukaan tulee sen koostua vähintään kolmesta henkilöstä. Järjestäytyneiden rikollisryhmien toiminta on rajattu koskemaan rikoksia, joista säädetty enimmäisrangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta, taikka RL 11 luvun 10§:ssä tai 15 luvun 9§:ssä tarkoitettuihin rikoksiin. Sen soveltaminen kytkeytyy rikollisryhmän yhteenliittymisen syyhyn. Tällä tarkoitetaan, että rikollisryhmän yhteenliittymän tarkoituksena tulee olla järjestäytyminen vakavien rikosten tekemiseksi ja nämä vakavat rikokset tulee tehdä osana ryhmän järjestäytymisen perusteena ollutta toimintaa, kuten esimerkiksi huumekauppaa. Rikos tulee tehdä rikollisryhmän nimissä tai toimesta, jotta koventamisperustetta voitaisiin soveltaa. Jotta näin voidaan katsoa tapahtuneen, tulee sen täyttää ns. relevanssikriteeri. Relevanssikriteerillä tarkoitetaan, että ensinnäkin rikoksen tulee olla ryhmän hyväksymä, toisekseen rikoksen tulee olla tehty ryhmän puolesta, hyväksi tai nimissä ja kolmanneksen rikoksen on oltava ryhmän toimintakokonaisuuden mukainen. Lisäksi tarkastelussa kiinnitetään huomiota siihen, että rikoksista mahdollisesti saatu hyöty voidaan osoittaa tulevan suoraan rikollisryhmän hyväksi ja, että onko rikoksesta suoraan saatu hyöty myös jaettu rikollisryhmään osallistuneiden henkilöiden kesken. Järjestäytyneen

⁷⁷ HE 219/204 vp, s. 49.

⁷⁸ HE 219/2024 vp, s. 50.

⁷⁹ HE 219/2024 vp, s. 44.

rikollisryhmän yhteenliittymän tulee olla jäsentynyt. Jäsentyneisyydellä tarkoitetaan, että ryhmän sisällä voidaan havaita käskyvaltasuhteiden olemassaolo ja työnjaon tietyn tyyppinen eriytyminen. Ominaista on myös, että järjestäytyneillä rikollisryhmillä on vahva ryhmäkuri ja ryhmän jäseniin kohdistuu ryhmän sisäinen sosiaalinen paine. Sinällään ryhmän sisäinen painostus tekemään rikoksia ei estä koventamisperusteen käyttöä, mutta tällöin tulee ottaa huomioon rikoslain 6 luvun 6§:n lieventämisperusteet eli esimerkiksi, onko rikoksen tekemiseen vaikuttanut huomattava painostus, uhka tai muut vastaavan kaltainen seikka.⁸⁰ Lisäksi rikollisryhmän tunnusomaisuuteen voidaan lukea se, miten ryhmä tekee ja suunnittelee rikoksia. Hallituksen esityksessä 263/2014vp on todettu, mitä lukuisampia, vakavampia ja tiheämmin tehtyjä tällaiset rikokset ovat, sitä enemmän on perusteita katsoa kyseessä olevan järjestäytynyt rikollisryhmä.⁸¹

4.1.2 Katujengien rakenne ja toiminta

Katujengien rakenne määritellään henkilöjoukon ”yhteenliittymän” avulla. Yhteenliittymään kuuluu vähintään kolme henkilöä ja se on tältä osin yhteneväinen järjestäytyneen rikollisryhmän määritelmän kanssa. Yhteenliittymällä tarkoitetaan hallituksen esityksen mukaan jossain määrin löyhempää henkilöjoukkoa kuin ”rakenteeltaan jäsentyneellä yhteenliittymällä”, joka kuvaa järjestäytyntä rikollisryhmää. Ongelmaksi järjestäytyneen rikollisryhmän soveltamisen osalta on osoittautunut oikeuskäytännössä sen toteen näyttäminen, onko rikollisryhmä tarpeeksi sisäisesti jäsentynyt. Katujengien yhteenliittymältä ei edellytettäisi samankaltaista jäsentyneisyyttä, kuten järjestäytyneeltä rikollisryhmältä eli katujengien sisäisissä suhteissa ei tarvitsisi näyttää samankaltaisten käskyvaltasuhteiden olemassaoloa tai työnjaon eriytymistä.⁸² Katujengien jäsentyneisyyttä arvioidaan sen perusteella, että siihen kuuluvilla henkilöillä on ”jonkinasteinen” käsitys yhteen kuulumisesta ja ryhmäidentiteetistä. Lisäksi yhteenliittymän rakenteen arvioinnissa keskeistä on siihen kuuluvien henkilöiden säännöllinen yhteydenpito ja yleensä myös säännöllinen fyysinen yhdessäolo.⁸³ Yhteenliittymävelvoitteen löyhentäminen ei välttämättä poista säännöksen varsinaisia soveltamisen haasteita. Jonkinasteinen tietämys ryhmään kuulumisesta ja ryhmäidentiteetin vaikuttavat epämääräisiltä käytännön soveltamisen kannalta. Haastavaksi saattaa muodostua, miten pystytään osoittamaan jonkin asteinen tietoisuus siitä, että kuuluu ryhmään, joka omaa jonkinlaista ryhmäidentiteettiä. Säännöllisen yhteydenpidon vaatimus

⁸⁰ Tapani ja Tolvanen 2016, s. 79–82.

⁸¹ HE 263/2014 vp s. 32.

⁸² HE 219/2024 vp, s. 60.

⁸³ HE 219/2024 vp, s. 51–52.

vaikuttaa selkeältä. Täten kaikkien ryhmään kuuluvien jäsenten tulisi olla keskenään säännöllisessä yhteydenpidossa. Toisaalta kysymykseksi nousee, miten käytännön soveltamistilanteessa arvioidaan, mitä on pidettävä säännöllisenä yhteydenpitoa. Vaatimus siitä, että ryhmä fyysisesti säännöllisesti oleskelee yhdessä, näyttäytyy samoissa määrin selkeältä käytännön soveltamisen kannalta kuin säännöllisen yhteydenpidon vaatimus. Täten kaikkien vähintään kolmen ryhmän jäsenen tulee kokoontua säännöllisesti fyysisesti yhteen. Riittävää ei ole, että esimerkiksi vain kaksi jäsentä viettää aikaa yhdessä fyysisesti. Toisaalta tämä ei olisi yhteenliittymän nimenomainen vaatimus, vain säännöllinen yhteydenpito olisi nimenomainen vaatimus.

Yhteenliittymää tulisi hallituksen esityksen mukaan arvioida katujengin yhteisen toiminnan perusteella. Katujengien yhteiseen toimintaan tulisi olennaisesti kuulua sellaisten rikosten tekeminen, jotka ovat omiaan vaarantamaan yleisten paikkojen järjestystä ja turvallisuutta.⁸⁴ Täten katujengin päämääräisenä tarkoituksena ei tarvitse olla rikosten tekeminen, mutta sen toimintaan tulee olennaisesti liittyä rikosten tekeminen. Hallitus esittää, että ”olennaisuudella” tarkoitetaan rikosten olevan keskeinen osa katujengin toimintakokonaisuutta, vaikka katujengillä voikin olla jokin muu tarkoitus tai se voi harjoittaa muunlaistakin toimintaa. Lisäksi todetaan, että rikosten tekemisen tulisi olla toistuvaa. Katujengi, jonka toiminnassa rikosten tekeminen on vain satunnaista tai, joka on muodostettu vain satunnaisten rikosten välitöntä tekemistä varten, eivät täyttäisi olennaisuusvaatimusta. Lisäksi olennaisuutta voi osoittaa katujengin aiempi rikollisuus sen toiminnassa. Tällä tarkoitetaan, että rikollisuus voi olla katujengin yhteisesti toteuttamaa tai se voi olla katujengin yksittäisten henkilöiden aiempia rikollisuustuomioita katujengin toiminta-aikana. Rikosten ei tarvitse olla keskenään samanlaisia, mutta niiden tulee luonteeltaan olla sellaisia, jotka ovat omiaan vaarantamaan yleisten paikkojen järjestystä ja turvallisuutta. Lisäksi olennaisuus arvioinnissa voidaan kiinnittää huomiota siihen, että liittyykö yhteenliittymän toimintaan kuuluvien rikollisten luonteeseen tavoitteellisuutta osoittavia joukon ryhmäidentiteettiä ja tarkoitukseen liittyviä seikkoja.⁸⁵

Asiassa ei ole puutteettomasti määritelty katujengien yhteistä toimintaa ja siihen olennaisesti liittyvää toistuvaa rikosten tekemistä. Käytännössä kysymykseen tulee, miten tämä yhteiseen toimintaan olennaisesti kuuluva rikosten tekeminen määritellään. Esimerkiksi olennaisuuden osalta voidaan tarkastella sitä, tuleeko katujengin sisällä jäsenten kesken sopia siitä, että

⁸⁴ HE 219/2024 vp, s. 60.

⁸⁵ HE 219/2024 vp, s. 52–53.

jengiin kuulumisen edellytyksenä on rikosten tekeminen. Toistuvuuden osoittaminen vaikuttaa haasteelliselta siinä määrin, ettei esityksessä ole määritelty, mikä toiminta on toistuvaa, eli miten usein tapahtuva rikollisuus on toistuvaa. Lisäksi katson haasteelliseksi, että olennaisuuden arvioinnissa otetaan huomioon katujengin yksittäisten henkilöiden aiempi rikollisuus katujengin toiminta-aikana. Vaikuttaa epäjohdonmukaiselta, että yksittäisen henkilön tekemä rikos, mikä voi olla sinällään täysin erillinen katujengin toiminnasta, vaikuttaisi olennaisuuden arviointiin. Myös katujengin toiminnassa väitetysti tehtyjen rikosten arvioinnin kiinnittyminen joukon ryhmäidentiteettiin ja tarkoitukseen vaikuttaa avoimelta toteamukselta kaivaten tarkempaa selvennystä.

Hallitus toteaa esityksessään, ettei katujengien tarvitse toimia yhteistuumin rikoksen tekemiseksi ankaroittamisperusteen täyttymiseksi.⁸⁶ Toisaalta hallitus toteaa, että katujengien rikokset tulisi tehdä osana yhteenliittymän toimintaa ja rikoksen tekijän tulee tehdä rikos joukon jäsenenä. Tämän edellytyksen täytyminen taas vaatii, että rikos tulee tehdä yhteenliittymän hyväksymänä eli sen puolesta, hyväksi tai nimissä.⁸⁷ Kuitenkaan katujengien ei silti tarvitsisi tehdä ”yhteistuumin” rikoksia, kun taas järjestäytyneen rikollisryhmän tulee toimia ”yhteistuumin”. Terminä tämä ”yhteistuumin” on avoin, eikä sillä ole tarkkaa määritelmää. Lakivaliokunta on järjestäytyneen rikollisryhmän yhteistuumaisuuden osalta todennut, että rikollisjärjestönä ei ole pidettävä sellaista muodostelmaa, jossa henkilöt tekevät tahoillaan rikoksia tietämättä toistensa teoista. Lisäksi yhteistuumainen toiminta ei edellytä sitä, että ryhmän jokainen jäsen osallistuisi jokaisen rikoksen toimintaan. KKO on arvioinut yhteistuumaisuutta siten, että järjestäytyneen rikollisryhmän jäsenten tulee olla tietoisia siitä, että ryhmä toimii yhdessä tehdäkseen säännöksessä tarkoitettuja rikoksia.⁸⁸ Sen arviointi, milloin rikos katsotaan tehdyksi osana järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa, on käytännössä lähtenyt nimenomaan relevanssikriteeristä, eli siitä, että rikos on tehty osana rikollisryhmän toimintaa eli sen hyväksymänä, puolesta, hyväksi tai nimissä. Täten katujengejä koskee samanlainen relevanssikriteeri kuin järjestäytynyttä rikollisuutta. Tällöin on epäselvää, miten käytännössä tulisi arvioida sitä, milloin teko on tehty katujengin hyväksymänä, puolesta, hyväksi tai nimissä, jos teon tekeminen ei edellytä muiden yhteenliittymään kuuluvien henkilöiden yhteistuumaisuutta. Hallituksen esitys ei avaa sitä, miten yhteistuumaisuus eroaa relevanssikriteerin vaatimuksista. Lisäksi tämä nimenomaan hankaloittaa ankaroittamisperusteen soveltamista, koska tämä rikoksen tekeminen osana

⁸⁶ HE 219/2024 vp, s. 60.

⁸⁷ HE 219/2024 vp, s. 51.

⁸⁸ HE 219/2024 vp, s. 10.

toimintakokonaisuutta tai sen hyväksi, on samankaltainen kuin järjestäytyneen rikollisryhmän relevanssikriteeri. Ainoa ero käytännössä täten olisi, ettei koko ryhmän tarvitse hyväksyä toimea, mikä itsessään on ongelmallista edellä todetun mukaisesti, ja ettei ryhmän tarvitse olla yhtä jäsentynyt. Tämä jäsentyneisyyden määritelmä on myös problemaattinen, koska syyttäjän todellisessa soveltamistilanteessa edeltävän perusteella tulisi kyetä osoittamaan katujengin toimintakokonaisuus ja yhteenliittymän olemassaolo, muttei kuitenkaan sitä, miten yhteenliittymän toimintakokonaisuus käytännössä toimii käskysuhteiden perusteella. Nämä vaatimukset vaikuttavat ristiriitaisilta. Hallitus toteaa vielä, että katujengin jäsenen rikollinen teko voi jäädä relevanssikriteerin ulkopuolelle, mikäli jäsen ei vähäisen jäsenyysaikansa takia vielä tunne katujengin rikollista toimintaa eikä siten ymmärrä omaa rikostaan osana tällaista toimintaa.⁸⁹ Tämä toteamus vaikuttaa johdonmukaiselta.

Katujengin toimintakokonaisuuteen tulee kuulua toistuva rikollinen toiminta ja rikollisen toiminnan tulee ”ainakin jossain määrin” olla tavoitteellista tai suunnitelmallista.⁹⁰ Tämä sinänsä tarkoittaa rikosten alaa niin, että yksittäinen häiriöteko ei voi kuulua ankaroittamisperusteen soveltamisen alaan, koska yksittäinen häiriöteko ei ole toistuvaa toimintaa ja yksittäisen häiriöteon ei voida katsoa olevan osa ainakin jossain määrin tavoitteellista tai suunnitelmallista rikollista toimintaa. Toisaalta käsitteenä ”ainakin jossain määrin” vaikuttaa säännöksen tulkinnan kannalta melko avoimelta.

4.1.3 Katujengien ryhmän ajallinen kesto

Katujengien määritelmä sisältää vaatimuksen ryhmän koossa pysymisen ajallisesta kestosta. Yhteenliittymän tulisi olla ”tietyn ajan” koossa pysyvä. Hallituksen esitys toteaa katujengien olevan verrattain pitkäkestoisia.⁹¹ Toisaalta hallituksen esityksessä todetaan, että katujengien toimintajänteen voivan olla huomattavan lyhyt.⁹² Nämä toteamukset ovat keskenään ristiriitaisia. Hallituksen esityksessä ei ole arvioitu, onko kysymys yhteenliittymän ajallisen keston arvioinnista vai mahdollisesti yksittäisen tekijän toiminnan ajallisen keston arvioinnista. Oulun käräjäoikeus painottaa lausunnossaan hallituksen esityksen 219/2024 vp luonnoksesta, että tämänkaltainen arviointi olisi merkityksellistä erityisesti siinä tapauksessa, että yksittäinen vastaaja on ollut syyllistynyt vain yhteen tekoon, joka on tehty pidempään toimineen yhteenliittymän hyväksi. Lisäksi Oulun käräjäoikeuden mukaan se, mitä on

⁸⁹ HE 219/2024 vp, s. 51.

⁹⁰ HE 219/2024 vp, s. 5.

⁹¹ HE 219/2024 vp, s. 5.

⁹² HE 219/2024 vp, s. 6.

pidettävä koventamisperusteen soveltamisen edellytykset täyttävänä riittävän pitkänä aikana, on melko vakiintumaton.⁹³ Yhtä lailla asianajajaliitto on todennut lausumassaan hallituksen esityksen 219/2024 luonnoksesta, että aiemmin oikeuskäytännössä järjestäytyneen rikollisryhmän osalta vaikeaksi on osoittautunut nimenomaan se, mitä tarkoitetaan ”tietyn ajan” koossa pysymisellä.⁹⁴ Perustellusti voidaan todeta, että ”tietty aika” tulisi näytöllisesti kohtaamaan haasteita ja jäämään käsitteellisesti melko avoimeksi.

4.1.4 Katujengien soveltamisalaan kuuluvat rikokset

Katujengejä koskeva koventamisperuste on soveltamisalaltaan yleinen ja sen piiriin kuuluvat kaikki rikokset riippumatta tekojen vakavuudesta. Hallitus toteaa, että katujengien toimintakokonaisuuksiin sisältyvät rikokset ovat tyypillisesti yhteiskunnalliselta merkitykseltään suuria rikoksia, kuten vakavia väkivalta- ja huumausainerikoksia. Osa rikoksista todetaan olevan katujengien välisiä, ja katujengien jäseniltä on takavarikoitu terä- ja ampuma-aseita.⁹⁵ Toisaalta rikosten on katsottu voivan olla vakavuudeltaan myös melko vähäisiä.⁹⁶ Täten koventamisperustetta sovellettaisiin ehdotetulla tavalla esimerkiksi lieviin omaisuusrikoksiin.⁹⁷ Ainoa edellytys katujengien tekemien rikosten laatuun on se, että ne ovat sellaisia, jotka ovat omiaan vaarantamaan yleisten paikkojen järjestystä ja turvallisuutta. Yleisillä paikoilla ja niiden vaarantamisella tarkoitetaan hallituksen esityksen 219/2024 vp mukaan järjestyslain 2§:ssä paikkojen ja 3§:ssä tarkoitettuja määritelmiä.⁹⁸

Järjestyslain 2§:n 1 kohdan mukaan yleisellä paikalla tarkoitetaan: a) tietä, katua, jalkakäytävää, toria, puistoa, uimarantaa, urheilukenttää, vesialuetta, hautausmaata tai muuta vastaavaa aluetta, joka on yleisön käytettävissä; b) rakennusta, joukkoliikenteen kulkuneuvoa ja muuta vastaavaa paikkaa, kuten virastoa, toimistoa, liikenneasemaa, kauppakeskusta, liikehuoneistoa tai ravintolaa, joka on yleisön käytettävissä joko jonkin tilaisuuden aikana tai muutoin. Hallituksen esityksen 219/2024 vp mukaan, termiä ”yleinen paikka” tulisi tulkita kyseisen järjestyslain 2 § mukaisesti. Ongelmallista asiassa on ensinnäkin se, että katujengit voivat tätä nimenomaista kohtaa käyttää edukseen ja siirtää pääasiallisen toimintansa pois julkisilta ja yleisiltä paikoilta. Yhtä mieltä on ollut sisäministeriö lausunnossaan hallituksen esityksen 219/2024 luonnoksesta, jonka mukaan tämä nimenomaan voi siirtää toiminnan yhä

⁹³ Oulun käräjäoikeuden asiantuntijalausunto 14.8.2024 HE 219/2024 vp luonnoksesta, s. 1.

⁹⁴ Suomen Asianajajaliitto ry:n asiantuntijalausunto 13.8.2024 HE 219/2024 vp luonnoksesta, s. 1–2.

⁹⁵ HE 219/2024 vp, s. 5.

⁹⁶ HE 219/2024 vp, s. 34.

⁹⁷ HE 219/2024 vp, s. 34.

⁹⁸ HE 219/2024 vp, s. 61.

vahvemmin tietyille asuinalueille, joka taas lisää turvattomuuden tunnetta eri asuinalueilla ja näin aiheuttaa asuinalueiden eriytymistä. Samalla toimintaan puuttuminen vaikeutuu.⁹⁹ Mielipiteen katvealueen muodostumisesta jakaa myös poliisihallitus lausunnossaan hallituksen esityksen 219/2024 luonnoksesta. Poliisihallitus näkee koventamisperusteen käyttöalan rajautuvan yleisten paikkojen vaatimuksen kautta liian kapeaksi. Poliisihallituksen mukaan koventamisperusteen avulla tulisi voida rangaista myös muunlaisia rikollisverkostoja kuin vain yleisissä tiloissa toimivia katujengejä. Poliisihallitus toteaa nykypäivän rikollisuuden sisältävän rikollisryhmille tyypillistä verkostomaisuutta toimintatavoiltaan tai rakenteeltaan, mutta osa näistä rikollisryhmistä saattaa välttää näkyvän julkisen väkivallan harjoittamista pysyäkseen piilossa viranomaisilta.¹⁰⁰ Edeltävien näkökulmien valossa ”yleisiä paikkoja” koskeva määritelmä on haasteellinen sekä sisäministeriön että poliisihallituksen näkökulmista. Hallituksen pyrkimys rajata määritelmäsäännöstä täsmällisyyden näkökulmasta on haasteellinen.

Järjestykslain 3§:ssä säännellään yleisen järjestyksen ja turvallisuuden vaarantamisesta sekä häiriön aiheuttamisesta. Sen mukaan yleisen järjestyksen häiritseminen tai turvallisuuden vaarantaminen yleisellä paikalla on kielletty: 1) metelöimällä ja muulla vastaavalla tavalla; 2) toistuvilla uhkaavilla eleillä, hyökkäävillä liikkeillä, suullisesti esitetyillä uhkailuilla ja muulla vastaavalla, pelkoa herättävällä uhkaavalla käyttäytymisellä; 3) ampumalla, heittämällä esineitä tai muulla vastaavalla tavalla. Edellä todetun mukaisesti katujengien määritelmä ei rajaa ulkopuolelleen mitään rikosta sen tyyppin tai vakavuuden perusteella. Edellytyksenä on vain, että rikollinen toiminta on omiaan vaarantamaan yleisten paikkojen järjestystä ja turvallisuutta aiheuttaen vaaraa sivullisille tai aiheuttavan yleisesti merkittävää häiriötä tai pelkoa. Rikoksella ei tarvitse tavoitella hyötyä yhteenliittymälle tai jollekin yhteenliittymän jäsenelle.¹⁰¹ Tämä on laveampaa sääntelyä verrattuna järjestelmälliseen rikollisuuteen, jossa rikokset ovat vakavuudeltaan ja tyyppiltään rajattuja, sekä niillä nimenomaisesti tulee tavoitella hyötyä rikollisryhmän hyväksi. Asianajajaliitto on todennut lausumassaan hallituksen esityksen 219/2024 luonnoksesta, että luonnehdinta rikoksista on liian ylimalkainen ja yksilöimätön. Asianajajaliiton mukaan vastaajan oikeusturva ja oikeuskäytännön ennustettavuus huomioiden tulisi rangaistava teko joko yksilöidä lainkohdassa, kuten järjestäytyneen rikollisuuden osalta on toimittu, tai muulla tavoin niin, että lain soveltamisala olisi yksiselitteinen. Näin ei kuitenkaan ole tässä asiassa toimittu, vaan säännöksen kieliasu on

⁹⁹ Sisäministeriön asiantuntijalausunto 19.7.2024 HE 219/2024 vp luonnoksesta, s. 2.

¹⁰⁰ Poliisihallituksen asiantuntijalausunto 14.8.2024 HE 219/2024 vp luonnoksesta, s. 3–4.

¹⁰¹ HE 219/2024 vp, s. 53.

liian väljä.¹⁰² Toisaalta muihin asiassa annettuihin lausuntoihin poikkeavasti poliisihallitus lausunnossaan hallituksen esityksen 219/2024 vp luonnoksesta näkee rikoksen tekemuodon avoimuuden hyvänä seikkana, jonka avulla voitaisiin mahdollistaa puuttuminen kaikenlaisiin rikoksiin tehokkaammin toisin kuin järjestelmällisen rikollisuuden kohdalla.¹⁰³

Poliisihallituksen lausuman on ymmärrettävä siitä näkökulmasta, että järjestelmällisen rikollisuuden kohdalla on oikeuskäytännössä todettu laajoja näyttövaikeuksia. Toisaalta näyttövaikeudet eivät ole nimenomaisesti kohdistuneet tehtyihin rikoksiin, vaan nimenomaan järjestäytyneen rikollisryhmän määrittelyyn liittyviin kysymyksiin. Poliisihallituksen lausumassa on tästä näkökulmasta loogisuuden haaste.

Hallituksen esityksen mukaan katujengejä koskeva ankaroittamissäännös ei kuitenkaan edellytä järjestyslain kiellosta poiketen, että yleistä järjestystä olisi häiritty tai turvallisuutta vaarannettu konkreettisesti. Teon tulee vain olla osa katujengin toimintakokonaisuutta ja teon tulee tapahtua yleisellä paikalla. Hallituksen esityksen mukaan esimerkiksi yleisissä tiloissa tapahtuva huumausainekauppa, joka on toteutettu internetin kautta, soveltuu myös ankaroittamisperusteen soveltamisalaan, jos huumekauppa on osa katujengin toimintakokonaisuutta. Huumekaupan ei tarvitse konkreettisesti vaarantaa tässä yhteydessä yleisten paikkojen järjestystä ja turvallisuutta.¹⁰⁴ Toisin sanoen riittäväksi nähdään niin sanottu abstrakti vaara eli riittävää on, että on ollut varteenotettava mahdollisuus siitä, että joku voisi olla vaaran piirissä teon seurauksena. Abstraktin vaaran mukaan tässä tapauksessa rikollisen toiminnan tulisi olla sellaista, joka tyypillisesti vaarantaa yleisten paikkojen järjestystä ja turvallisuutta eli rikollinen toiminta on ”omiaan vaarantamaan” yleisten paikkojen järjestystä ja turvallisuutta.¹⁰⁵ Kyse on täten vaarantamisrikosopista.

Vaarantamisrikokset ja niiden sisältämä abstrakti vaara eivät ole määritelmällisesti aivan yksioikoisia ja niiden määrittelyä on toisinaan pidetty liian avoimena laillisuusperiaatteen näkökulmasta. Jari Laasanen katsoo artikkelissaan abstraktin vaaran käsitteen olevan määriteltävissä, kunhan sitä tarkastellaan hyvinvointivaltiollisen rikosoikeudellisen sääntelyn kautta, jossa painotetaan aikaa ennen konkreettista oikeushyvän loukkausta ja rikosoikeudellisen sääntelyn kohteena on tietyn toiminnan ennaltaehkäisy. Tätä kautta kriminalisoinnilla suojattava kohde voidaan määritellä. Laasanen arviointiin abstraktista vaarasta perustuen katson nyt käsillä olevan katujengejä koskevan kriminalisoinnin liittyvän yhteisen oikeuden alueilla olevien toimintojen suojaamiseen. Tällainen kriminalisointi suojaa

¹⁰² Suomen Asianajajaliitto ry:n asiantuntijalausunto 13.8.2024 HE 219/2024 vp luonnoksesta, s. 2.

¹⁰³ Poliisihallituksen asiantuntijalausunto 14.8.2024 HE 219/2024 vp luonnoksesta, s. 2.

¹⁰⁴ HE 219/2024 vp, s. 54.

¹⁰⁵ HE 219/2024 vp, s. 53.

välittömästi vain yhteistä oikeutta yhteisessä toiminnassa, mutta välillisesti toimintojen sääntelyn avulla se tarjoaa suojaa myös yksilöiden oikeuksille. Perinteisestä oikeusvaltiollisesta systematiikasta eroten, voidaan tätä kautta löytää hyväksyttävä edellytys abstraktin vaaran käyttämiselle.¹⁰⁶ Palaan yhteisen oikeuden oikeushyväopilliseen arviointiin tutkielman luvussa 4.3.1.

Hallituksen esityksen 219/2024 vp mukaan katujengien koventamisperusteen soveltamisalaan kuuluisivat lähtökohtaisesti kaikki rikokset, jotka vastaavat kyseessä olevan katujengin rikollista toimintakokonaisuutta tai selvästi palvelevat sitä. Hallituksen mukaan tyypillisimpiä rikoksia olisivat ryöstö-, huumausaine- ja väkivaltarikokset. Täten, jos katujengin toimintakokonaisuus koskee huumausainerikoksi, tulee tehtyjen rikosten kuulua huumausainerikosten piiriin. Säännöksen mukaan tulee siis ensin selvittää, millaiset rikokset ovat osa yksittäisen katujengin toimintakokonaisuutta tai millaiset rikokset selvästi palvelevat katujengin toimintakokonaisuutta. Näin ollen yksittäinen vahingonteko ei ole ankaroitamisperusteella rangaistava, vaan rikoksen tulee olla osa toiminta kokonaisuutta.¹⁰⁷ Yksittäiset vahingonteot rajautuvat ankaroitamisperusteen ulkopuolelle hyvin, mutta toimintakokonaisuuksien selvittäminen voi mahdollisesti muodostua haastavaksi säännöksen soveltamisessa ja vähentää säännöksen todellista soveltamisalaa.

Katson, että ankaroitamisperuste saattaa oikeuskäytännössä tulla sovellettavaksi tavallisiin ”tietyn ajan” koossa pysyviin nuorisoryhmiin, jotka tekevät ”toistuvasti” häiriötekoja, joiden voitaisiin katsoa kuuluvan ”olennaisesti” osaksi ”yhteenliittymän” ”toimintakokonaisuutta”, sekä häiriötekojen voitaisiin katsoa olevan ”ainakin jossain määrin” suunnitelmallisia ja aiheuttavan abstraktin vaaran tasolla vaaraa ”yleisten paikkojen” turvallisuudelle. Tällaisia häiriötekoja voisivat olla esimerkiksi toistuva metelöinti, yleisten paikkojen sotkeminen tai muunlainen vähemmän moitittava käyttäytyminen. Tällaisen häiriötoiminnan ei voida katsoa olevan moitittavuudeltaan ja vakavuudeltaan millään tasolla verrattavissa esimerkiksi huumekauppaan. Tunnusmerkistön puuttuminen avaa reitin liian laveaan ankaroitamissäännöksen soveltamiseen. Ehdotettua lakia voitaisiin siis esityksen perusteella soveltaa sekä esitettyihin tyypillisiin katujengien tekemiin vakaviin rikoksiin, sekä myös lievempiin rikoksiin, kuten yleistä järjestetystä vastaan tehtyihin rikoksiin. Näin ollen tavallisten nuorisoryhmien tekemät rikokset voisivat tulla rangaistavaksi säännöksen sanamuodon perusteella.

¹⁰⁶ Laasanen 2004, s. 376–378.

¹⁰⁷ HE 219/2024 vp, s. 54.

Lakiehdotus on muodoltaan samankaltainen järjestäytyneen rikollisryhmän koventamisperusteen kanssa, joten ei ole odotettavissa, että uusi koventamisperuste välttyisi samankaltaisilta näytöllisiltä haasteilta. Toisaalta se on nimenomaan laveampi ja kattaa enemmän rikoksia, joten se on vastaajien oikeusturvan kannalta ongelmallinen. Käytännössä näytölliset haasteet jäisivät tulevaisuudessa tuomioistuinten ratkaistavaksi, mutta perusteltuna ei voida pitää sitä, että tuomioistuimelle jätetään näin runsaasti tulkinnanvaraa siitä, millaisiin rikoksiin käytännössä sovellettaisiin ankaroittamisperustetta.¹⁰⁸ Myöskään ei voida pitää perusteltuna sitä, että syyttäjä joutuisi yhä uudelleen ja uudelleen koventamisperusteeseen vedotessaan jokaisessa jutussa esittämään täydellisen selvityksen katujengin olemassaolosta senkin jälkeen, että asiasta olisi jo saatu oikeuskäytäntöä. Koventamisperusteeseen vetoamisesta ei tulisi tulla jutun näytöllistä pääasiaa, vaan tietysti itse rikosten toteen näyttäminen tulee olla jutun keskiössä.¹⁰⁹ Hallituksen esityksessä todetaan, että nykyiselläänkin usein yksittäisen rikoksen tutkimisen yhteydessä tutkitaan, onko rikos yhteydessä rikoskokonaisuuteen, kuten esimerkiksi, onko rikos tehty osana järjestäytyntä rikollisuutta. Tästä syystä hallitus katsoo, ettei uusi lakiehdotus aiheuttaisi merkittävästi lisätyötä näytöllisesti sen osalta, että tutkittaisiin, onko rikos tehty osana katujengien toimintaa.¹¹⁰ Tästä eriävän mielipiteen on jättänyt ainakin Suomen tuomariliitto ry. Tuomariliitto on lausunnossaan hallituksen esityksen 219/2024 vp luonnoksesta todennut, että asiassa muodostuu kaksivaiheinen malli, jossa ensin tutkitaan, onko rikos tehty osana järjestäytyneen rikollisuuden toimintaa, ja sitten tutkitaan, onko rikos tehty osana katujengin toimintaa. Tuomariliitto näkee tämän heikentävän lainsäädännön selkeyttä ja lainkäytön ennakoitavuutta.¹¹¹

4.2 Ihmisarvon loukkaamattomuuden periaate kriminalisointiperiaatteena ja sen vaikutus katujengien kriminalisointiin

Ihmisarvon loukkaamattomuus on osa perustuslaissa omaksuttua arvoperustaa ja se on kirjattu PL 1§:n 2 momenttiin. Kysymys on yksilön itsemääräämisoikeudesta ja vapaudesta määrätä itsestään ja toimistaan.¹¹² Toisin sanoen valtiosäännössä luvataan kunnioittaa yksilön autonomiaa. Rikosoikeudellisesti tämä on merkittävää, kun tarkastellaan syyksiluettavuuden

¹⁰⁸ Praeter legem -kiellon mukaan tuomari ei saa mennä lain ulkopuolelle, kts. Melander 2002, s. 940.

¹⁰⁹ Oikeusasiamies Jääskeläisen asiantuntijalausunto 9.8.2024 HE 219/2024 vp luonnoksesta, s. 3.

¹¹⁰ HE 219/2024 vp, s. 25.

¹¹¹ Suomen Tuomariliitto ry:n asiantuntijalausunto 29.8.2024 HE 219/2024 vp luonnoksesta, s. 1.

¹¹² HE 309/1993 vp, s. 42.

määrittelyä. Käytännössä tämä toteutuu ennen muuta ankan, tuottamuksesta riippumattoman rikosoikeudellisen vastuun kiellon eli syyllisyysperiaatteen noudattamisen avulla.

Syyllisyysperiaate edellyttää, että rikoslainsäätäjän tulee kunnioittaa yksilön toisintoimimismahdollisuutta tekoja rangaistavaksi säädettäessä. Jotta henkilön voitaisiin katsoa olevan rikosoikeudellisesti vastuussa teostaan, tulisi henkilöllä olla ollut tosiasiallinen mahdollisuus toimia tilanteessa lain edellyttämällä tavalla.¹¹³ Syyllisyysperiaatteen voidaan katsoa olevan kirjattu myös RL 3:5§, joka koskee rikosoikeudellista syyksiluettavuuden vaatimusta syyllisyyden laadusta. Säännöksen mukaan rikosoikeudellisen rangaistusvastuun edellytyksenä on tahallisuus tai tuottamus. Pääsääntöisesti edellytetään, että lainvastainen teko on tehty tahallisesti, jotta henkilön voidaan katsoa syyllistyneen tekoon. Tätä tukee ajatus siitä, että tahallisesti toimiessaan ihminen nauttii yksilöautonomian vapauttaan tehdessään valintoja laillisen ja lainvastaisen teon välillä.¹¹⁴

Ihmisarvon loukkaamattomuuden periaatteen on kriminalisointiperiaatteena katsottu sisältävän vaatimuksen perusoikeuden ydinalueen koskemattomuusvaatimuksesta ja vaatimuksen ihmisarvoa loukkaamattomista seuraamuksista. Perusoikeuden ydinalueen koskemattomuusvaatimuksella tarkoitetaan, ettei tietyn perusoikeuden ydinalueelle kuuluvaa käyttäytymistä voida säätää rangaistavaksi. Tätä kautta ihmisarvon loukkaamattomuuden periaate ymmärretään perusoikeuksien turvaamaksi käyttäytymisalueeksi, johon valtiovalta sitoutuu olemaan puuttumatta kunnioittaen ihmisten valinnan- ja toiminnanvapautta. Ihmisarvoa loukkaamattomien seuraamusten vaatimus voidaan johtaa PL 7:2§. Huomioitavaa tässä yhteydessä on, että yhtenä ihmisarvon loukkaamattomuuteen keskeisesti sisältyvänä perusoikeutena pidetään vapautta. Vapauden rajoittamisen selkeimpänä ilmentymänä rikosoikeudellisessa järjestelmässä pidetään vankeusrangaistusta, joka itsessään merkitsee henkilökohtaisen vapauden riistämistä. Ihmisarvon loukkaamattomuuden periaate asettaa rajat vankeusrangaistukselle, esimerkiksi vapauden riiston määräaikaisuuden vaatimuksen kautta.¹¹⁵ Ihmisarvon loukkaamattomuuden vaatimuksella katsotaan olevan yhtäläisyyksiä oikeusturvavaatimuksen kanssa.¹¹⁶ Katujengejä koskevan lakiehdotuksen näkökulmasta ihmisarvon loukkaamattomuuden periaatteen vaatimukset keskittyvät syyllisyysperiaatteen noudattamiseen sekä oikeusturvavaatimuksien huomioimiseen. Lisäksi lakiehdotuksen kannalta ihmisarvon loukkaamattomuudesta johdettavat kansainväliset velvoitteet ovat merkittäviä.

¹¹³ Melander 2008, s. 290–292.

¹¹⁴ HE 44/2002 vp, s.70.

¹¹⁵ Melander 2008, s. 302–311.

¹¹⁶ Melander 2002, s. 944.

4.2.1 Katujengien kriminalisoinnin arviointi suhteessa syyllisyysperiaatteeseen ja oikeusturvavaatimukseen

Melander väitöskirjassaan katsoo, että ihmisarvon loukkaamattomuuden vaatimukseen kuuluu subjektiivinen syyksilukeminen, joka korostaa yksilöllistä vastuuta. Yksilöllä tulee olla mahdollisuus toimia toisin, jotta voidaan kunnioittaa ihmisen autonomiaa ja vapautta. Tämä on yhteydessä laillisuusperiaatteen edellyttämään täsmällisyysvaatimukseen. Jotta yksilöllä olisi aito mahdollisuus toimia ihmisarvon loukkaamattomuuden edellyttämällä tavalla, tulee olla selvää, mitkä teot ovat rangaistavia. Lainsäätäjän tulisi muotoilla rangaistussäännökset siten, että lain sisältö ei ole erityisen vaikeaselkoinen. Muutoin rikoksen tekijällä ei voida katsoa olleen tilaisuutta toimia lain edellyttämällä tavalla.¹¹⁷ Lakiehdotuksesta ei ole selvästi luettavana, miten henkilön tekemän rikoksen voidaan katsoa kuuluvan osaksi rangaistavuuden alaan. Täten voidaan katsoa, että yksilöllä ei ole ensinnäkään kykyä toimia lain edellyttämällä tavalla. Toisekseen voidaan lisäksi katsoa, että yksilölle ei luoda aitoa toisin toimimisen mahdollisuutta, jos säännös on niin epäselvä, ettei siitä suoraan voida ymmärtää, mikä käytös on kriminalisoitu.¹¹⁸

Oikeusturvavaatimus lukeutuu perusoikeuksien rajoitusedellytyksiin. Ihmisarvon kunnioittamisen perusteen sisältämä oikeusturvavaatimus takaa tuomitulle oikeuden turvalliseen vankeusrangaistukseen.¹¹⁹ Myöhemmin esitettävän mukaisesti todetaan vankiloiden olevan jo nykyisellään täynnä ja niiden sisäisen turvallisuuden tästä syystä olevan vaarantunut. Katson tämän olevan ristiriidassa ihmisarvon kunnioittamisen periaatteen kanssa. Toisaalta oikeusturvan kannalta on ristiriitaista, että törkeiden tekemuotojen kvalifikointiperusteiden osalta yleisesti edellytetään tyhjentävää määrittelyä, mutta lakiehdotukseen perustava tekotapatunnusmerkistö voitaisiin jättää verrattain avoimeksi, vaikka kysymys on rikosoikeudellisen vastuun ankaroittamisesta. Oikeusturvaan liittyvät syyt perustelevat rikosvastuun ankaroittamisen tyhjentävää määrittelyä.¹²⁰

Lisäksi oikeusturvavaatimus voi muodostua ongelmalliseksi kriminalisointien kannalta tilanteissa, joissa yritetään säätää ihmisiä epäyhdenvertaisesti kohtelevaa kriminalisointia.¹²¹ Hallituksen esityksessä 219/2024 vp on todettu lakiehdotuksen vaikutusten kohdistuvan ensi

¹¹⁷ Melander 2008, s. 291–294.

¹¹⁸ Melander 2002, s. 944.

¹¹⁹ PeVM 25/1994 vp, s. 5.

¹²⁰ HE 66/1988 vp, s. 19.

¹²¹ Melander 2002, s. 944.

sijassa ulkomaalaistaustaisiin henkilöihin, koska katujengit koostuvat pääasiassa ulkomaalaistaustaisista henkilöistä. Täten rangaistusten ankaroituminen ja rangaistusten kielteiset vaikutukset kohdistuisivat etupäässä ulkomaalaistaustaisiin henkilöihin. Tämän ei katsota olevan ongelmallista, koska lakiehdotusten soveltamisalan katsotaan olevan yleinen, eikä sitä tästä syystä voida varsinaisesti katsoa kohdistuvan mihinkään tiettyyn henkilöryhmään.¹²² Edellä esitetyn pohjalta, että tätä toteamusta ei voida pitää johdonmukaisena. Lakiehdotusta ei voida pitää yhdenvertaisen kohtelun näkökulmasta oikeutettuna, kun lakiehdotuksen todelliset vaikutukset kohdistuvat nimenomaisesti maahanmuuttajataustaisiin henkilöihin. Täten lakiehdotuksen vaikutukset eivät tosiasiallisesti ulotu koko valtaväestöä koskeviksi. Lakiehdotuksessa tietoisesti kohdistetaan rikosoikeudellisia kontrollitoimia tiettyyn väestöryhmään eli maahanmuuttajiin, jotka nykyisellään ovat Suomessa rasmin ja syrjinnän kohteena.¹²³ Hallituksen esityksessä tulisi tarkastella laaja-alaisemmin koko katujengi-ilmiötä ottaen maahanmuuttajataustaisia henkilöitä koskevat yhdenvertaisuuskysymykset huomioon.

4.2.2 Katujengien kriminalisoinnin arviointi suhteessa lasten ja nuorten rikosoikeudellisen kohtelun vaatimuksiin

Kansainväliset ihmisoikeussopimukset asettavat lainsäätäjään kohdistuvia rajoitteita, sekä laillisuusperiaatteen näkökulmasta, että myös ihmisarvon loukkaamattomuuden periaatteen näkökulmasta. Ihmisarvon loukkaamattomuuden periaate asettaa lainsäätäjälle vaatimuksia lakiehdotuksen hyväksyttävyydestä sen sisällöllisellä tasolla.¹²⁴ Kansainvälisistä velvoitteista nousee esiin lapsen oikeuksien yleissopimus (LOS). LOS 40 artiklan mukaan jokaista lasta, jonka väitetään syyllistyneen rikoslain rikkomiseen, jota syytetään siitä tai jonka on todettu rikkoneen sitä, tulisi aina kohdella tavalla, joka edistää lapsen ihmisarvoa ja arvokkuutta. LOS 40 artiklan käytännön soveltaminen vaatii, että lasta on kohdeltava kunnioittavasti ja lasta on suojeltava koko rikosoikeudellisen käsittelyprosessin läpi. Tämä toteutetaan nuoriso-oikeusjärjestelmän avulla, jossa painotetaan ihmisoikeuksien ja perusvapauksien kunnioittamisiin liittyviä tavoitteita. Lapsen ihmisarvon kunnioittaminen siis edellyttää, että lasten rikosoikeudellisessa kohtelussa otetaan huomioon lapsen ikä ja pyrkimys edistää hänen yhteiskunnallista sopeutumistaan, ja omaksutaan sitä rakentava menettely.¹²⁵

¹²² HE 219/2024 vp, s. 23–24.

¹²³ Nuotion asiantuntijalausunto 29.8.2024 HE 219/2024 vp luonnoksesta, s. 2.

¹²⁴ Melander 2008, s. 264.

¹²⁵ CRC/C/GC/10 2007, s. 5–6.

Katujengien toiminnassa tehtyihin rikoksiin syyllistyvät pääasiassa iältään 18–30-vuotiaat henkilöt. Ilmiön kuitenkin katsotaan sijoittuvan nuorisorikollisuuden ja järjestäytyneen rikollisuuden välimaastoon, joten se itsessään osoittaa, että katujengeihin todennäköisesti kuuluu myös alle 18-vuotiaita henkilöitä. Vähintäänkin ryhmien vaikutuspiirissä arvioidaan olevan alaikäisiä henkilöitä, joihin kohdistuu erityinen rekrytoinnin riski, vaikuttamisen riski ja rikosten teettämisen riski.¹²⁶ Katujengi-ilmiön kehityssuunnaksi ulkomailla voidaan nähdä malli, jossa katujengit rekrytoivat alaikäisiä yhä etenevässä määrin.¹²⁷ Hallituksen esityksessä 219/2024 vp todetaan, että rangaistusten ankaroittaminen vaikuttaa myös alle 18-vuotialle tuomittaviin rangaistuksiin. Ehdotetun säännöksen todetaan olevan soveltamisalaltaan yleinen, joten ankaroittamisen ei katsota poikkeavan lapsivaikutuksiltaan muunlaisesta rikosoikeudellisten rangaistussäännösten ankaroittamisesta tai lapsille siitä tuomittavista rangaistuksista. Hallitus toteaa esityksessään, että hallituksen esityksen 219/2024 vp luonnoksen lausuntopalautteissa on tuotu esiin, että katujengejä koskevan koventamisperusteen soveltaminen alle 18-vuotiaan tekemään rikokseen voisi olla lasta leimaavaa ja tämän kehitystä haittaavia vaikutuksia. Hallitus kommentoi tähän, että tällaisten negatiivisten vaikutusten aiheutumista voi olla vaikeaa arvioida yleisellä tasolla. Nykyisin alle 18-vuotiaan tekemät rikokset tutkitaan ja tuomitaan samoilla rikosnimikkeillä kuin aikuisten tekemät rikokset (esimerkiksi törkeä pahoinpitely), joten esityksestä ei arvioida aiheutuvan ainakaan merkittävästi kielteisiä vaikutuksia. Ehdotettu säännös koskee tekoja, jotka ovat jo nykyisin rangaistavia, eikä rangaistuslajien arvioida alle 18-vuotiaiden osalta merkittäväällä tavalla muuttuvan. Myöskään vankeusrangaistusten määrään tai muiden rangaistusten haittavaikutusten ei arvioida olennaisesti lisääntyvän. Tämän katsotaan johtuvan siitä, että alle 18-vuotiaista on rikos- ja prosessilainsäädännössä useita erityissäännöksiä, joilla muun muassa pyritään vähentämään rikosoikeuden käytöstä tämän ikäiselle aiheutuvia haittoja. Esimerkiksi alle 18-vuotiaana tehdystä rikoksesta tuomitaan rangaistus noudattaen lievennettyä rangaistusasteikkoa, eikä tämän ikäistä saa tuomita ehdottomaan vankeusrangaistukseen, elleivät painavat syyt sitä vaadi. Painavan syyn merkitystä harkittaessa otetaan huomioon rikoksentekijän sijoitus lastensuojelulain 57§:n mukaiseen lastensuojelulaitokseen (RL 6:9§).¹²⁸

Lakiehdotuksen nimenomainen tarkoitus on säätää uusi koventamisperuste, johon syyllistyvien katsotaan kuuluvan osaksi rikollisjoukkoa eli katujengiä. Hallituksen esityksessä

¹²⁶ HE 219/2024 vp, s. 5.

¹²⁷ Forss 2023, s. 13.

¹²⁸ HE 219/2024 vp, s. 24.

todetaan, että lapsen leimaantumisen katujengin jäseneksi johtuvia vaikutuksia on vaikeaa arvioida, eikä ainakaan tällaisia vaikutuksia oleteta aiheutuvan merkittävästi. Tätä toteamusta voidaan pitää kapeana arviointina lakiehdotuksen lapsiin kohdistuvista kielteisistä vaikutuksista. On eri asia tuomita lapsen teko osana katujengien toimintaa, kuin itsessään tuomita yksittäisestä teosta, kuten esimerkiksi pahoinpitelystä. Yksittäinen teko ei ole yhtä lailla lasta leimaava, kuin lapsen tuomitseminen katujengiin kuuluvaksi. Lisäksi tarkoituksena on säätää nimenomaan rangaistuksia ankaroittava koventamisperuste, joten sen perusteella tuomitaan ankarammin ja tällöin tuomitaan nimenomaan lapsia ankarampiin rikosoikeudellisiin rangaistuksiin. Hallituksen toteamus, ettei rangaistusten haittavaikutusten olennaisesti oleteta lisääntyvän, vaikuttaa lakiehdotuksen tarkoitukseen nähden epäjohdonmukaiselta. Tämän ei myöskään voida katsoa olevan linjassa yleisesti noudatettuun lievennettyyn rangaistusasteikkoon nähden. Forss on todennut tutkimuksessaan, johon hallitus esityksessään useita kertoja viittaa, että 15–17-vuotiaten kohdella ei olisi tarkoituksenmukaista käyttää koventamisperusteita vakavassakaan rikollisuudessa, koska pääsääntönä on rangaistuksen lieventäminen RL 6:8:1:1 §:n mukaisesti.¹²⁹ Toisaalta kysymykseen nousee myös, jos lapsen katsotaan syyllistyneen koventamisperusteen piirissä olevaan tekoon, voidaanko sen mahdollisesti itsessään katsoa olevan painava syy ehdottomaan vankeusrangaistukseen tuomitsemiseen. Lisäksi tulisi vielä huomioida lakiehdotuksen yleinen soveltamisala kaikkiin rikoksiin vakavuudestaan riippumatta. Tällöin nuori voitaisiin tuomita moitittavuusarvoltaan melko vähäisestä rikoksesta ankarammin. Lakiehdotus potentiaalisesti korottaa rikosoikeudellisen järjestelmän käyttöä ja määrättäviä rangaistuksia alaikäisiin nähden. Tämän ei voida katsoa olevan kansainvälisten velvoitteiden mukaista ja täten se vaikuttaa ongelmalliselta lapsen ihmisarvon kunnioittamisen näkökulmasta. Mannerheimin lastensuojeluliitto lausunnossaan hallituksen esityksen 219/2024 vp luonnoksesta toteaa, että lakiehdotus näyttäytyy irralliselta suhteessa asiaan liittyviin toimintaohjelmiin ja strategioihin sekä lastensuojelulain uudistamisen näkökulmasta.¹³⁰ Lakiehdotuksessa tulisi nykyistä laajemmin arvioida lapsen edun ensisijaisuuden vaatimusta ja lapsen ihmisarvon kunnioittamiseen liittyviä velvoitteita.

¹²⁹ Forss 2023, s. 13.

¹³⁰ Mannerheimin lastensuojeluliitto ry:n asiantuntijalausunto 13.8.2024 HE 219/2024 vp. luonnoksesta, s. 4.

4.3 Oikeushyvien suojelun periaate kriminalisointiperiaatteena ja sen vaikutus katujengien kriminalisointiin

Oikeushyvien suojelun periaate ei saa välitöntä kansainvälistä tukea ihmisoikeussopimuksista tai EU-oikeudesta. Vakiintuneesti oikeuskirjallisuudessa rikosoikeudellisen järjestelmän hyväksyttävä käyttö on kuitenkin sidottu siihen, että rikosoikeutta on lupa käyttää vain oikeushyvien suojeluun. Jokaisen rikossäännöksen tulee siis suojata jotakin oikeudellisesti määriteltyä oikeushyvää ja oikeushyvän suojelun tarve tulee olla riittävän painava, jotta se perustelee rikosoikeudellisen järjestelmän käytön. Kun kriminalisointi nähdään perusoikeuksien turvaajana, niin tällöin julkisella vallalla on velvollisuus kriminalisoida tietyt teot eli lainsäätäjällä on perusoikeuksien turvaamisvelvoite.¹³¹ Tämä ajatus saa tukea PL 22§stä. Oikeushyvien suojelun periaate asettaa rikoslainsäätäjälle sekä toimivallan rajoituksia että toimintavallan velvoitteita.¹³²

Eduskunnan perustuslakivaliokunta on vakiintuneesti käytännössään katsonut, että tietyn teon kriminalisoinnille tulee olla esitettävissä painava yhteiskunnallinen tarve ja perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävä peruste.¹³³ Mikäli rikossäännöksellä suojeltava oikeushyvä on suoraan palautettavissa perusoikeuksiin, on sen kriminalisointi luonnollisesti hyväksyttävä perusoikeusjärjestelmän kannalta. Suoraan perusoikeuksiin palautettavia oikeushyviä ovat yksilön perusoikeudet, kuten henki, terveys, seksuaalinen itsemääräämisoikeus, vapaus, yksityisyys, kunnia, kotirauha ja varallisuus. Toisaalta muu kuin perusoikeuksiin välittömästi palautuva oikeushyvä voi olla hyväksyttävä suojeluobjekti, jos sillä katsotaan olevan perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävä suojeluintressi.¹³⁴ Tällaisia välillisesti perusoikeuksiin palautettavia suojeluintressejä kutsutaan yhteisöllisiksi oikeushyviksi. Yhteisöllisinä oikeushyvinä pidetään ihmisyyttä, valtion sisäistä ja ulkoista turvallisuutta, oikeudenkäyttöä ja viranomaistoiminnan häiriötöntä hoitamista. Mikäli suojeluobjektia ei voida välittömästi eikä välillisesti palauttaa perusoikeuksiin, on sen suojelutarve perusteltava erityisen huolellisesti ja tarkasti, minkä vuoksi siinä on kysymys päivasta yhteiskunnallisesta tarpeesta ja perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävästä perusteesta.¹³⁵

¹³¹ Melander 2008, s. 331–332 ja PeVM 25/1994 vp, s. 6.

¹³² PeVL 26/2014 vp, s. 2

¹³³ PeVL 23/1997 vp, s. 2.

¹³⁴ Melander 2008, s. 357.

¹³⁵ Korkka-Knuts ym. 2020, s. 80–81.

Oikeushyvien suojelun periaatetta ei tule kuitenkaan tulkita niin, että tietty moitittavaksi arvioitu menettely on aina mahdollista säätää rangaistavaksi, mikäli vain kyetään määrittelemään menettelylle vaarannettava tai loukattava oikeushyvä. Jotta tiettyä oikeushyvää voidaan tehokkaasti suojella, tulee samalla voida rajoittaa sen tahon perusoikeuksia, joka loukkaa näitä tärkeinä pidettyjä oikeushyviä. Tämä kuvaa oikeushyvien suojelun periaatteeseen sisältyvää hyväksyttävyyysvaatimusta eli, miten voidaan rajoittaa henkilön perusoikeuksia hyväksyttävästi toisen henkilön perusoikeuksien suojaamiseksi. Hyväksyttävyyysvaatimus koskee tietyn teon rangaistavaksi säätämistä sekä rikosoikeudelliseen järjestelmään tehtäviä muutoksia.¹³⁶ Perustuslakivaliokunnan mukaan perusoikeusrajoitusten tulee olla suhteellisuusvaatimusten mukaisia. Perustuslakivaliokunta avaa suhteellisuusvaatimusta seuraavasti: perusoikeuksien rajoitusten tulee olla välttämättömiä hyväksyttävän tarkoituksen saavuttamiseksi. Täten perusoikeuden rajoittaminen on sallittua vain, jos tavoitetta perusoikeuden rajoittamisen taustalla ei ole mahdollista saavuttaa perusoikeuteen vähemmän puuttuvien keinojen avulla. Perusoikeutta saa rajoittaa vain siinä suhteessa, kuin mitä on perusteltua, ottaen huomioon taustalla olevan yhteiskunnallisen intressin painavuus suhteessa rajoitettavaan oikeushyvään. Kun rajoitetaan henkilöiden perusoikeuksia, tulee huolehtia heidän riittävästä oikeusturvajärjestelyistä. Lisäksi rajoitukset eivät voi olla ristiriidassa Suomea koskevien kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden kanssa.¹³⁷

Eduskunnan perustuslakivaliokunta on lausuntokäytännössään lisäksi katsonut, että rikoslainsäädäntöä ei saa käyttää symboliseen tarkoitukseen.¹³⁸ Symbolisella rikosoikeudella tarkoitetaan rikosoikeudellisen järjestelmän käyttöä sellaisten riskien, uhkien tai kollektiivisten intressien suojaamiseen ilman, että rikosoikeudellisen järjestelmän käytöllä olisi todellista merkitystä. Tällöin pyrkimyksenä ei siis ole konkreettisten oikeushyvien suojaamisen loukkaaminen, vaan rikosoikeudellista järjestelmää käytetään esimerkiksi valtiiovallan vahvuuden osoittamiseen, jonka ajatellaan johtavan kansalaisten tynnyttelyyn tietyn ongelman suhteen. Tällöin rikosoikeuden käyttö nähdään yksiomaan tietyn teon symbolisena kriminalisointina ja kriminalisointi ei todellisuudessa ole välttämätöntä oikeushyvän suojelemiseksi, koska kriminalisoinnilla ei ole suoraa vaikutusta kriminalisoidun käytöksen ehkäisemisessä. Kiellon ydinsisältö on, että kriminalisointiin ei tule turvautua tilanteessa, jossa kriminalisoinnilla ei voida olettaa olevan todellista vaikutusta ilmiöön.

¹³⁶ OM 16/2024, s. 22.

¹³⁷ PeVM 25/1994 vp, s. 5.

¹³⁸ PeVL 29/2001 vp, s. 4.

Tällainen voi olla esimerkiksi sellainen tilanne, jossa säädetään uusi rikossäännös, joka on päällekkäinen jo aiemman rikossäännöksen kanssa. Kysymys on tällöin päällekkäisistä kriminalisoinneista, jossa uudella rikossäännöksellä ei saavuteta aidosti itsenäistä soveltamisalaa. Symbolinen rikosoikeudellisen järjestelmän käyttö heikentää koko uskottavuutta koko rikosoikeudelliseen järjestelmään.¹³⁹

Täten valtiolla on perusoikeuksien turvaamisvelvoite, joka toisaalta samanaikaisesti velvoittaa suojaamaan perusoikeuksia ja toisaalta rajoittamaan toisen tahon perusoikeuksia. Kyse on siis tietyn tyypistä punninnasta eri tahojen perusoikeuksien ja yhteiskunnallisen tarpeen välillä. Tämä punninta tapahtuu kriminaalipoliittisen arvioinnin mukaan, jossa on otettava huomioon hyväksyttävyyksivaatimusten ja suhteellisuusvaatimus. Suhteellisuusvaatimus edellyttää arviointia perusoikeusrajoituksen laadun ja ankaruuden oikeasuhtaisuudesta taustalla vaikuttavaan tavoitteeseen nähden. Tiivistetysti todeten suhteellisuusperiaatteen mukaan kriminaalipoliittisessa päätöksenteossa tulee arvioida myös muut vaihtoehdot ongelman ratkaisemiseksi, jotka eivät edellytä kriminalisointia. Tätä kautta oikeushyvien suojelun periaate on yhteydessä myös toiseen kriminalisointiperiaatteeseen, ultima ratio-periaatteeseen.¹⁴⁰

Ehdotetun katujengejä koskevan rikosoikeudellisen sääntelyn tarkastelu voidaan jakaa seuraavasti. Ensinnäkin voidaan tarkastella, mitä oikeushyvää kriminalisoinnilla pyritään suojelemaan, onko kyseinen oikeushyvä kriminalisoinnilla hyväksyttävästi suojeltava oikeushyvä ja millainen velvollisuus on valtiolla suojella näitä oikeushyviä. Lisäksi tulee selvittää, mikä on kriminalisoinnin taustalla vaikuttava painava yhteiskunnallinen intressi asiassa ja, mikä tästä väitetystä yhteiskunnallisesta intressistä tekee asiassa rikosoikeudellisesti relevantin arvon. Lisäksi tulisi selvittää suojeleeko kriminalisointi juuri kyseistä oikeushyvää vai tulisiko kriminalisoinnille etsiä vaihtoehtoisia tapoja suojella oikeushyvää paremmin. Jälkimmäinen vaihtoehtoisten tapojen etsintä on liitännäinen ultima ratio-periaatteen sisältämään rikosoikeuden viimesijaisuuden käskyyn ja käsittelen vaihtoehtoisia tapoja tarkemmin luvussa 4.4.1.¹⁴¹ Lisäksi oikeushyvien suojelun periaatteen osalta selvitän, mitä oikeushyviä kriminalisointi rajoittaa, ja onko niiden rajoittaminen suhteellisuusperiaatteen mukaisesti hyväksyttävää. Toisaalta oikeushyvien suojelun periaatteen yhteydessä tulee myös arvioida symbolisen rikosoikeuden kieltoa. Sen katsotaan

¹³⁹ Melander 2008, s. 364-367.

¹⁴⁰ Korkka-Knuts ym. 2020, s. 82.

¹⁴¹ Melander 2008, s. 355.

velvoittavan, että kriminalisoinnilla on oikeushyviä tosiasiallisesti suojeleva vaikutus. Rikosoikeudellista järjestelmää ei saa täten käyttää erinäisten riskien tai epämääräisten kollektiivisten intressien suojaamiseksi ilman, että rikosoikeudellisin järjestelmän todellisiin vaikutuksiin kiinnitetään huomiota.¹⁴² Katujengien kriminalisoinnissa nousee pohdinnan keskiöön todelliset vaikutukset yksilön käytökseen, ehdotetun säännöksen käytännön sovellettavuuteen ja motiiveihin kriminalisoinnin taustalla.

4.3.1 Katujengien kriminalisoinnin suojelukohteen oikeushyvälunne ja sen pyrkimys oikeushyvien suojelemiseen

Oikeushyvien suojelun periaate edellä todetuin tavoin velvoittaa valtiota suojelemaan tärkeinä pidettyjä yksilöiden perusoikeuksia säätämällä rangaistavaksi ne teot, jotka loukkaavat kyseisiä tärkeinä pidettyjä yksilöiden perusoikeuksia. Hallituksen esityksen 219/2024 vp mukaan lakiehdotuksen tavoitteena on yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen. Yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämisellä katsotaan olevan keskeisiä vaikutuksia henkilökohtaisen koskemattomuuden, omaisuuden ja muiden perusoikeuksilla suojattujen oikeushyvien suojaan sekä siihen, että ihmiset voivat pelkäämättä ja toistensa estämättä käyttää heille kuuluvia perusoikeuksia kuten oleskella ja liikkua yleisillä paikoilla. Lisäksi hallitus esityksessään 219/2024 vp toteaa, että rikollisjoukko, jonka toimintaan kuuluu olennaisesti sellaisten rikosten tekeminen, jotka ovat omiaan vaarantamaan yleisten paikkojen järjestystä ja turvallisuutta, ilmentää vaarapotentiaalia mainituille suojeluobjekteille. Tässä yhteydessä hallitus viittaa HE 20/2002 vp sivuun 31, jossa tämä todetaan yleisen järjestyksen ja turvallisuuden aiheuttamista suojaavista vaikutuksista perusoikeuksiin.¹⁴³ Sinänsä täten viittaus ja toteamus perustuu oikeuskäytäntöömme ja saa vahvaa tukea aiemmasta hallituksen esityksestä. Henkilökohtaisen turvallisuuden ja yleensä perusoikeuksien suhde yleiseen turvallisuuteen ei kuitenkaan ole aivan yksiselitteinen. Oikeus henkilökohtaiseen turvallisuuteen viittaa yksilöllisiin oikeuksiin, kun taas yleinen järjestys ja turvallisuus viittaa kollektiivisiin oikeushyviin. Kysymykseen tulee, ovatko yksilölliset oikeudet yhdenvertaisia oikeuksia suhteessa kollektiivisiin oikeushyviin.¹⁴⁴

Kaikille kriminalisoinneille tulee kyetä osoittamaan hyväksyttävyytedellytyksen tarkoittama painava yhteiskunnallinen tarve ja perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävä peruste.¹⁴⁵

¹⁴² Melander 2008, s. 364–365.

¹⁴³ HE 219/2024 vp, s. 16–17.

¹⁴⁴ Lavapuro 2000, s. 412.

¹⁴⁵ Melander 2008, s. 348.

Hallituksen esityksen 219/2024 vp mukaan, ehdotetulla koventamisperusteella pyritään suojaamaan PL 7§:n 1 momentissa turvattuja henkilökohtaisen vapauden, koskemattomuuden ja turvallisuuden sekä 15§:n 1 momentin omaisuuden suoja. Yksilön turvallisuus perusoikeutena merkitsee suoja julkisen vallan mielivaltaiselta puuttumiselta tämän henkilökohtaiseen vapauteen. Perinteisesti turvallisuus on nähty yksilökohtaisena oikeutena, joka vaikuttaa vertikaalisessa suhteessa julkisen vallan ja yksilöiden välillä.¹⁴⁶ Tämän käsityksen mukainen yksilön turvallisuus on perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävä peruste suojeleobjektina. Tämä käsitys perusoikeuksista yksilön vapauspiirissä suhteessa julkiseen valtaan on kuitenkin muuttunut. Kehityssuunnaksi voidaan todeta yksilön perusoikeuksien näkeminen valtion suojaamina ja suomina oikeuksina.

Perusoikeusuudistuksen yhteydessä todettiin, että yksilön henkilökohtaisen turvallisuuden ja omistusoikeuden turvaaminen edellyttää poliisi-, syyttäjä- ja oikeuslaitoksen suojeleua. Tämä toteamus ei ole ongelmaton. Henkilökohtaisen turvallisuuden ja omistusoikeuden turvaaminen voidaan nähdä yleisen turvallisuuden ylläpitämisen vaatimuksena. Tällöin yleinen turvallisuus nähdään yksilön itsenäisenä perusoikeutena, jonka tarjoama suoja on ensisijaisesti horisontaalinen, eikä vertikaalinen. Mikäli yleisen turvallisuuden katsotaan olevan yksilöiden perusoikeus, tarjoaa se julkiselle vallalle, eli käytännössä poliisille, mahdollisuuden suoraan puuttumiseen yksilön perusoikeuksiin itse perusoikeusjärjestelmän sisäisenä toimintana. Henkilökohtaisen turvallisuuden ja omistusoikeuden suojaaminen varsinaisina perusoikeuksina voidaan katsoa hämärtävän perusoikeuksien yksilökohtaista suojavaikutusta ja saattaa sitä kautta tehdä henkilökohtaisesta turvallisuudesta muiden perusoikeuksien rajoitusperusteen. Käytännössä yleisestä turvallisuudesta voi siis muodostua niin sanottu superoikeus, johon viittaamalla voidaan oikeuttaa kaikkiin muihin perusoikeuksiin puuttuminen. Tämä näkemys yhdistettynä poliisin yleiseen tehtävään yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäjänä on erityisen ongelmallinen, koska sen kautta poliisi voisi tavallisessa arkipäiväisessä toiminnassaan perustella merkittäviäkin perusoikeuksien rajoituksia.¹⁴⁷ Toisaalta tulee huomioda, että perusoikeusuudistuksen jälkeinen perustuslakivaliokunnan käytäntö on palannut rajoitetumpaan käytäntöön liittyen yksityisille myönnettäviä voimankäyttöoikeuksia. Esimerkiksi voimakeinovaltuuksia käsittelyn yhteydessä ei vedottu turvallisuuteen perusoikeutena.¹⁴⁸

¹⁴⁶ Melander 2008, s. 342.

¹⁴⁷ Bruun 2016, s. 245–252.

¹⁴⁸ Lindstedt 2007, s. 1016.

Melander väitöskirjassaan esittää, että rikosoikeuden rajoja uhkaa järjestäytyneen rikollisuuden torjunta. Melanderin mukaan järjestäytyneen rikollisuuden vastaisen ”taistelun” aikana kytköstä perinteisiin liberalistisiin arvoihin tulisi korostaa. Liberalistisen ajattelun mukaisissa arvoissa korostuvat oikeushyvien luonne yksilöiden oikeuksina, joista vahvimpina oikeushyvinä nähdään klassiset vapausoikeudet. Uusia ja epämääräisiä järjestäytyneen rikollisuuden vastaiseen taisteluun liittyviä ”oikeushyviä” ei tulisi esitellä.¹⁴⁹ Sikäli, kun katujengien ja järjestäytyneen rikollisuuden välillä on monia yhdistäviä tekijöitä, näen, että ainakin jossain määrin katujengien kriminalisoinnilla turvattava oikeushyvä ”yleinen turvallisuus ja järjestys” voidaan nähdä juuri tällaisena Melanderin tarkoittamana epämääräisenä oikeushyvinä, joka ei palaudu jäännöksettä mihinkään perusoikeuteen. Toisaalta Melander myös toteaa, että hyväksyttävyyysvaatimuksen edellyttämä yhteiskunnallinen tarve laajentaa yksilökeskeisen perusoikeusnäkökulman yhteiskunnallisempaan suuntaan. Tätä kautta perusoikeuskytkennän kannalta riittäväksi voidaan nähdä, että kriminalisoinnille on osoitettavissa painava yhteiskunnallinen tarve. Oikeushyvien periaate ja hyväksyttävyyysvaatimus eivät täten edellytä, että kriminalisoinnilla suojeltava oikeushyvä ei jäännöksettä palaudu tiettyyn perusoikeuteen.¹⁵⁰ Sinänsä tästä näkökulmasta yleinen turvallisuus ja järjestys voitaisiin nähdä hyväksyttävänä oikeushyvinä, jos sille voidaan osoittaa painava yhteiskunnallinen tarve. Yhteiskunnallinen tarve hallituksen lakiehdotuksessa voidaan sijoittaa lakiehdotuksella esitettäviin tavoitteisiin. Lakiehdotuksen tavoitteena voidaan katsoa olevan ainakin enemmistön turvallisuuden edistäminen yhteiskunnassa suojaamalla mainittuja oikeushyviä ja rikosoikeudellisen järjestelmän oikeudenmukaisempi, tehokkaampi sekä loogisempi toiminta. Lisäksi tavoitellaan rikosoikeudellisen järjestelmän kattavampaa preventiivistä vaikutusta.¹⁵¹ Näiden voidaan katsoa olevan sinänsä itsessään hyväksyttäviä tavoitteita.

Täten kysymykseen tulee, onko katujengien kriminalisointi ankaroittamisperusteena ja määritelmänä perusoikeusjärjestelmän kokonaisuuden kannalta hyväksyttävä.¹⁵² Edellä todetuin perustein voidaan todeta, että kysymys henkilökohtaisen turvallisuuden ja omaisuuden suojasta, sekä laajemmin yleisestä turvallisuudesta suojelukohteina suhteessa rajoitettaviin oikeushyviin, ei ole aivan yksinkertainen. Sinänsä yksilön turvallisuus, joka suojaa julkisen vallan puuttumista, on perusoikeutena selvä ja hyväksyttävä suojelukohde. Toisaalta turvallisuus ”yleisenä järjestyksenä ja turvallisuutena” on kollektiivinen oikeushyvä.

¹⁴⁹ Melander 2008, s. 342–343.

¹⁵⁰ Melander 2008, s. 344–346.

¹⁵¹ HE 219/2024 vp, s. 21.

¹⁵² PeVL 61/2014 vp, s. 3.

Perusoikeuksien näkökulmasta vain henkilökohtainen turvallisuus on nimenomaisesti suojattu, mutta kollektiivisen turvallisuuden voidaan ajatella toteuttavan käytännössä myös yksilöiden henkilökohtaista turvallisuutta. Yksilön ja koko yhteisön turvallisuus voidaan nähdä vastavuoroisena. Tästä näkökulmasta katsoen yksilö on turvassa vain, jos muutkin yksilöt ovat turvassa.¹⁵³ Tämän tyyppinen argumentointi tukee hallituksen ehdotusta uudesta laista. Toisaalta tällaisissa kiperissä punnintatilanteissa on katsottu, että yksilöllisillä oikeuksiin perustuvilla oikeushyvillä on kollektiivisiin hyviin nähden etusija. On huomioitava, että yleinen turvallisuus ja järjestys eivät voi toimia yksittäin oikeuttavina perusoikeuksina oikeuksien keskinäisessä punninnassa, vaikka sen tavoitteena olisikin julkisen vallan velvollisuus taata perusoikeutena turvattujen yksilön oikeuksien toteutuminen.¹⁵⁴ Tästä näkökulmasta katsoen yleinen turvallisuus ja järjestys voidaan nähdä perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävänä suojeluperiaatteena, jos se voidaan kytkeä yksilöiden oikeuksiin, joiden suojelua velvoittaa myös PL 22§. Täten yleisen turvallisuuden ja järjestyksen voitaisiin katsoa täyttävän hyväksyttävyyysvaatimuksen kriteerit. Toisaalta täytyy myös huomioida, että pelkkä hyväksyttävyyysvaatimuksen täyttyminen ei riitä, vaan muidenkin rajoitusedellytysten täyttyminen on kyettävä perustelemaan yhtä vakuuttavasti kuin hyväksyttävyyysvaatimuksenkin.¹⁵⁵

Hallituksen esityksessä 219/2024 vp todetaan, että kriminalisoinnilla tavoitellaan laajamittaisen rikollisuuden ennaltaehkäisyä ja tämän avulla yleisen turvallisuuden sekä järjestyksen paranemista.¹⁵⁶ Näiden tavoitteiden voidaan katsoa edustavan lakiehdotuksen yhteiskunnallista intressiä. Laajamittaisen rikollisuuden ennaltaehkäisy yhteiskunnallisena intressinä näyttäytyy painavana ja se kiinnittyy lakiehdotuksen preventiivisiin vaikutuksiin. Lakiehdotuksen preventiivisiin vaikutuksiin palaan luvussa 4.5.1. Laajamittaisen rikollisuuden ennaltaehkäisyn kautta tavoitellaan yleisen turvallisuuden ja järjestyksen paranemista, mutta epäselväksi jää, miten turvallisuus ja yleinen järjestys paransivat lakiehdotuksen perusteella konkreettisella tasolla. Lisäksi edellä esitetyn perusteella säännöksen konkreettinen soveltamisala vaikuttaa vähintäänkin monimutkaiselta. Täten avoimeksi jää, voidaanko uutta lakiehdotusta konkreettisesti soveltaa tuomioistuimissa. Mikäli lakiehdotuksen soveltaminen osoittautuu niin hankalaksi, että sitä ei voida soveltaa, ei sillä olisi oikeushyviä tosiasiallisesti suojaavaa vaikutusta. Lakiehdotuksen oikeushyväopillinen analyysi täten vaikuttaa puutteelliselta, eikä siinä ole suoritettu

¹⁵³ Bruun 2016, s. 252–253.

¹⁵⁴ Lavapuro 2000, s. 416.

¹⁵⁵ Lavapuro 2000, s. 417.

¹⁵⁶ HE 219/2024 vp, s. 60.

analyttistä ja huolellista perusoikeusargumentointia. Lakiehdotuksesta ei selviä puutteettomasti, millainen ehdotetun sääntelyn yhteys on perusoikeuksiin ja miten sen oletetaan suojelevan nimettyjä oikeudellisia intressejä.

4.3.2 Katujengien kriminalisoinnin moitittavuusarviointi

Hallituksen esityksessä 219/2024 vp todetaan, että suhteellisuusvaatimuksen edellyttämä moitittavuutta ja rangaistusjärjestelmän kokonaisuutta koskeva tarkastelu vaatii eri oikeushyvien välistä vertailua. Mitä tärkeämmästä suojattavasta edusta on kysymys ja mitä enemmän sitä vahingoittava teko sitä loukkaa, sitä ankarampi rangaistus on perusteltu. Ehdotetun lakiehdotuksen katsotaan olevan oikeasuhteinen sillä rangaistaviin rikoksiin nähden ja edistävän rikosoikeusjärjestelmän oikeudenmukaisuutta sekä hyväksyttävyyttä.¹⁵⁷ Ehdotettu koventamisperuste soveltuisi kaikkiin rikoksiin, kunhan rikos on tehty osana katujengin toimintaa. Kaikkien katujengien tekemien rikosten katsotaan edustavan erityistä moitittavuutta.¹⁵⁸ Kun voimassa olevaa sääntelyä ehdotetaan ankaroitettavaksi, tulee esittää asianomaisen rikoksen tiettyjen tekomuotojen tai tekotapojen moitittavuuteen liittyvät perusteet, jotka perustelevat ankaramman rangaistuksen säätämisen välttämättömyyttä.¹⁵⁹ Rangaistuksen ankaruus tulee suhteuttaa teon moitittavuuteen ja haitallisuuteen.¹⁶⁰ Hallitus on perustellut koventamisperusteen laajentamista myös lieviin vahingontekoihin sillä, että vähäisempien rikosten vahingollisuutta ja vaarallisuutta lisää se, että niitä tehdään olennaisena osana joukkomaista toimintaa.¹⁶¹ Tämän voidaan katsoa viittaavaan siihen, että hallitus on katsonut katujengejä koskevan koventamisperusteen muistuttavan monelta osin järjestäytynyttä rikollisryhmää koskevaa koventamisperustetta. Kummassakin on kysymys eräänlaisesta ryhmärikollisuudesta, jonka katsotaan olevan varsin poikkeuksellista rikosoikeudellisessa järjestelmässä ja täten osoittavan erityistä moitittavuutta.¹⁶² Katson, että erityisesti lievien vahingontekojen ulottaminen koventamisperusteen piiriin on suhteellisuusvaatimuksen näkökulmasta ongelmallista. Lieviä rikoksia ei voida pitää yhtä moitittavina kuin vakavia rikoksia. Lievien rikosten ei myöskään voida katsoa aiheuttavan yhtäläistä vaaraa säännöksellä suojeltaville oikeushyvillä verrattuna vakaviin rikoksiin. Vaikka katujengin tekemät rikokset toteutetaan ryhmissä, ei sen voida silti katsoa oikeuttavan lievien rikoksien erityisen ankaraa rangaistuskohtelua. Kuten aiemmin on todettu, Suomessa

¹⁵⁷ HE 219/2024 vp, s. 21.

¹⁵⁸ HE 219/2024 vp, s. 19.

¹⁵⁹ OM 16/2024, s. 79–80.

¹⁶⁰ Paukku ja Kimpimäki 2023, s. 466.

¹⁶¹ HE 219/2024 vp, s. 34.

¹⁶² HE 219/2024 vp, s. 60.

on aina ollut nuorisoryhmiä, jotka ovat aiheuttaneet pahennusta tekemällä lieviä vahingontekoja. Nuotio lausumassaan hallituksen esityksen luonnoksesta 219/2024 vp toteaa, että järjestäytyntä rikollisuutta koskevissa lain esitöissä nimenomaan mainitaan, ettei koventamisperustetta tulisi ulottaa nuorisojengeihin. Tuolloinkin oli nuorisojengejä, jotka saatiin nähdä pelottavina. Ilmiönä nuorten tekemät häiriköinti rikokset tulisi erottaa vakavista rikoksista.¹⁶³

Lakiehdotuksen mukaan katujengi, jonka toimintaan kuuluu olennaisesti sellaisten rikosten tekeminen, jotka ovat omiaan vaarantamaan yleisten paikkojen järjestystä ja turvallisuutta, ilmentää erityistä ja pitkäjänteistä rikosten tekemisen tahtoa.¹⁶⁴ Tämä toteamus vaikuttaa epäjohdonmukaiselta. Sen mukaisesti myös tavalliset nuorisoporukat, jotka aiheuttavat häiriötä yleisillä paikoilla ja tämän häiriön aiheuttaminen on olennaisesti osa ryhmän toimintaa, voisivat ilmentää erityistä ja pitkäjänteistä rikosten tekemisen tahtoa. Toteamus ei myöskään ole linjassa sen kanssa, miten katujengi-ilmionä määrittyy. Katujengien ei katsota harjoittavan toimintaansa selkeän tavoitteellisesti ja koko toiminnan aikajänteen katsotaan olevan verrattain lyhyt. Lisäksi tekojen taustalla ei voida katsoa olevan erityistä rikoksen tekemisen tahtoa, koska katujengeissä jäsenyyttä ja toimintaa motivoivina välittöminä tekijöinä toimivat elämyksellisyys, ryhmämaine ja merkityksellisyys. Toki yhtenä motivoivana tekijänä voi olla rikoksilla mahdollisesti saavutettava hyöty, mutta sen itsessään yksittäisenä tekijänä ei voida katsoa edustavan pitkäjänteistä rikosten tekemisen tahtoa.¹⁶⁵

Hallitus katsoo, ettei katujengirikollisuus ilmennä samanlaista erityistä moitittavuutta kuin järjestäytynt rikollisuus.¹⁶⁶ Katujengejä koskeva koventamisperuste tulisi kuitenkin oikeuskäytännössä täyttymään matalampien vaatimusedellytysten kautta kuin järjestäytynt rikollisuus.¹⁶⁷ Näen tämän moitittavuusarvioinnin melko haasteellisena. Järjestäytynt rikollisryhmien tekemiä rikoksia koskeva koventamisperuste on tarkoitettu sovellettavaksi vain tarkkaan harkituissa tilanteissa, joiden moitittavuus osoittaa koventamisperusteen tarpeen. Kuitenkin rangaistusarvoltaan vähemmän moitittavaan katujengien toimintaan tarkoitettu koventamisperuste täytyisi matalammin edellytyksin. Täten vähemmän moitittavaa käyttäytymistä voitaisiin helpommin rangaista ankarammin, kuin moitittavuudeltaan vakavampaa käyttäytymistä. Tämä ei mene yhteen sen kanssa, että

¹⁶³ Nuotion asiantuntijalausunto 29.8.2024 HE 219/2024 vp luonnoksesta, s. 1–2.

¹⁶⁴ HE 219/2024 vp, s. 16–17.

¹⁶⁵ HE 219/2024 vp, s. 6.

¹⁶⁶ HE 219/2024 vp, s. 16.

¹⁶⁷ HE 219/2024 vp, s. 19.

rangaistus tulisi määrätä suhteessa itse teon vahingollisuuteen sekä vaarallisuuteen ja loukattuun suojeleuintressiin.¹⁶⁸ Täten koventamisperusteita tulisi säätää harkitusti vain erityisen moitittavan käyttäytymisen rankaisemiseen. Lisäksi moitittavuusarvioinnin epäjohdonmukaisuutta korostaa se, että järjestäytynyt rikollisuus on ammattirikollisuutta. Katujengien ei katsota olevan osa ammattirikollisuutta, koska niiden toiminnan ei katsota vastaavan ammattirikollisuuden tasoista suunnitelmallisuutta ja niiden toiminta-ajan katsotaan olevan lyhyempää kuin ammattirikollisuuden piirissä olevien.¹⁶⁹

4.3.3 Katujengien kriminalisoinnin oikeushyviä rajoittava vaikutus

Tässä lakiehdotuksessa perusoikeuksia rajoitetaan yhteiskunnan turvallisuuden lisäämiseksi eli sen voidaan nähdä olevan lakiehdotuksen tarkoitus. Suhteellisuusperiaatteen mukaisesti tulisi arvioida lakiehdotuksen tavoitetta suhteessa niihin perusoikeuksiin, joita se rajoittaa.¹⁷⁰ Hallituksen esityksessä 219/2024 vp on todettu, että katujengien kriminalisoinnissa ei ole kysymys rangaistavuuden alan laajentamisesta, vaan perusteesta, jota sovelletaan rangaistuksen mittaamisessa. Koska rangaistavuuden alaa ei katsota laajennettavan, ei hallitus näin katso sen rajoittavan perusoikeuksilla ja -vapauksilla suojattua alaa. Tätä perustellaan sillä, että katujengien toimintaan osallistumista ei erikseen säädetä rangaistavaksi. Tätä havainnollisestaan järjestäytyneen rikollisryhmiä koskevan sääntelyn avulla.¹⁷¹ Sen lisäksi, että rikoksen tekeminen osana järjestäytynyttä rikollisryhmää on kriminalisoitu ankaroittamisperusteena, on se myös erikseen kriminalisoitu RL 17:1 a §:ssä, joka säätää rangaistavaksi järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistumisen. Sinänsä tavoitan, että, hallitus edellä todetun mukaisesti ei pidä katujengien toimintaa yhtä moitittavana käyttäytymisenä niin tällöin hallitus ei katso tarvetta kriminalisoida erikseen katujengien toimintaan osallistuminen, kuten järjestäytyneiden rikollisryhmien kohdalla on toimittu. Toisaalta pidän tätä järjestelyä oikeudellista järjestelmää monimutkaistavana. Rikoksien tekeminen osana katujengien toimintaa olisi ankaroittamisperuste, mutta katujengien toimintaan osallistumista itsessään ei kriminalisoitaisi. Käytännössä tämä voitaisiin tulkita siten, että on sallittua osallistua rikoksia tekevän katujengin toimintaan, jos henkilö itse ei kuitenkaan suorita rikoksia, vaan osallistuminen toteutetaan muilla tavoilla. Tältä osin käsittely palautuu laillisuusvaatimuksen täsmällisyysvaatimukseen. Tämän osalta uusi kriminalisointi ei vaikuta loogiselta.

¹⁶⁸ Paukku ja Kimpimäki 2023, s. 466–467.

¹⁶⁹ HE 219/2024 vp, s. 6.

¹⁷⁰ Melander 2002, s. 953.

¹⁷¹ HE 219/2024 vp, s. 61.

Hallituksen esitys lähtee yleisellä tasolla siitä, että sakkorangaistus kajoaa tuomitun omaisuuteen ja vankeusrangaistus kajoaa tuomitun henkilökohtaiseen vapauteen.¹⁷² Hallituksen esityksessä kuitenkin todetaan, että nimenomaan katujengien kriminalisoinnin ei katsota rajoittavan perusoikeuksia, koska sen ei katsota laajentavan nykyistä rangaistavuuden alaa.¹⁷³ Sinänsä tämän voidaan katsoa olevan osittain totta, koska katujengien kriminalisointi ei varsinaisesti luo nimenomaisesti uutta rangaistavaa toimintaa. Toisaalta Melander toteaa väitöskirjassaan, että kaikki kriminalisoinnit eivät rajoita perusoikeuksia rangaistavan toiminnan tasolla, vaan ne voivat rajoittaa perusoikeuksia vain mahdollisen rangaistuksen tasolla. Melander muistuttaa, että myös näissä tapauksissa oikeushyvien suojelun periaate rajoittaa kriminalisointeja.¹⁷⁴ Lähtökohtaisesti voidaan suhtautua skeptisesti lakiehdotuksiin, joissa rajoitetaan konkreettisia yksilöiden perusoikeuksia, mutta niiden rajoittamisen perustelu keskittyy olennaisesti vain tekojen erityiseen moitittavuuteen. Lakiehdotuksissa tulisi tarkemmin tarkastella suhteellisuusperiaatteen mukaisesti, onko rangaistuksen tasolla katujengejä koskeva kriminalisointi välttämätön ja tarpeellinen suojeltaviin oikeushyviin nähden. Lakiehdotuksessa on kysymys edellä esitetystä turvallisuuden parantamisesta viranomaiskontrollin keinoin, joka toteutetaan laintiukennuksilla. Tällöin erityisen tärkeää on huomioida vastaajien oikeusturva, koska turvallisuusajattelussa raja rikosten ja vähäisten järjestyshäiriöiden välillä saattaa hämärtyä.¹⁷⁵ Edellä esitetyllä tavalla ehdotettua lakiehdotusta voitaisiin soveltaa käytännössä myös vähäisempiin järjestyshäiriöihin. Tunnusomaisesti tällaisissa tilanteissa vastaajien oikeusturva unohtuu ja rangaistuksien oikeasuhteisuus häiriintyy. Lisäksi esityksessä tulisi pohtia, onko kriminalisointi ylipäätään välttämätöntä kriminalisoinnin taustalla olevien oikeushyvien suojaamiseksi. Tällä välttämättömyydellä tarkoitetaan suhteellisuusperiaatteen mukaisesti, että perusoikeuden rajoitus on sallittu vain, jos hyväksyttävää tavoitetta ei voida saavuttaa perusoikeuksiin vähemmän puuttuvien keinoin. Jos sama tavoite voidaan saavuttaa muulla keinolla kuin perusoikeutta rajoittamalla, tätä keinoa on käytettävä ensisijaisesti.¹⁷⁶ Näihin muihin rikosoikeuden vaihtoehtoihin keinoihin palaan käsitellessäni ultima ratio -periaatetta lakiehdotuksen näkökulmasta luvussa 4.4.

¹⁷² HE 219/2024 vp, s. 59.

¹⁷³ HE 219/2024 vp, s. 61.

¹⁷⁴ Melander 2008, s. 348.

¹⁷⁵ Lindstedt 2007, s. 1007.

¹⁷⁶ Melander 2002 s. 953–954.

Vaikka hallitus on esityksessään katsonut, ettei lakiehdotus rajoita perusoikeuksia ja -vapauksia, on se kiinnittänyt huomiota PL 13§:ssä turvattuun yhdistymisvapauteen. Hallitus toteaa, että perustuslakivaliokunta on katsonut järjestäytyneen rikollisuutta arvioidessaan, ettei järjestäytyneen rikollisryhmän toiminnassa ole kysymys PL 13§:ssä turvattuun yhdistymisvapauden käyttämisestä. Lisäksi hallitus katsoo lakiehdotuksen tavoitteena olevan vakavan ja laajamittaisen rikollisuuden estäminen, joten yhdistymisvapauden rajoittamista on pidettävä hyväksyttävänä rajoitusperusteena.¹⁷⁷ Sinänsä pidän selvänä, että, mikäli tietyn katujengin voidaan osoittaa edustavan vakavaa ja laajamittaisen rikollisuuden harjoittamista, ei yhdistymisvapauden rajoittamista tarvitse sen enemmälti pohtia. Toisaalta tällöinhän kysymys on enemminkin järjestäytyneestä rikollisuudesta, ei katujengien toiminnasta. Lisäksi ongelmaksi saattaa muodostua katujengien erottaminen tavallisista häiriötä tekeivistä nuorisoujoukoista. Kuten edellä on todettu, myös katujengien toiminta voi osaltaan keskittyä myös täysin sallittuun ryhmätoimintaan. Käytännössä poliisin voi olla haastavaa erottaa nämä erilaiset ryhmät toisistaan ja poliisi saattaa erehdyksessään kieltää tavallista nuorisoryhmää harjoittamasta perustuslaissa turvattua oikeuttaan.

4.3.4 Katujengien kriminalisoinnin suhde symbolisen rikosoikeuden kieltoon

Melander on todennut väitöskirjassaan, että rikosoikeudellisen järjestelmän käyttöä tulisi pohtia erityisen tarkoin, jos vaikuttaa siltä, että valmistettava kriminalisointi olisi pitkälti päällekkäinen olemassa olevien kriminalisointien kanssa. Tällöin uudelle säännökselle ei välttämättä jää aidosti itsenäistä soveltamisalaa.¹⁷⁸ Lakiehdotuksen käytännön sovellettavuuteen liittyen voidaan pitää ongelmallisena sitä, että ehdotettu säännös on monelta osin päällekkäinen järjestäytyneen rikollisuuden kanssa. Hallitus on esityksessään todennut, että katujengejä koskeva koventamisperuste ja järjestäytyneen rikollisuutta koskeva koventamisperuste saattavat molemmat soveltua samaan tapaukseen. Tällöin tulisi ensisijaisesti soveltaa järjestäytyneen rikollisryhmää koskevaa koventamisperustetta.¹⁷⁹ Lakiehdotuksen päällekkäinen soveltuminen järjestäytyneen rikollisryhmän koventamisperusteen kanssa näyttäytyy haasteellisena symbolisen rikosoikeuden käytön kiellon kannalta, koska lakiehdotuksen mahdollinen itsenäinen soveltamisala tulisi oletetusti jäämään melko kapeaksi ja täten kriminalisoinnin käytännön vaikutukset tuomioihin jäisivät vähäisiksi.

¹⁷⁷ HE 219/2024 vp, s. 61.

¹⁷⁸ Melander 2008, s.

¹⁷⁹ HE 219/2024 vp, s. 54.

Symbolisen rikosoikeudellisen järjestelmän käytön kieltä voidaan liittää oikeushyvien suojelun periaatteen sisältämään vaatimukseen lakiehdotuksen yhteiskunnallisen tarpeen painavuudesta. Yhteiskunnallisen tarpeen pitää sisällöllisesti olla sellainen, että sillä on aitoa rikosoikeudellisesta relevanttia arvoa.¹⁸⁰ Toisin sanoen puhdas poliittinen motiivi ei ole rikosoikeudellisesti tarkoitettu yhteiskunnallinen tarve.¹⁸¹ Hallitus on todennut katujengi-ilmiön olevan vakava ongelma. Täten hallitus katsoo yhteiskunnallisesti tarpeelliseksi ilmiöön aktiivisen puuttumisen, jotta yleinen turvallisuus voidaan taata.¹⁸² Hallituksen esityksen mukaan katujengit ovat Suomessa käsitteenä ja yhteiskuntatodellisuuteen liittyvänä ilmiönä kuitenkin verrattain uusia.¹⁸³ Täten on vaikeaa ennustaa, miten katujengi-ilmiö Suomessa tulee kehittymään. Toisaalta olemme voineet todistaa, miten katujengi-ilmiö on ulkomailla kehittynyt, ja miten se on siellä vaarantanut yleistä turvallisuutta. Ruotsissa katujengi-ilmiö on merkittävästi pidemmällä kuin Suomessa. Ruotsissa katujengien toiminta tietyillä alueilla on osoittautunut myös sivullisia vaarantavaksi. Ruotsissa katujengit reviihahakuksella vartioivat omina pitämiään alueita ja se on johtanut katujengien välisiin väkivaltaisiin yhteydenottoihin julkisilla paikoilla, jotka ovat aiheuttaneet vaaraa myös ulkopuolisille.¹⁸⁴

Turvallisuus itsessään on tärkeä ja tavoiteltava arvo, mutta sen korostuminen voi muodostua ongelmalliseksi. Turvallisuuteen vetoaminen saattaa johtaa kritiikittömään suhtautumiseen tietyn ilmiön uhkakuviiin liittyen ja näiden uhkakuvien torjumiseksi saatetaan vaatia poliittisilta päättäjiltä nopeita ja symbolisesti näyttäviä ratkaisuja.¹⁸⁵ Tästä näkökulmasta tarkastellen lakiehdotuksen yhteiskunnallinen tarve näyttäytyy enemminkin pelkona siitä, mihin ilmiö voi kehittyä, jos siihen ei puututa. Näin ollen lakiehdotuksella pyrittäisiin puuttumaan ongelmaan, joka on jo jonkinasteisesti olemassa, mutta käytännössä lakiehdotus vaikuttaa nykyiseen yhteiskunnalliseen tilanteeseen nähden ylimitoitettulta. Toisaalta pohdittaessa monia yhteiskunnallisia ongelmia jälkikäteen kiinnitetään huomiota jälkikäteisten keinojen riittämättömyyteen. Tällöin ongelmien ennaltaehkäisy ja positiivisten edellytysten luomisen tarve korostuvat. Käytännössä se vaatii ennakoivaa ajattelua. Ennakoivasti tulisi etsiä parhaita mahdollisia keinoja, jotta voitaisiin välttyä riittämättömiltä jälkikäteisiltä keinoilta.¹⁸⁶ Katujengeihin liitetty pelko ja pelko sen mahdollisesta kehityksestä

¹⁸⁰ Melander 2008, s. 355.

¹⁸¹ Melander 2008, s. 388.

¹⁸² HE 219/2024 vp, s. 22.

¹⁸³ HE 219/2024 vp, s. 15.

¹⁸⁴ Oikeusasiamies Jääskeläisen asiantuntijalausunto 9.8.2024 HE 219/2024 vp luonnoksesta s. 2.

¹⁸⁵ Lindstedt 2007, s. 1007.

¹⁸⁶ Pihlajamäki ym. 2002, s. 1.

on sinänsä ymmärrettävää yhteiskunnan herkistymisteoreettisen kehityksen kannalta. Kun turvallisuus paranee, alkavat ihmiset entistä herkemmin kiinnittää huomiota yksittäisiin normirikkomuksiin ja häiriöihin, erityisesti sellaisiin, joita media nostaa esiin. Tämä johtaa siihen, että ihmiset alkavat vaatia poliitikoilta tehostetumpaa rikosoikeudellista kontrollia. Näihin vaatimuksiin poliittinen järjestelmä vastaa sekä konkreettisoin toimin että myös symbolisin tuotoksin.¹⁸⁷ Hallitus on esityksessään nimenomaisesti todennut, että ehdotettu lainsäädäntömuutos voi lisätä kansalaisten luottamusta siihen, että vakaviin tekoihin reagoidaan rikoslainsäädännöllä.¹⁸⁸ Näin ollen lakiehdotus ainakin jossain määrin näyttyy poliittisena osoituksena siitä, että katujengit ja niiden toimintaa tuomitaan vahvasti moraalisesti vääräksi. Toisaalta politiikkaa ja lainsäädäntöä ei voida kokonaan erottaa toisistaan. Suhteellisuusvaatimuksen asettamien vaatimusten täyttymisen arviointi on tietyn perusoikeuden takaamien intressien ja perusoikeuden rajoittamisen taustalla olevien intressien välistä painoarvojen punnintaa. Samalla tämä punninta on myös yhteiskuntapoliittinen ratkaisu.¹⁸⁹ Toisaalta edellä todetun mukaisesti puhdas poliittinen motiivi ei voi olla lakiehdotuksen taustalla oleva yhteiskunnallinen tarve. Täten lakiehdotusta katujengien kriminalisoinnista ei voi tarkoittaa yksinomaan ”sanomaksi” siitä, mitä yhteiskunnassa pidetään vääränä. Lakiehdotuksella tulee olla konkreettisia vaikutuksia.

4.4 Ultima ratio -periaate kriminalisointiperiaatteena ja sen vaikutus katujengien kriminalisointiin

Rikosoikeudellisen järjestelmän käyttö merkitsee pisimmälle menevää puuttumista tiettyyn yhteiskunnalliseen ongelmaan.¹⁹⁰ Ultima ratio -periaate edellyttää, että rikosoikeudellista järjestelmää käytetään viimesijaisena vaihtoehtona yhteiskunnallisiin ongelmiin puuttuttaessa.¹⁹¹ Ultima ratio -periaatteen mukaan kriminalisointiin tulee turvautua, jos olemassa ei ole toista moraalisesti hyväksyttävämpää, sitä tehossaan kohtuullisissa määrin lähestyvää ja kohtuullisin kustannuksin toimeenpantavissa olevaa toimenpidettä. Tällä tarkoitetaan, että ennen rikosoikeudellisen järjestelmän käyttöä tulisi arvioida, voidaanko vastaava tavoite saavuttaa muulla perusoikeuteen vähemmän puuttuvalla tavalla kuin kriminalisoinnilla. Tässä suhteessa ultima ratio -periaate on yhteydessä oikeushyvien suojelun periaatteeseen sisältyvään suhteellisuusvaatimukseen.¹⁹² Suhteellisuusvaatimus eroaa ultima

¹⁸⁷ Kivivuori ym. 2018, kohdassa 8.3 Rikollisuuden asema Suomessa, Rikollisuus hallitusohjelmissa.

¹⁸⁸ HE 219/2024 vp, s. 22.

¹⁸⁹ Melander 2008, s. 388.

¹⁹⁰ Melander 2008, s. 402.

¹⁹¹ Melander 2008, s. 389.

¹⁹² OM 16/2024, s. 25–26.

ratio -periaatteesta siten, että suhteellisuusvaatimus on soveltamisalaltaan yleinen, eli se soveltaa kaikkiin perusoikeuksien rajoitustilanteisiin. Ultima ratio -periaate taas keskittyy nimenomaisesti vain rajoittamaan rikosoikeudellisen järjestelmän käyttöä oikeudellisena periaatteena. Ultima ratio -periaate täten sisältyy suhteellisuusvaatimukseen eräänä osana, jota tulisi soveltaa, kun on kysymys perusoikeuksien rajoituksesta, jossa rajoittavana keinona suunnitellaan käytettäväksi rikosoikeudellista järjestelmää.¹⁹³ Ultima ratio -periaate on yhteydessä vahvasti oikeushyvien suojelun periaatteen sisältämiin suhteellisuusperiaatteeseen ja hyväksyttävyyksivaatimukseen, joten se nauttii vahvaa perustuslain tasoista tukea.¹⁹⁴ Lisäksi ultima ratio -periaate voidaan johtaa laillisuusperiaatteeseen, joka velvoittaa valtiota suojaamaan kansalaisiaan aiheettomalta rikosoikeudellisen järjestelmän käytöltä.¹⁹⁵

Ultima ratio -periaate voidaan jakaa kahteen tasoon, ulkoiseen ultima ratio -periaatteeseen ja sisäiseen ultima ratio -periaatteeseen. Ulkoinen ultima ratio -periaate suhteuttaa rikosoikeusoikeudellisen järjestelmän muuhun oikeusjärjestykseen ja velvoittaa lainsäätäjän tai lainvalmistelijan arvioimaan, voitaisiinko hyväksyttävän intressin suojelutavoite saavuttaa jollakin muulla perusoikeuksiin vähemmän puuttuvalla tavalla kuin rikosoikeudellisen järjestelmän käytöllä. Ulkoisen ultima ratio -periaatteen mukaan rikosoikeutta ei tulisi nähdä yhteiskuntapolitiikan yleisenä ongelmienratkaisuvälineenä tai yhteiskunnan kehityksen pääasiallisena ohjailuvälineenä. Rikosoikeudellista järjestelmää tulisi käyttää vain rajoitetusti tiettyjen intressien suojeluun.¹⁹⁶ Käytännössä ulkoinen ultima ratio -periaate edellyttää rikosoikeudellisen järjestelmän ja vaihtoehtoisten järjestelmien välistä vertailua. Vaihtoehtoisen järjestelmän käytön voidaan katsoa olevan perusteltua, mikäli se olisi ensinnäkin moraalisesti hyväksyttävämpi ratkaisu, toisekseen sen tulisi olla lähes yhtä tehokas ja kolmannekseseen sen tulisi olla kohtuullisiin kustannuksiin toimeenpantavissa. Moraalisella hyväksyttävyydellä tässä yhteydessä tarkoitetaan suhteellisuusperiaatteen edellyttämää punnintaa. Mitä tärkeämmästä oikeushyvästä on kysymys, sitä enemmän oikeuksiin puuttuva keino voidaan myös valita. Tehokkuudella taas tarkoitetaan kriminalisoinnilla saavutettavia tavoitteita eli yleispreventiota ja kommunikatiivista tehoa. Kustannuskysymykset taas ymmärretään laajasti. Vaikka itse rikosoikeudellisen säännöksen säätäminen olisi melko edullista, tulee ottaa huomioon myös esimerkiksi siitä johtuvat tuomioistuinten kustannukset.¹⁹⁷

¹⁹³ Melander 2008, s. 399–400.

¹⁹⁴ Myrsky 2009, s. 502.

¹⁹⁵ Melander 2002, s. 941.

¹⁹⁶ Melander 2008, s. 403–404.

¹⁹⁷ Melander 2008, s. 408–410.

Ulkoinen ultima ratio pyrkii etsimään vaihtoehtoisia toimintatapoja rikosoikeudellisen järjestelmän käytölle. Näillä vaihtoehtoisilla toimintatavoilla voidaan tarkoittaa esimerkiksi erilaisia rikosentorjuntamenetelmiä.¹⁹⁸ Rikosentorjuntamenetelmillä tarkoitetaan toimia, joilla pyritään ehkäisemään ja vähentämään rikoksia, niistä aiheutuvia rasitteita, rikoksen tekemisen tai uhriksi joutumisen riskiä, vähennetään rikollisuuden pelkoa taikka pyritään turvallisuuden tai ainakin lisäämään turvallisuuden tunnetta. Kysymys voi olla laaja-alaisista ja moniammatillisista toimintaohjelmista, joiden avulla pyritään rikosten tai rikollisen käyttäytymisen ennaltaehkäisemiseen tai uusintarikollisuuden vähentämiseen.¹⁹⁹ Yleisesti nykyisissä lainvalmisteluhankkeissa ei rikosentorjuntamenetelmien käyttöä ole arvioitu todellisina vaihtoehtoina rikosoikeudellisen sääntelyn rinnalle. Lainvalmisteluhankkeissa tulisi ulkoista ultima ratio -periaatetta noudattaen arvioida laajemmin rikosentorjunnan alaan kuuluvien menetelmien käyttämistä ei-toivottavien käyttäytymismuotojen ja ilmiöiden ennaltaehkäisyssä.²⁰⁰ Ulkoisen ultima ratio -periaatteen mukaan rikosentorjunnan menetelmät ovat lähtökohtaisesti ensisijaisia keinoja puuttua tietyn rikostyyppin esiintyvyyden nousuun. Rikosentorjunnan menetelmät ja niiden kehittäminen katsotaan olevan yleisesti hyvä vaihtoehto rangaistusten ankaroittamiselle.²⁰¹ Toisaalta rikosoikeudellista järjestelmää ei voida pitää legitimiinä, jos sen ankarien sanktioiden katsottaisiin olevan ensisijaisia verrattuna muihin vaihtoehtoisin järjestelmiin.²⁰²

Ultima ratio -periaatteen toinen taso on sisäinen ultima ratio. Sillä tarkoitetaan jo olemassa olevien rikosoikeudelliseen järjestelmään kuuluvien seuraamusten arvottamista ja suhteuttamista toisiinsa kriminalisointien tasolla. Ulkoisessa ultima ratiosa on kyse moitittavuudeltaan rangaistusvastuukynnyksen välittömästi ylittävistä teoista ja sisäisessä ultima ratiosa kyse on taas siitä, että nämä teot suhteutetaan toisiinsa. Sisäinen ultima ratio -periaate täten käsittelee rikosoikeudellisen järjestelmän sisäistä suhdetta ja johdonmukaisuutta.²⁰³ Sisäisen ultima ratio -periaatteen tyyppitilanteet voidaan jakaa neljään eri tyyppitilanteeseen. Näistä voidaan mainita kaksi hallituksen esityksen 219/2024 vp näkökulmasta. Ensimmäinen tyyppitilanne liittyy voimassa olevan rangaistussäännöksen ankaroittamiseen. Tällöin tulee arvioitavaksi, onko välttämätöntä säätää ankarampi rangaistussäännös asianomaisen rikoksen tiettyjen tekumuotojen ja -tapojen moitittavuutta

¹⁹⁸ OM 16/2024, s. 72.

¹⁹⁹ OM 7/2018, s. 38.

²⁰⁰ OM 16/2024, s. 73–74.

²⁰¹ OM 16/2024, s. 91.

²⁰² Myrsky 2009, s. 502.

²⁰³ Melander 2008, s. 407.

arvioiden. Toinen tyyppitilanne liittyy siihen, onko tietyn teon kriminalisointi tarpeellista, kun sitä arvioidaan jo muiden rikossääntöjen kannalta eli, onko kyseinen teko rangaistavaa jo ennalta muiden rikossäännösten perusteella. Tällöin ei tulisi säätää tiettyä erityissäännöstä, koska teko on jo rangaistava muiden, usein soveltamisalaltaan yleisempien rikossäännösten nojalla. Tämä arviointivelvollisuus perustuu siihen, että samankaltaisia tekoja koskevia yksityiskohtaisia säännöksiä olisi pyrittävä välttämään niiden tarpeettomuuden takia.²⁰⁴

Edellä oikeushyvien suojelun periaatteen yhteydessä määriteltiin katujengejä koskevan koventamisperusteen suojelemia oikeushyviä ja pohdittiin, onko säännöksellä suojeltava oikeushyvä oikeassa suhteessa sillä rajoitettaviin oikeushyviin. Vaikka todettiin, että sinänsä säännöksellä suojattava oikeushyvä on suojan tarpeessa, se ei kuitenkaan tarkoita, että se on nimenomaan rikosoikeudellisen suojan tarpeessa. Hallituksen velvollisuutena on esityksessään argumentoida, miksi nimenomaisesti rikosoikeudellisen järjestelmän käyttö on välttämätöntä katujengi-ilmiön ratkaisemiseksi. Rikosoikeudellisen järjestelmän käytön välttämättömyyttä tulisi perustella suhteessa vaihtoehtoiseen vähemmän puuttuvaan järjestelmään ja sen mahdolliseen käyttämiseen asetettaviin tavoitteisiin nähden. Lisäksi lakiehdotusta tulisi arvioida ulkoisen ultima ratio -periaatteen mukaisesti. Ulkoisen ultima ration arvioinnissa tulisi kiinnittää huomiota siihen, onko uusi katujengejä koskeva ankaroittamisperuste välttämätön, kun otetaan huomioon voimassa oleva oikeus ja erityisesti jo voimassa olevat ankaroittamisperusteet.

4.4.1 Katujengien kriminalisoinnin arviointi suhteessa ulkoiseen ultima ratio -periaatteeseen

Hallituksen esityksessä 219/2024 vp todetaan, että lakiehdotus täydentää rikosoikeudellisen keinoin muita rikosoikeuteen nähden ensisijaisia ja yleensä tehokkaampia toimenpiteitä niiden syiden ratkaisemiseen, jotka ovat katujengien muodostumisen taustalla. Näitä muita keinoja toteutetaan nuoriso- ja jengirikollisuuden ehkäisemiseksi ja torjumiseksi tehdyn toimenpideohjelman avulla.²⁰⁵ Hallituksen esityksessä ei selosteta tarkemmin, mitä toimenpideohjelma sisältää. Hallituksen toimenpideohjelma nuoriso- ja jengirikollisuuden ennaltaehkäisemiseksi ja torjumiseksi Suomessa on kuitenkin kattava. Toimenpideohjelman työryhmä on selvittänyt Ruotsin ja Tanskan jo toteuttamia toimia jengirikollisuuden ehkäisyyn ja niiden soveltamismahdollisuuksia Suomessa. Ilmiön ratkaisemiseksi painotetaan

²⁰⁴ OM 16/2024, s. 78–80.

²⁰⁵ HE 219/2024 vp, s. 21.

moniammatillisen työn tärkeyttä.²⁰⁶ Voidaan siis todeta, että lakiehdotuksen taustalla on tunnistettu tarve muunlaisiin kuin oikeudellisiin toimenpiteisiin. Toisaalta ei ole arvioitu, miten käytännössä nämä vaihtoehtoiset toimenpiteet vaikuttavat jo olemassa olevaan ongelmaan. Tällä hetkellä meillä ei ole olemassa vaihtoehtoisten keinojen käyttöä koskevaa vaikutusarviointia siitä, miten ne todellisuudessa tulevat vaikuttamaan nykyiseen tilanteeseen. Tähän liittyy tiettyä epävarmuutta, koska tulevaisuutta on täydellä varmuudella mahdotonta ennustaa. Valtioneuvoston kanslia on lausunnossaan hallituksen esityksen 219/2024 vp luonnoksesta todennut, että katujengejä koskevasta lakiehdotuksen luonnoksesta ei selviä, onko ankaroittamisperusteen säätäminen tehokkain keino niiden syiden ratkomiseen, jotka ovat katujengien muodostumisen taustalla. Lisäksi todetaan, että epäselväksi jää, millainen merkitys ennaltaehkäisevällä työllä olisi katujengi-ilmiöön.²⁰⁷

Lakiehdotusten vaikutusten näkökulmasta meillä on selvä pienehkö ryhmä, joka syyllistyy tietyn tyyppisiin rikoksiin. Loogisuuden mukaisesti katson tällöin rikollisuuden syiden selvittämisen korostuvan. Syiden selvittäessä, voidaan niihin puuttua ennaltaehkäisevien rikoksantorjuntamenetelmien kautta mahdollisesti tehokkaammin, kuin kontrollipoliittisten rangaistusten koventamisten avulla. Kuten aiemmin on todettu, katujengi-ilmiön rikollisuuden takana ovat pääasiassa nuoret maahanmuuttajataustaiset miehet. Yleisesti maahanmuuttajien rikollisuutta voidaan selittää lähtömaan kielteisten kokemusten kautta ja tulomaan kielteisten kokemusten kautta. Lähtömaan kielteisillä kokemuksilla tarkoitetaan lähtömaassa koettuja traumaattisia kokemuksia. Lähtömaan poliittinen tilanne ei yleensä ole vakaa ja monet maahanmuuttajataustaiset henkilöt ovat voineet paeta sotaa tai vastaavaa kriisitilannetta. Traumaattiset kokemukset voivat johtaa myöhemmin erilaisiin mielenterveysongelmiin ja vaikeuttaa siten uuteen ympäristöön sopeutumista. Tulomaan kielteisillä kokemuksilla tarkoitetaan kokemuksia rasismista ja syrjinnästä. Lisäksi maahanmuuttajat yleisesti kuuluvat pääasiassa heikkoon sosioekonomiseen luokkaan. Maahanmuuttajat ovat huomattavasti koulutettuja valtaväestöön verrattuna ja heidän työllistymisensä on haasteellista.²⁰⁸ Perustellusti voidaan todeta, että maahanmuuttajataustaiset henkilöt ovat valmiiksi korkeassa riskissä jäädä yhteiskunnan ulkopuolelle ja tätä kautta syrjäytyä.

Aiemmin todetun mukaisesti lakiehdotuksessa on kontrollipolitiikan piirteitä, joka tavoittelee keskeisesti yhteiskunnan sisäistä turvallisuutta. Sisäisen turvallisuuden haasteisiin katsotaan

²⁰⁶ OM 13/2024, s. 9.

²⁰⁷ Valtioneuvoston asiantuntijalausunto 13.8.2024 HE 219/2024 vp luonnoksesta, s. 3.

²⁰⁸ Kivivuori ym. 2018, kohdassa 11.1 Maahanmuutto ja rikollisuus.

kuuluvan syrjäytymisen lisääntyminen.²⁰⁹ Kontrollipolitiikkaan liitetään ajatus siitä, että suuntaus korostaa vastakkainasettelua ”meidän” ja ”heidän” välillä.²¹⁰ Lakiehdotuksen yhteydessä voidaan katsoa sen toteuttavan vastakkainasettelua valtaväestön ja maahanmuuttajien välillä. Vastakkainasettelun voidaan katsoa myös edistävän maahanmuuttajien viranomaisvastaisuutta. Lakiehdotus kontrollipolitiikan kautta lisää täten entisestään maahanmuuttajataustaisten henkilöiden riskiä syrjäytymisestä. Kontrollipolitiikan vastakohtana voidaan nähdä erilaiset poliittiset keinot ongelman ratkaisuun, joihin ei liiteta varsinaisia viranomaiskontrollin lainsäädännöllisiä toimia. Tämä voidaan toteuttaa esimerkiksi syrjäytymisen estämiseen liittyen sosiaali-, koulutus- ja työllisyyspolitiikan keinoin.²¹¹ Nämä näkökohdat luovat ajatuksen siitä, että lakiehdotus lisää maahanmuuttajiin yleisesti liitettyjä ongelmia, kuten syrjäytymistä. Näihin ongelmiin puuttuminen tulisi tehdä ensisijaisesti muiden vaihtoehtoisten keinojen avulla, ei lisäämällä uusia kovempia rangaistuksia. Nuotio on lausunnossaan hallituksen esityksen 219/2024 vp luonnoksesta todennut katujengi-ilmiön liittyvän siihen, että näiden katujengeihin kuuluvien maahanmuuttajataustaisten henkilöiden integroituminen Suomalaiseen yhteiskuntaan on epäonnistunut.²¹² Täten lakiehdotuksen ei voida todellisuudessa katsoa kykenevän vaikuttamaan merkittävästi rikollisuuden syihin. Jos rikollisuuden syihin ei kyetä vaikuttamaan, rangaistusten ankaroittamisen avulla ei voida saavuttaa yleisesti niillä tavoiteltuja preventiivisiä vaikutuksia. Palaan rangaistusten ankaroittamisella tavoiteltaviin preventiivisiin vaikutuksiin luvussa 4.5.1.

Lakiehdotuksen päätavoitteena on konkreettinen turvallisuuden lisääminen yleisillä paikoilla. Turvallisuus on yhteydessä yleiseen hyvinvointiin. Ilman hyvinvointia ei ole turvallisuutta ja ilman turvallisuutta ei ole hyvinvointia.²¹³ Tästä voidaan johtaa ajatus siitä, että niillä alueilla, jossa ihmiset voivat huonosti, turvallisuus vähentyy. Rikosseuraamusala Talentia Ry on lausunnossaan hallituksen esityksen 219/2024 vp luonnoksesta todennut Suomessa ongelmalliseksi tiettyjen asuinalueiden segregaatoin, jossa tietyille asuinalueelle sijoittuu huonossa sosioekonomisessa asemassa olevaa väestöä. Monesti nimenomaan maahanmuuttajataustaiset henkilöt asuttavat näitä alueita. Huonovointisuus lisääntyy näillä alueilla ja samalla myös turvallisuus vähentyy sekä levottomuuksien riskit kasvavat.²¹⁴

²⁰⁹ Lindstedt 2007, s. 1006.

²¹⁰ Lindstedt 2007, s. 1034.

²¹¹ Lindstedt 2007, s. 1007.

²¹² Nuotion asiantuntijalausunto 29.8.2024 HE 219/2024 vp luonnoksesta, s. 2.

²¹³ Nopanen ym. 2023, s. 3–4.

²¹⁴ Rikosseuraamusala Talentia ry:n asiantuntijalausunto 14.8.2024 HE 219/2024 vp luonnoksesta, s. 5.

Turvallisuuden lisäämisen kannalta olisi tärkeää puuttua segregatioon erilaisin ennaltaehkäisykeinoin tukemalla huono-osaisen väestön hyvinvointia.

Luvussa 4.2.2 käsiteltiin lakiehdotukseen kansainvälisellä tasolla vaikuttavaa lapsen oikeuksien sopimusta ja sen vaatimaa lapsen edun ensisijaisuutta. Lapsen edun suojeleminen vaatii rikoksenteekijöiden ollessa lapsia, että rikosoikeudellisen rankaisemisen sijasta tulisi painottaa kuntoutumiseen ja korjaavan oikeuden soveltamiseen tähtääviä tavoitteita.²¹⁵ Täten LOS velvoittaa ensisijaisesti valitsemaan ultima ratio -periaatteen mukaiset vaihtoehdot, jotta voidaan kunnioittaa lapsen ihmisarvon loukkaamattomuutta.

Ulkoinen ultima ratio -periaate velvoittaa pohtimaan vaihtoehtoisista toimenpiteistä aiheutuvia kustannuksia verrattuna kriminalisoinnista aiheutuviin kustannuksiin. Hallitus on valinnut toteuttaa molemmat: vaihtoehdot toimenpiteet ja kriminalisoinnin. Vaihtoehtoisten toimenpiteiden kustannuksia ei ole arvioitu hallituksen esityksessä. Kriminalisoinnin aiheuttamista kustannuksista on tehty arvio. Jäljempänä luvussa 4.5.2 käsitellään kustannusarvioita tarkemmin. Vaihtoehtoisten toimenpiteiden kustannuksista voidaan todeta seuraavaa. Yleisesti tutkimusten perusteella rikosentorjuntamenetelmien on katsottu olevan tehokkaita sekä itse rikollisuuden ennalta ehkäisyssä että myös kustannuksellisesti. Rikollisuuden ehkäisyssä säästö hyötyihin voidaan katsoa lukeutuvan kaikki ne säästöt, joita rikollisuuden vähenemisestä aiheutuu poliisille, tuomioistuimille ja rikosseuraamusten täytäntöönpanolle. Lisäksi rikosentorjuntamenetelmillä saavutettaviin rahallisiin hyötyihin voidaan katsoa kuuluvan erilaiset vaikeasti rahallisesti mitattavat erät. Näitä ovat esimerkiksi uhrien aineettomien ja aineellisten vahinkojen väheneminen sekä lisäksi rikoksen tekijöille ja heidän perheilleen aiheutuvien kustannusten väheneminen. Erityisesti mikäli rikosentorjuntamenetelmät johtavat vankien vähenemiseen, saavutetaan huomattava säästö.²¹⁶ Tässä haasteena siis on, että vaihtoehtoisilla keinoilla voitaisiin mahdollisesti ratkaista ongelma, koska ankarampien rangaistusten määrääminen entisestään lisää vaihtoehtoisten tahojen osallistamisen tarvetta, kuten sosiaalityön tarvetta. Kokonaisuudessaan voidaan todeta, että rikosentorjuntakeinoilla voidaan saada merkittäviä kustannushyötyjä aikaan verrattuna rangaistusten ankarointamiseen ja siitä aiheutuviin kustannuksiin nähden.

²¹⁵ CRC/C/GC/10 2007, s. 5–6.

²¹⁶ Kivivuori ym. 2018, kohdassa 10.7 Kustannusten näkökulma, Rikosentorjunnan kustannukset ja hyödyt.

4.4.2 Katujengien kriminalisoinnin arviointi suhteessa sisäiseen ultima ratio -periaatteeseen

Tällä hetkellä koventamisperusteiden järjestelmää voidaan pitää melko selkänä ja hallittuna kokonaisuutena. Jotta se tulevaisuudessakin voi olla yhtä toimiva kokonaisuus, tulee se pitää yksinkertaisena. Tämä velvoittaa lainsäätäjää tarkkaan harkintaan siitä, milloin moitearvostelu osoittaa tavanomaiseen rikokseen verrattuna niin selkeää korkea-asteista moitittavuutta, että meidän tulisi ottaa se osaksi koventamisperusteiden järjestelmää.²¹⁷ Aiemmin todetun mukaisesti sisäinen ultima ratio -periaate edellyttää ensisijaisesti rikosoikeudelliselta lainsäädännöltä sen sisäistä oikeasuhteisuutta. Oikeasuhteisuuden toteutuminen selvitetään tarkastelemalla sitä, onko kriminalisointi välttämätön sen taustalla olevien oikeushyvien suojaamiseksi.²¹⁸ Ehdotetulla katujengejä koskevalla koventamisperusteella on tarkoitus ankaroittaa tekojen moitittavuuteen liittyvien perusteiden jo rikoksiksi määritellyistä teoista määrättäviä rangaistuksia.²¹⁹ Tällöin teot ovat soveltamisalaltaan jo valmiiksi rangaistavia muiden rikossäännösten nojalla. Katujengejä koskeva ankaroittamisperuste on erityissäännös, jolle tulisi esittää erityiset teon moitittavuuteen ja voimassa olevan oikeuden riittämättömyyteen liittyvät perusteet. Katujengien tekemien rikosten rangaistuksia mitattaessa voimassa olevan oikeuden mukaisesti voitaisiin ottaa huomioon mahdollisesti säännökset osallisuudesta, yleissäännös teon moitittavuuden arvioinnista, rikollisen toiminnan suunnitelmallisuuden periaate, rikoksen tekeminen osana järjestäytyneitä rikollisryhmiä tai rikoksen uusimisen kautta.

4.4.2.1 Osallisuudesta

Hallituksen esityksen 219/2024 vp mukaan tavallisesti rikoslain säännökset koskevat yhtä rikosentekijää. Tilanteissa, joissa rikoksen tekemiseen osallistuu useampi henkilö, säädetään rikoslain 5 luvun säännöksissä.²²⁰ RL 5:3§ koskee rikoskumppanuutta. Sen mukaan, jos kaksi tai useammat ovat yhdessä tehneet tahallisen rikoksen, rangaistaan kutakin rikoksen tekijänä. Yhdessä tekemisen täytyminen tarkoittaa vaatimusta jonkinasteisesta yhteisymmärryksestä ja tietoisuudesta siitä, että oma toiminta yhdessä muiden toiminnan kanssa toteuttaa tietyn rikoksen tunnusmerkistön. Yhteisymmärrys täten perustaa ja samalla rajaa tekijän vastuun koskemaan

²¹⁷ Nuotion asiantuntijalausunto 29.8.2024 HE 219/2024 vp luonnoksesta, s. 2

²¹⁸ OM 16/2024, s. 78–80.

²¹⁹ HE 219/2024 vp, s. 61.

²²⁰ HE 219/2024 vp, s. 15.

vain yhteisymmärryksessä suoritettuja tekoja ja teon osia.²²¹ Hallitus on todennut esityksessään, että katujengien toiminta on rikollista yhteistoimintaa, johon voidaan puuttua jo voimassa olevan rikoskumppanuutta koskevan lainsäädännön avulla.²²² Näin ollen rikoskumppanuutta koskeva säännös voi soveltua myös katujengien toimintaan ja konkreettisesti auttaa tuomitsemaan kaikki tekijöinä, jotka ovat auttaneet rikoksen toteuttamisessa.

4.4.2.2 Yleissäännös koventamisperusteena

Rikoslain 6 luvun 4§ sisältää rangaistuksen mittaamista koskevan yleissäännöksen. Sen mukaan rangaistus on mitattava niin, että se on oikeudenmukaisessa suhteessa rikoksen vahingollisuuteen ja vaarallisuuteen, teon vaikuttimiin sekä rikoksesta ilmenevään muuhun tekijän syyllisyyteen. Pääsääntöisesti tämän säännöksen perusteella tulisi ottaa huomioon rikollisen teon moitittavuutta lisäävät tekijät rangaistuksen mittaamisesta koskevassa arvioinnissa.²²³ Tämä johtuu siitä, että rikollisen teon motiivien moitittavuutta tulee voida arvioida, vaikka motiiveja ei olisi nimenomaisesti ilmaistu rikoslain 6 luvun 5§:ssä koventamisperusteissa. Tätä perustellaan sillä, että rangaistuksen koventamisperusteissa voidaan tuoda esille vain rajattu määrä erilaisia motiiveja. Tästä voidaan päätellä, että rikosoikeudellisen sääntelyn loogisuuden kannalta ei voida pitää järkevänä pyrkimyksenä luetella kaikkia mahdollisia motiiveja rikoksen tekemiseen, koska tällöin voisi jokin tietty erityistä moitittavuutta ilmentävä motiivi jäädä listauksen ulkopuolelle. Täten rikoslain 6 luvun 5§:n listaa ei ole tarkoituksenmukaista laajentaa ilman erityisiä perusteita.²²⁴ Hallitus esityksessään 219/2024 vp katsoo, että katujengien toiminnassa tehdyistä rikoksista voidaan jo nykyisellään tuomita ankarampia rangaistuksia RL 6:4§:n perusteella.²²⁵ Hallitus toteaa, että tapauksissa, jossa katujengejä koskeva koventamisperuste ei täyty, voidaan teon moitittavuutta lisäävät seikat tulla huomioon otettavaksi rangaistuksen määräämisessä rikoslain 6:4§:n yleissäännöksen perusteella.²²⁶ Hallituksen mukaan nimenomaisen rikollisjoukkoja koskevan koventamisperusteen säätäminen selkiyttäisi rangaistuksen määräämistä koskevaa lainsäädäntöä siihen verrattuna, että asia jätettäisiin rangaistuksen mittaamista koskevan yleissäännöksen varaan.²²⁷ Tätä toteamusta voidaan pitää

²²¹ Lappi-Seppälä ym. 2004, s. 106.

²²² HE 219/2024 vp, s. 45.

²²³ Tapani ja Tolvanen 2016, s. 45.

²²⁴ HE 44/2002 vp s. 181

²²⁵ HE 219/2024 vp, s. 27.

²²⁶ HE 219/2024 vp, s. 54.

²²⁷ HE 219/2024 vp, s. 19–20.

epäjohdonmukaisena aikaisempaan rangaistuksen mittaamista koskevaan sääntelyyn nähden, koska nimenomaan tärkeänä on pidetty motiivien harvalukuista mainitsemista. Uusi koventamisperuste olisi päällekkäinen yleissäännöksen kanssa, koska katujengirikollisuuteen liittyvät teot voivat myös sen perusteella tulla rangaistaviksi. Tätä ei voida pitää rikosoikeudellisen johdonmukaisuuden periaatteen mukaisena.

4.4.2.3 Suunnitelmallisuusperiaate koventamisperusteena

Rikoslain 6 luvun 5§:n 1 kohdassa on kriminalisoitu rikollisen toiminnan suunnitelmallisuus, se on niin kutsuttu suunnitelmallisuusperiaate. Rikollisen toiminnan suunnitelmallisuuden katsotaan ilmentävän tavallista suurempaa tekovääryyttä ja kuvastavan rikoksesta ilmenevää suurempaa mittaamissyällisyyttä. Tuomio voidaan tällä perusteella ankaroittaa, jos rikoksen taustalla olla pidempiaikaista suunnitelmallisuutta teon toteuttamisesta. Ratkaisevaa on täten rikoksen tekotapa. Suunnitelmallisena toimintana pidetään pitkäaikaisia valmistelutoimia, jotka takaavat myöhemmin tehtävän rikoksen menestyksellisen toteuttamisen.

Suunnitelmallisuutta ilmentävät myös erilaiset poikkeuksellisen laajamittaiseen tähtäävät rikoshankkeet. Ankaroittamisperusteen soveltaminen ei toisaalta vaadi kirjallisen suunnitelman laatimista, jos suunnitelmallisuus voidaan osoittaa muulla tavoin. Itse rikollinen teko tulee myös tehdä suunnitelmallisuuteen perusturvan tarkan harkinnan avulla. Rikollisen teon suunnitelmallisuutta arvioidaan eri rikostyypeissä eri tavoin. Vastakohtana rikollisen teon suunnitelmallisuudenperiaatteelle voidaan pitää rikoksen äkillistä tekemistä hetken mielijohdeesta.²²⁸ Katujengirikollisuuden voidaan mahdollisesti määritelmänsä puolesta katsoa edustavan suunniteltua rikollisuutta, koska hallitus on esityksessään todennut katujengien rikosten olevan ainakin jossain määrin tavoitteellisia tai suunnitelmallisia.²²⁹

4.4.2.4 Järjestäytynyt rikollisuus koventamisperusteena

Katujengien on katsottu olevan järjestäytyneen rikollisuuden lähi-ilmiö. Aiemmin luvussa 4.1 on pohdittu katujengien ja järjestelmällisen rikollisuuden määritelmien yhtäläisyyksiä ja eroja. Oikeuskäytännössä Helsingin käräjäoikeus ja Helsingin hovioikeus ovat tuomioissaan pohtineet katujengien ja järjestäytyneiden rikollisryhmien eroja. Kyseiset tuomiot koskevat katujengeiksi väitettyjen RK98:n ja Kurdish Mafian juttukokonaisuuksia.²³⁰ Helsingin

²²⁸ Tapani ja Tolvanen 2016, s. 76.

²²⁹ HE 219/2024 vp, s. 5.

²³⁰ HelKäo 31.5.2022 tuomio nro 119521, HelKäo 14.7.2023 tuomio nro 23/128399, HelHO 12.12.2024 tuomio nro 24/14098, HelHo 13.6.2024 nro 24/125924.

käräjäoikeuden ja Helsingin hovioikeuden tuomioissa oli kysymys siitä, täyttävät katujengeiksi väitetyt RK98 ja Kurdish Mafia järjestäytyneen rikollisryhmän tunnusmerkistön. Helsingin käräjäoikeus katsoi tuomioissaan, että katujengit RK98 ja Kurdish Mafia täyttivät RL 6:5§:n 2 momentin mukaisen järjestäytyneen rikollisryhmän tunnusmerkistön, ja että rikokset oli tehty osana järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa.²³¹ Helsingin hovioikeus taas ensinnäkin katsoi väitetyn katujenginä nimeltään Kurdish Mafia osalta, ettei rikoksia voitu katsoa tehdyn RL 6:5§:n 2 momentissa tarkoitettulla tavalla, koska ryhmän vakiintuneisuudesta, sen koossa pysymisen kestosta ja käskyvaltasuhteista ei ollut esitetty sellaista näyttöä, jota edellytetään järjestäytyneeltä rikollisryhmältä. Hovioikeus näki kyllä viitteitä jäsenyntyneisyydestä ja siitä, että useista tekijöistä koostunut ryhmä sinänsä oli ollut valmis käyttämään väkivaltaa suojellakseen ryhmän jäsentensä koskemattomuutta ja kunniaa.²³² Helsingin hovioikeus katsoi väitetyn katujengin nimeltään RK98 osalta, ettei RL 6:5§:n 2 momentissa tarkoitettulla tavalla rakenteellisesti tarpeeksi jäsentynyt ja, ettei rikosten voitu katsoa perustuvan sellaiseen yhteistuumaisuuteen, että rikokset olisi voitu katsoa tehdyksi ryhmän puolesta, hyväksi tai nimissä. Täten väitetyn RK98-katujengin jäsenten tekemiä rikoksia ei voida katsoa tehdyksi osana järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa, eikä täten vastaajille voitu rangaistuksia mitattaessa soveltaa koventamisperustetta, kuten käräjäoikeus oli tehnyt.²³³ Vaikka hovioikeus päätti, etteivät katujengit Kurdish Mafia ja RK98 täytä järjestäytyneen rikollisryhmän määritelmää, niin käräjäoikeuden tuomiot antavat osviittaa siitä, että joissain tapauksissa katujengit kuitenkin voitaisiin katsoa olevan järjestäytyntä rikollista toimintaa, jos pysyvyys- ja järjestäytyneisyys edellytykset täyttyvät. Hallitus toteaa esityksessään 219/2024 vp, että osittaisen päällekkäisyytensä vuoksi katujengejä ja järjestäytyneitä rikollisryhmiä koskevat koventamisperusteet saattavat jossain tapauksissa molemmat soveltua. Tällöin ensisijaisesti sovellettavaksi tulee järjestäytyneen rikollisryhmän koventamisperuste, koska lähtökohtaisesti rikoksen tekeminen osana järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa on moitittavampaa.²³⁴ Täten voidaan ajatella, että katujengejä koskeva koventamisperuste olisi niin sanottu perusmuotoinen koventamisperuste ja järjestäytyntä rikollisuutta koskeva koventamisperuste olisi niin sanottu törkeämuotoinen koventamisperuste. Moitittavuuden arvioinnin näkökulmasta tämä olisi epäjohdonmukaista, koska molemmat ovat yhtä lailla rangaistusten koventamisperusteita, eikä niiden välillä ole samanlaista rangaistusten ankaroitamisen arviointia, joka sisältyisi tekemuodoiltaan perusmuotoisen rikoksen ja törkeän rikoksen välille. Vaikuttaa siltä, että uuden

²³¹ HelKäo 31.5.2022 nro 119521, s. 117–123. ja HelKäo 14.7.2023 tuomio nro 23/128399, s. 74–80.

²³² HelHO 13.6.2024 nro 24/125924, s. 22–23.

²³³ HelHO 12.12.2024 tuomio nro 24/14098, s. 44–50.

²³⁴ HE 219/2024 vp, s. 54.

lakiehdotuksen mukainen katujengiperuste saattaa käytännössä korvata järjestäytyneiden rikollisryhmien ankaroittamisperusteen. Järjestäytyneiden rikollisryhmien ankaroittamisperuste jäisi käytännössä vaille funktiota, kun rangaistuksia voitaisiin ankaroittaa jo katujengejä koskevan koventamisperusteen kautta.

4.4.2.5 Uusimisperiaate koventamisperusteena

Rikoslain 6 luvun 5§:n 5 kohta sisältää ankaroittamisperusteen, joka säätelee tekijän aikaisempaa rikollisuutta. Sen mukaan tekijän aikaisempi rikollisuus, jos sen ja uuden rikoksen suhde rikosten samankaltaisuuden johdosta tai muuten osoittaa tekijässä ilmeistä piittaamattomuutta lain kielloista ja käskyistä. Rikoksen uusimisperustetta pidetään tärkeimpänä ankaroittamisperusteena, koska sitä käytetään eniten rangaistusta ankaroittavista perusteista.²³⁵ Jos sama tekijä on jo saanut ensimmäisestä rikoksestaan varoituksen ja siitä huolimatta toistaa tekonsa ja näin osoittaa piittaamattomuutta oikeusjärjestelmän sääntöihin, voidaan hänelle tuomita ankarampi tuomio. Täten uusiminen vaikuttaa keskeisesti rangaistuksen mittaamiseen ja rangaistuksen lajinvalintaan. Uusiminen saattaa muodostaa esteen lievemmän rangaistuslajin käyttämiselle.²³⁶ Tämän ankaroittamisperusteen kautta voidaan puuttua myös katujengirikollisuuteen. Nuotio on lausumassaan hallituksen esityksen 219/2024 vp luonnoksesta toteaa, että nykyisistä koventamisperusteista nimenomaan uusimisperuste tarjoaa jo valmiin väylän jengi toimintaan puuttumiseen.²³⁷ Lisäksi hallitus on esityksessään 219/2024 vp todennut, että järjestäytyntä rikollisryhmää lähellä oleva koventamisperuste on uusimisperuste.²³⁸ Koska järjestäytyneen rikollisryhmän ja katujengin käsitteet ovat osittain päällekkäiset, voidaan katsoa uusimisperiaatteen soveltuvan myös katujengien tekemien rikosten suhteen.

4.4.2.6 Katujengien suhde lieventämisperusteisiin

Nykyisellään ilman erillistä katujengeihin liittyvää koventamisperustetta sovelletaan rangaistuksen mittaamisessa yleisiä säännöksiä ottaen huomioon tekoihin mahdollisesti soveltuvat lieventämisperusteet ja koventamisperusteet RL 6:3§ 1 momentin mukaisesti. Hallitus on esityksessään 219/2024 vp ottanut kantaa rangaistuksen lieventämisperusteen RL 6:6 § 2 kohdan soveltumisesta rangaistuksen mittaamiseen katujengejä koskevissa rikoksissa.

²³⁵ Tapani ja Tolvanen 2016, s. 83–84.

²³⁶ Lappi-Seppälä ym. 2022, s. 176.

²³⁷ Nuotion asiantuntijalausunto 29.8.2024 HE 219/2024 vp luonnoksesta, s. 3.

²³⁸ HE 219/2024 vp, s. 11.

Rangaistuksen mittaamisessa lieventämisperusteisiin RL 6:6 § 2 kohdan mukaan kuuluu teon moitittavuutta vähentävänä seikkana rikoksen tekeminen muiden painostuksessa ja ryhmäkurin vaikutuksesta. Lakiehdotuksen mukaan tällainen tilanne voi olla käsillä silloin, kun yksittäinen henkilö tekee rikoksen osana katujengin toimintaa, jolloin olemassa voi olla rangaistuksen lieventämistä puoltavat seikat. Pelkkä väite painostuksessa ja ryhmäkurin vaikutuksesta ei riitä rangaistuksen lieventämiseen, vaan tulee olla konkreettista näyttöä siitä, että henkilön toisintoimimismahdollisuus on painostuksen ja ryhmäkurin vaikutuksesta merkittävästi kaventunut.²³⁹ Hallituksen esityksessä 219/2024 vp ei oteta enemmälti kantaa nykyisten lieventämisperusteiden suhteesta uuteen katujengejä koskevaan ankaroittamissääntöön. Pidän tätä hieman epä johdonmukaisena, koska osa katujengeihin kuuluvista henkilöistä on alle 18-vuotiaita ja monet tekijöistä saattavat syyllistyä ensimmäistä kertaa rikokseen. Oikeuskäytännössä ensikertalaisiin ja alle 18-vuotiaisiin rikosentekijöihin suhtaudutaan lievemmin ja pääsääntöisesti heille määrätään ehdollista vankeutta ehdottoman vankeuden sijaan.²⁴⁰ Oikeuskäytännössä on katsottu, että koventamisperusteita ja lieventämisperusteita voidaan soveltaa samanaikaisesti. Perusteet eivät kumoa toisiaan, vaan vaikuttavat rangaistuksen mittaamiseen sen kokonaisarvioinnissa.²⁴¹ Lakiehdotusta täydentämällä voitaisiin ottaa kantaa siihen, miten ensikertalaisuus ja nuori-ikä vaikuttaisivat rangaistuksen määräämiseen katujengiperusteen yhteydessä. Erityisesti selvennystä voitaisiin osoittaa tilanteisiin, jossa tehty rikos on moitittavuudeltaan erittäin vähäinen ja ilman koventamisperustetta asia voitaisiin lieventämisperusteiden valossa mahdollisesti jättää kokonaan tuomitsematta tai rangaistus muutoin olisi erittäin vähäinen sakkorangaistus.

4.5 Hyöty-haitta-punninnan periaate kriminalisointiperiaatteena ja sen vaikutus katujengien kriminalisointiin

Hyöty-haitta-punninnan periaatteen kriminalisoinnilla saavutettavien hyötyjen tulee olla suuremmat kuin sen aiheuttamat haitat. Ensisijaisesti hyöty-haitta-punninnan periaate on luonteeltaan kriminaalipoliittinen periaate. Hyöty-haitta-punninnan periaatetta on yleisesti pidetty tärkeänä, koska se edellyttää rikosoikeudellisen tarkastelun laajentamista yhteiskunnallisvaltaiseen tarkasteluun, jossa kriminalisoinnin hyötyjä ja haittoja arvioidaan kattavasti. Hyöty-haitta-punninnan periaatteen on katsottu olevan läheisessä yhteydessä perusoikeuksien rajoitusedellytyksiin sisältyvään suhteellisuusvaatimukseen ja sen on katsottu

²³⁹ HE 219/2024vp, s. 49–50.

²⁴⁰ Lappi-Seppälä ym. 2022, s. 132–133.

²⁴¹ KKO 2014:55

saavan siitä tukea. Toisaalta suhteellisuusvaatimus nimenomaisesti edellyttää oikeushyvien välistä punnintaa taustalla olevan yhteiskunnallisen intressin painavuuden nähden, kun taas hyöty-haitta-punninnan periaate edellyttää sen sijaan käytännön punnintaa kriminalisoinnista mahdollisesti seuraavien konkreettisten hyötyjen ja haittojen välillä. Lisäksi on huomioitava, että lainsäädäntökäytännössä on vahvistettu rikosoikeudellisen järjestelmän käytännön tavoitteeksi rikosten ja rikollisuuskontrollin aiheuttamien kärsimysten ja kustannusten minimoiminen, joka täten myös edellyttää haittojen ja hyötyjen keskinäistä vertailua.²⁴² Kriminalisoinnin hyödyt voidaan jakaa sen preventiovaikutuksiin, perus- ja ihmisoikeusvaikutuksiin, tiettyjen ihmisryhmien kannalta nouseviin hyötyihin ja muihin mahdollisiin hyötyihin. Kriminalisoinnin haitat voidaan jakaa sen välittömiin kustannusvaikutuksiin, yksilöiden toimintavapauden rajoituksiin sekä kärsimyksiin, tiettyjen ihmisryhmien kannalta nouseviin haittoihin ja muihin mahdollisiin haittoihin.²⁴³ Käytännössä hyöty-haitta-punninnan periaate näin ollen edellyttää jatkuvaa intressipunnintaa kriminalisoinnista aiheutuvien haittojen ja hyötyjen välillä. Se on tietyn tyypistä kriminalisoinnin kannattavuusarviointia siitä, ovatko kriminalisoinnista mahdollisesti tai todistettavasti aiheutuvat hyödyt vakaakupissa painavampia kuin siitä mahdollisesti tai todistettavasti aiheutuvat haitat.

Kriminalisoinnin hyötyihin lukeutuvalla preventiovaikutuksilla tarkoitetaan sen yleispreventiivisiä ja kommunikatiivisia vaikutuksia. Kriminalisoinnin yleispreventiivisellä vaikutuksella tarkoitetaan ei-toivottavan käytöksen tehokasta vähentymistä. Jotta kriminalisoinnilla voidaan puuttua ei-toivottavaan käytökseen tehokkaasti, tulee tarkastella koko rangaistusjärjestelmän legitimiä kokemista. Kriminalisoinnit tulee kohdistaa yhteiskunnallisesti tärkeiksi koettuihin intresseihin, jotta yhteiskunta pitää rangaistusjärjestelmää legitimiinä. Mikäli rangaistusjärjestelmää pidetään oikeasuhtaisena, tehostaa se yleispreventiivistä vaikutusta. Täten siis rangaistusjärjestelmän kokonaispreventiotehon ylläpitäminen vaatii lainsäätäjää pidättymään jo ennakolta tehottomaksi tiedetyistä kriminalisoinneista. Toisekseen preventiovaikutuksilla tarkoitetaan preventiohyödyn kommunikatiivista ulottuvuutta. Kommunikatiivisella ulottuvuudella tarkoitetaan, että kriminalisoitu käyttäytyminen on yhteiskunnallisesta näkökulmasta katsoen moitittavaksi arvioitavaa käyttäytymistä.²⁴⁴

²⁴² Melander 2008, s. 475–476.

²⁴³ OM 13/2024, s. 93.

²⁴⁴ Melander 2008, s. 480–482.

Kriminalisoinnin perus- ja ihmisoikeusvaikutuksilla tarkoitetaan säännöksestä johdannollisia yhteiskunnallisesti suojaavia hyötyvaikutuksia. Yhteiskunnallisesti perus- ja ihmisoikeuksien suojan vahvistuminen näkyy eri preventiovaikutusten kautta ensinnäkin suoraan sitä loukkaavan toiminnan vähentymisenä tai yleisemmin moraalialuovana ja vahvistavana vaikutuksena, joka sekin pidemmällä aikavälillä johtaa oikeushyviä loukkaavan toiminnan vähentymiseen. Toisekseen suojan vahvistuminen voi olla kohdentunut nimenomaisiin tiettyihin ryhmiin.²⁴⁵ Kolmanneksen suojan vahvistuminen voi näkyä yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa edistävinä vaikutuksina.²⁴⁶

Kriminalisoinnin haittoihin kuuluvat siitä johtuvat erilaiset kustannusvaikutukset. Nämä kustannukset voidaan jakaa rikollisuuden ennaltaehkäisystä, valvonnasta, tutkinnasta seuraaviin kustannuksiin sekä rangaistusten tuomitsemisesta ja täytäntöönpanosta seuraaviin kustannuksiin. Kriminalisoinnista tulisi arvioida laajasti, miten paljon lisäresursseja tarvitaan sen toteuttamiseksi esimerkiksi poliisille, syyttäjä- ja tuomioistuinlaitokselle ja vankeinhoidolle. Mikäli lisäresursseja ei kyetä toimittamaan kriminalisoinnin edellyttämässä mittakaavassa, on mahdollista, että syylliseksi epäillyn oikeusturva voi kärsiä.²⁴⁷

Toisekseen kriminalisoinnin haittoihin liittyy sen yksilötasolla aiheuttamat toimintavapauden rajoitukset ja kärsimykset. Jokainen rikossäännös jollakin tavalla rajoittaa yksilöiden toimintavapautta yhteiskunnassa. Rikosoikeudellinen järjestelmä säännöksineen velvoittaa yksilöä toimimaan tietyllä tavalla ja, jos yksilö ei toimi sääntöjen edellyttämällä tavalla, seuraa siitä yhteiskunnan määräämä rangaistus. Toisaalta yhteiskunnan tehtävänä on suojata yksilön perusoikeuksiin sisältyvää toimintavapautta, mutta toisaalta se myös rajoittaa niitä rangaistuksien kautta. Voidaan siis todeta, että selvästi tämä on ongelmallista perusoikeuksien näkökulmasta ja toimintavapauden rajoittaminen on selvä kriminalisoinnista aiheutuva haitta. Toisekseen erityisesti sääntöjen rikkomisesta aiheutuvista rangaistuksista aiheutuu yksilötasolla kärsimystä, joka on otettava huomioon kriminalisoinnin haittana. Rangaistusten ankaruus ja niistä aiheutuva kärsimys tulee suhteuttaa loukattuun oikeushyvään. Laajemmin kysymys rangaistusten ankaruudesta on liitännäinen yhteiskunnallisten haittojen suuruuteen ja niiden jakamiseen.²⁴⁸ Nämä haittavaikutukset voivat kohdistua tiettyihin henkilöryhmiin.²⁴⁹

²⁴⁵ OM 16/2024, s. 85–86.

²⁴⁶ Melander 2008, s. 495.

²⁴⁷ Melander 2008, s. 492–493.

²⁴⁸ Melander 2008, s. 489–490.

²⁴⁹ OM 16/2024, s. 88.

Lakiehdotuksen näkökulmasta tulee erityisesti arvioitavaksi kriminalisoinnilla saavutettavat preventiovaikutukset, välittömät kustannusvaikutukset ja haittavaikutukset tiettyihin ihmisryhmiin.

4.5.1 Katujengien kriminalisoinnilla saavutettava preventiovaikutus

Lakiehdotuksessa on arvioitu sen preventiivisiä vaikutuksia rikollisuuteen käyttämällä rangaistusjoustoja. Rangaistusjouston avulla pyritään arvioimaan matemaattisella tarkkuudella ankaroittavan sääntelyn vaikutuksia rikollisuutta vähentävästi. Sen mukaan lakiehdotus pidentäisi vankeusrangaistuksia 25–30 % verran ja täten vähentäisi rikollisuutta joitakin prosentteja. Hallitus on ehdotuksessaan painottanut, että rikoskäyttäytymisen muutosten arviointi on vaikeaa ja siihen liittyy merkittävää epävarmuutta. Lisäksi todetaan, että rangaistustason muutoksilla ei voida merkittävästi ohjailta rikollisuuden määrää.²⁵⁰ Yleisesti voidaan todeta, että rangaistusjouston käyttö jakaa vahvasti mielipiteitä liittyen sen laskennallisiin epävarmuuksiin. Esimerkiksi hovioikeus on hallituksen esityksen 219/2024 vp luonnoksesta todennut, että rangaistusjouston käyttäminen antaa väärän kuvan rangaistuksien ankaroittamisen vaikutuksista rikollisuutta vähentävästi. Lisäksi asiassa on otettava huomioon se, että, kuten hallitus on itsekin todennut, katujengien tilannekuva elää jatkuvasti.²⁵¹ Oikeuskirjallisuudessa on kyseenalaistettu ankarampiin rangaistuksiin liittyvä preventiovaikutus ja katsottu, että sanktioankaruuden koventaminen ei välttämättä vaikuta rikosten ennaltaehkäisyyn.²⁵² Vaikuttaa epäloogiselta säätää uusi koventamisperuste, jonka vaikutuspiirissä arvioidaan olevan vain noin 350 henkilöä, kun tiedetään, että rangaistusten koventaminen ei vaikuta preventiivisesti ilmiöön tai vaikutus on korkeintaan erittäin pieni.

Yleisestävyyden pelotevaikutukset riippuvat kiinnijäämisriskistä ja rankaisemisen todennäköisyydestä. Kiinnijäämisriski vaikuttaa rikosentekopäätökseen enemmän kuin sanktioankaruus.²⁵³ Lakiehdotuksessa on todettu, että nykyistä ankaramman rikosoikeudellisen arvostelun kohdistaminen katujengejä kohtaan korostaisi niiden yhteiskunnallista selvittämisintressiä, mikä voi tehostaa poliisin tällaisiin rikoksiin kohdistamia toimia, ja sen avulla voidaan lisätä kiinnijäämisriskiä.²⁵⁴ Katujengejä koskevalla ankaroittamisperusteella ei ole tarkoitus luoda uutta soveltamisalaa, joten katujengien tekemät

²⁵⁰ HE 219/2024 vp, s. 32.

²⁵¹ HE 219/204 vp, s. 24.

²⁵² Paukku ja Kimpimäki 2023, s. 465.

²⁵³ Paukku ja Kimpimäki 2023, s. 465.

²⁵⁴ HE 219/2024 vp, s. 21.

rikokset nykyiselläänkin ovat rangaistavia. Tästä syystä pidän epätodennäköisenä, että yksinään rikosten ankaroittaminen lisääisi poliisien näihin rikoksiin kohdistamia toimia ja tätä kautta kiinnijäämisriskiä. Tämä luo ajatusta siitä, että poliisi olisi tällä hetkellä kykenemätön puuttumaan katujengien toimintaan. Poliisin tehtävänä on katuturvallisuuden ylläpitäminen ja julkisten paikkojen järjestyksen valvominen sekä katujengien tekemien rikosten selvittäminen. Poliisitoimintaa ei tulisi samaistaa rikosoikeudellisen järjestelmän käyttöön luomalla uutta rikosoikeudellista sääntelyä poliisitoiminnan tarpeisiin. Katson, että rikosten selvittämistä kiinnijäämisriskiä voitaisiin paremmin nostaa sijoittamalla poliisille enemmän määrärahoja niitä palveleville sektoreille näiden tavoitteiden toteutumisen mahdollistamiseksi.

4.5.2 Katujengien kriminalisoinnin välittömät kustannusvaikutukset

Lakiehdotuksen piiriin kuuluvia rikoksia tulisi vuodessa rikosprosessiin selvitettäväksi laskennallista joustoa käyttäen yhteensä 600, joissa 200 tapauksessa tulisi selvittää, onko rikos tehty osana rikollisjoukon toimintaa. Poliisin osalta on arvioitu, että se aiheuttaisi kasvavan työmäärän takia lisäkustannuksia noin 164 000–328 000 euroa. Syyttäjien osalta on arvioitu, että se aiheuttaisi kasvavan työmäärän takia lisäkustannuksia noin 61 000 euroa. Tuomioistuinten osalta on arvioitu, että se aiheuttaisi kasvavan työmäärän takia lisäkustannuksia noin 112 000–224 000 euroa. Oikeusavustajien ja oikeusaputoimistojen osalta on arvioitu, että se aiheuttaisi kasvavan työmäärän takia lisäkustannuksia niin vähäisesti, ettei taloudellisia vaikutuksia ei ilmoiteta euromääräisenä. Vankeinhoidon osalta on arvioitu, että ehdotettu koventamisperuste lisäsi vankeudessa suoritettavia vuosia vuosittain 22–26 vuotta. Vankeinhoidon osalta euromääräinen arvio on laskettu yhteisesti muiden lakiehdotuksessa tehtyjen lakiehdotusten kanssa ja yhteensä se on 4,9 miljoonaa euroa. Hallitus sitoutuu näiden laskelmien puitteissa kohdentamaan resurssitarpeita jokaiselle taholle edellä todettujen laskennallisten tarpeiden mukaisesti.²⁵⁵

Erityisesti haluan nostaa esille vankeinhoitoon suunnattavat varat, koska sen onnistunut hoitaminen vastaa koko rangaistusten täytäntöönpanon yhteiskunnallisesti tavoitteista eli rikosvastuun toteuttamisesta, uusintarikollisuuden ja rikollisuudesta aiheutuvien haittojen vähentämisestä sekä yhteiskunnan turvallisuuden lisäämisestä. Rikosseuraamuslaitos on antanut 25.9.2024 eduskunnan lakivaliokunnalle lausunnon nimeltään

²⁵⁵ HE 219/2024 vp, s. 25–32.

rikosseuraamuslaitoksen toimintaedellytykset. Selvityksessä todetaan suljettujen vankiloiden käyttöasteen olevan tällä hetkellä yli 100 % ja erityisesti tutkintavankiloiden tilanteen olevan haastava. Selvityksessä todetaan lisäksi, että vankiturvallisuus ja työturvallisuus vaarantuvat, kun suljetun vankilan käyttöaste on yli 90 %. Selvityksen mukaan nykyisen hallituksen ohjelman mukaisten lainsäädäntömuutosten myötä myös vankimäärä tulee kasvamaan huomattavasti. Nykyisellään vankilakapasiteetin ei katsota riittävän ja resurssitarve sekä vankiloissa että yhdyskuntaseuraamustoiminnassa tulee entisestään vain kasvamaan.²⁵⁶ Lausunnosta voidaan päätellä, että nykyisellään rangaistusten täytäntöönpanon yhteiskunnalliset tavoitteet eivät toteudu täysimääräisesti ja niiden tavoitteiden saavuttaminen uuden lakiehdotuksen perusteella vaikeutuu entisestään merkittävästi. Koska nykyiselläänkin vankeinhoidon resurssit ovat riittämättömät, ei voida hallituksen esityksessä 219/2024 vp arvioitua resurssitarvetta pitää riittävänä.

Pidän vankeinhoidon määrärahojen puutetta erittäin haitallisena ottaen huomioon, että tällöin tuomitun rangaistusajan suunnitelmaa ei kyetä laadukkaasti toteuttamaan. Rangaistusajan suunnitelman laadukas toteuttaminen on kriittistä, jotta rangaistusten täytäntöönpanon yhteiskunnallisen vastuun tavoitteet voivat toteutua. Puutteellinen rangaistusohjelman toteuttaminen sekä vankiloiden lisääntyvä sisäinen turvattomuus yhdessä altistavat vangin vankilaympäristön negatiivisille vaikutuksille, kuten traumatisoitumiselle, radikalisoitumiselle, hyväksikäytölle, joiden johdosta vangin virkamiesvastaisuus ja yhteiskuntavastaisuus lisääntyvät. Nämä tekijät yhdessä eivät luo vangille vapauteen päästyään realistisia mahdollisuuksia sopeutua osaksi yhteiskuntaa. Vangin sopeuttamattomuus takaisin yhteiskuntaan johtaa kasvavaan uusintarikollisuuteen.²⁵⁷ Sinänsä hallitus esityksessään tunnistaa nämä tarpeet, mutta ei silti ole suhteuttanut määrärahoja jo vallitsevaan vaikeaan tilanteeseen vankiloissa.²⁵⁸

Hallituksen esityksessä ei ole otettu huomioon niitä kustannuksia, joita aiheutuvat vankeusrangaistuksen suorittaneen henkilön vapautumisesta. Nämä toimenpiteet liittyvät vapautuvan henkilön sosiaalistamiseen ja yhteiskuntaan sopeuttamiseen.²⁵⁹ Lisäksi hallituksen esityksessä on kiinnitetty huomiota lakiehdotuksen vaikutuksiin vankeusrangaistusten täytäntöönpanokustannusten osalta, mutta hallitus ei ole esityksessään arvioinut muiden rangaistusten täytäntöönpanoon liittyviä kustannuksia. Lakiehdotuksen yksi

²⁵⁶ Rikosseuraamuslaitoksen asiantuntijalausunto 25.9.2024 HE 109/2024 vp, s. 1–2.

²⁵⁷ Rikosseuraamusala Talentia ry:n asiantuntijalausunto 14.8.2024 HE 219/2024 vp luonnoksesta, s. 1.

²⁵⁸ HE 219/2024 vp, 22–23.

²⁵⁹ Rikosseuraamusala Talentia ry:n asiantuntijalausunto 14.8.2024 HE 219/2024 vp luonnoksesta s. 4.

kohderyhmistä ovat nuoret henkilöt, joten erityisesti heidän kohdallaan voidaan perustellusti katsoa yhdyskuntaseuraamusrangaistusten kasvavan.

4.5.3 Katujengien kriminalisoinnin haitat tiettyjen ihmisryhmien kannalta

Hallituksen esityksessä 219/2024 vp arvioidaan lakiehdotuksen vaikutuksia erilaisiin ihmisryhmiin melko suppeasti. Lakiehdotuksen vaikutusryhmiin katsotaan kuuluvan miehet, ulkomaalaistaustaiset henkilöt ja alle 18-vuotiaat. Vaikutusryhmille aiheutuvia haittoja ei pidetä olevan ongelmallisina, koska koventamisperusteen soveltamisalan katsotaan olevan yleinen. Täten koventamisperusteen säätämisen perusteltavuuden ei katsota liittyvän katujengien jäsenten alkuperään tai ominaisuuksiin, vaan katujengien tekojen vahingollisuuteen ja vaarallisuuteen. Toisaalta lakiehdotuksessa todetaan, että tietyillä ihmisryhmillä on suurempi alttius ajautua tietynlaiseen rikollisuuteen, joten tällöin on perustellumpaa käyttää tähän puuttumiseen ensisijaisesti muita keinoja kuin rikoslainsäädännöllisiä keinoja. Tällaisia muita keinoja toteutetaan jo mainitussa hallituksen toimenpideohjelmassa.²⁶⁰ Täten katujengien toiminnassa tehtyjä rikoksia koskeva koventamisperuste sekä siitä seuraava rangaistusten ankaroituminen ja rangaistusten kielteiset vaikutukset kohdistuisivat etupäässä nuoriin ulkomaalaistaustaisiin miehiin. Aiemmin tutkimuksessa on selostettu lakiehdotuksen mahdollisesti lisäävän ulkomaalaistaustaisten henkilöiden syrjäytymisen riskiä ja alle 18-vuotiaiden kohdalla on todettu olevan mahdollisuus siihen, että lapsi leimautuu tullessaan tuomituksi katujengin jäsenenä. Lakiehdotukseen tulisi lisätä vaikuttavuusarviointia siitä, miten lakiehdotuksesta aiheutuvat haitat tulevat vaikuttamaan ulkomaalaistaustaisiin nuoriin henkilöihin.

5 Johtopäätökset

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on ollut selvittää, millä edellytyksillä rikoksen tekeminen osana rikollisjoukon toimintaa voidaan säätää rangaistuksen koventamisperusteeksi ja, millä edellytyksillä rikollisjoukon tunnusmerkistön määrittely rikoslakiin on mahdollista. Olen tutkinut näitä kysymyksiä kriminalisointiperiaatteiden kautta ja tarkastellut, täyttääkö lakiehdotus niiden asettamat vaatimukset.

²⁶⁰ HE 219/2024 vp, s. 23–24.

Olen aloittanut tutkimuksen laillisuusperiaatteesta. Tutkimuksen aiheen näkökulmasta laillisuusperiaatteen sisältämä epätäsmällisyyskielto on ollut merkittävässä asemassa. Laillisuusperiaatteen yhteydessä käsittelin katujengien määritelmän täsmällisyyttä ja koventamisperusteen soveltamisalaan kuuluvia rikoksia. Katujengien määritelmään liittyen havainnoin, miten monet määritelmän käsitteet jättävät tulkinallisesti avoimeksi monenlaisia seikkoja. Soveltamisalaan kuuluvien rikoksien osalta totesin lakiehdotuksen näyttäytyvän epäjohdonmukaisena, koska soveltamisalaan luetaan yhtä lailla sekä lievät rikokset että vakavat rikokset. Näin ollen laillisuusperiaatteen vaatimukset eivät näytä täysimääräisesti täyttyvän.

Toisekseen tutkimuksessani käsittelin kriminalisointiperiaatteista ihmisarvon loukkaamattomuuden periaatetta ja sen asettamia vaatimuksia lakiehdotukselle. Ihmisarvon loukkaamattomuuden periaatteen yhteydessä tarkastelin, miten lakiehdotus näyttääytyy suhteessa syyllisyysperiaatteeseen, oikeusturvavaatimukseen ja kansainväliseen lapsen oikeuksien yleissopimukseen. Syyllisyysperiaatteen asettamien vaatimusten täytyminen osoittautui haasteelliseksi, koska laillisuusperiaatteen yhteydessä lakivaatimuksen todettiin vaikuttavan epätäsmälliseltä. Totesin, että yksilölle ei luoda aitoa mahdollisuutta toimia lain edellyttämällä tavalla, koska lakiehdotuksen soveltamisalaan kuuluvaa käyttäytymistä, sekä sen soveltamisalaan kuuluvia rikoksia, ei ole lakiehdotukseen kirjattu täsmällisyysvaatimuksen edellyttämällä tavalla. Myös oikeusturvavaatimus perustelee tekotapatunnusmerkistön tarkempaa kirjausta lakiehdotukseen. Oikeusturvavaatimuksen problemaattiset näkökohdat liittyvät syyllisen oikeuteen suorittaa vankeusrangaistus turvallisesti. Oikeusturvavaatimuksen näkökulmasta myös lakiehdotuksen säätämisestä mahdollisesti johdannainen epäyhdenvertainen kriminalisointi, kohdistuen maahanmuuttajataustaisiin henkilöihin, vaikuttaa haasteelliselta. Ihmisarvon loukkaamattomuuden periaatteen lainsäätäjälle asettamat lakiehdotuksen sisällöllisen hyväksyttävyyden vaatimukset eivät myöskään näytä täyttyvän lapsen edun ensisijaisuuden edellyttämällä tavalla.

Kolmantena kriminalisointiperiaatteena käsittelin oikeushyvien suojelun periaatetta. Tutkimukseni osoitti, että suojelukohteina yleinen järjestys ja turvallisuus voidaan sitoa perusoikeusjärjestelmän yksilön oikeuksiin, joten suojelukohteina ne näyttävät täyttävän kriminalisoinnin vaatimukset. Toisaalta tutkimukseni osoitti, että suojelukohteiden ja lakiehdotuksen konkreettisten tavoitteiden täytyminen jää vielä epäselväksi. Oikeushyvien suojelun periaate lisäksi edellyttää lakiehdotuksen tarkastelemista suhteessa kriminalisoitavan

käyttäytymisen moitittavuuteen. Motittavuusarviointi osoittautui epäjohdonmukaiseksi. Kriminalisoinnista seuraavat rangaistukset eivät näyttäneet olevan oikeassa suhteessa kaikkiin sillä rangaistavaksi tulevien tekojen moitittavuuteen ja haitallisuuteen. Tarkastelin lisäksi oikeushyvien suojelun periaatteen vaatimaa kriminalisoinnista johdannaisten oikeushyvien rajoittavia vaikutuksia. Sen yhteydessä totesin lakiehdotuksen saattavan johtaa vastaajien oikeusturvan vaarantumiseen ja rangaistusten oikeasuhteisuuden häiriintymiseen. Lisäksi oikeushyvien suojelun periaatteen yhteydessä tutkin symbolisen rikosoikeuden kieltoa. Totesin lakiehdotuksen sisältävän voimakkaita symbolisen rikosoikeuden käytön tunnusmerkkejä. Kokonaisuudessaan oikeushyvien suojelun periaatteen vaatimuksen kriminalisointiperiaatteena eivät vaikuta täyttyvän lakiehdotuksessa.

Neljäntenä kriminalisointiperiaatteena tarkastelin ultima ratio -periaatetta, sekä sen ulkoista ja sisäistä ulottuvuutta. Ulkoisen ultima ratio -periaatteen yhteydessä totesin kriminalisoinnista puuttuvan tarkempi vaihtoehtoisten keinojen arviointi. Vaihtoehtoisten keinojen vaikuttavuuden arvioinnin puuttumisen takia, ulkoisen ultima ratio -periaatteen vaatimuksien ei voida ainakaan varsinaisesti katsoa täyttyvän. Sisäisen ultima ratio -periaatteen yhteydessä tarkastelin jo voimassa olevaa koventamisperusteiden järjestelmää suhteessa uuteen kriminalisointiin. Jo voimassa oleva oikeus vaikuttaa täyttävän uuden kriminalisoinnin tavoitteet, joten sisäisen ultima ratio -periaatteen vaatimusten ei voida katsoa täyttyvän lakiehdotusta tarkasteltaessa. Ehdotettu kriminalisointi näyttäytyy epäselvänä, miten sitä tulisi tulkita voimassa olevien lieventämisperiaatteiden soveltamisen yhteydessä ja lakiehdotus voisi hyötyä niiden laajemmasta tarkastelusta suhteessa ehdotettuun kriminalisointiin. Täten ultima ratio -periaatteen näkökulmasta lakiehdotus vaikuttaa vaativan täydentämistä.

Viimeisenä kriminalisointiperiaatteena tarkastelen tutkimuksessani hyöty-haitta-punninnan periaatetta. Hyöty-haitta-punninnan periaatteen näkökulmasta nostin tutkimuksen kohteeksi kriminalisoinnilla saavutettavat preventiovaikutukset, kriminalisoinnin välittömät kustannusvaikutukset ja kriminalisoinnista aiheutuvat haitat tiettyjen ihmisryhmien kannalta. Tutkimukseni osoitti, että kriminalisoinnilla voidaan tavoitella teoreettisella tasolla preventiovaikutuksia, mutta käytännön preventiovaikutukset näyttäytyivät vähäisinä. Erityisesti heikko preventiivinen vaikutus puhuu sen puolesta, että lakiehdotuksella ei käytännössä tulla saavuttamaan sillä tarkoitettujen suojeltavien oikeushyvien turvallisuutta. Lakiehdotuksen sisältämä arviointi kriminalisoinnista aiheutuvista kustannusvaikutuksista näyttäytyi puutteellisenä. Ehdottoman vankeusrangaistusten kustannuksien voidaan todeta olevan merkittävät ja vaihtoehtoiset rangaistukset, sekä erilaiset rikosentorjuntamenetelmät,

vaikuttavat kustannuksiltaan muodostavan edullisemmän vaihtoehdon. Kustannusten merkittävä nousu yhdistettynä lakiehdotuksen heikolta vaikuttavaan preventiiviseen tehoon, näyttäytyy kokonaisuudessaan lyhyt näköiseltä rikosoikeudellisen järjestelmän käytöltä. Katson suhteellisuusperiaatteen valossa kustannustehokkaammaksi ratkaisuksi kokonaisuudessaan keskittää lakiehdotukseen varatut resurssit rikosentorjuntamenetelmiin. Kriminalisoinnista aiheutuvat haitat tietyille ihmisryhmille vaikuttivat selkeiltä, mutta niitä ei ole otettu osaksi lakiehdotuksen arviointia. Hyöty-haitta-punnin periaatteen näkökulmasta vaikuttaa siltä, että lakiehdotuksesta mahdollisesti aiheutuvat haitat ovat suurempia, kuin sillä mahdollisesti saavutettavat hyödyt.

Tutkimukseni valossa lainsäädännölliset toimenpiteet katujengi-ilmiön ratkaisemiseksi vaikuttavat ennen aikaisilta. Keväällä 2024 tilannekuvan mukaan Suomen poliisi on tunnistanut noin 10 katujengiksi luokiteltua yhteenliittymää. Näihin yhteenliittymiin on yhdistetty kaikkiaan noin 350 henkilöä, joista noin 150 on poliisin arvion mukaan yhteenliittymissä keskeisiä henkilöitä tai jäseniä ja loput muita ryhmiin liittyviä henkilöitä, kuten rikoskumppaneita tai myötävaikuttajia. Katujengejä koskeva tilannekuva kuitenkin elää jatkuvasti.²⁶¹ Vaikuttaa siltä, että hallituksen esityksen valmistelussa ei ole riittävästi osin pureuduttu siihen, onko oikeusjärjestelmässä todellinen aukko, jonka täyttämiseen tarvitaan uusi koventamisperuste. Monelta osin hallituksen esitys osoittaa epäloogisuutta. Ajattelen, että osa tästä johtuu sen voimakkaasta täydentämisestä alkuperäiseen hallituksen esityksen luonnokseen nähden. Sinänsä tämä on hyvä seikka, sillä se osoittaa hallituksen harkinneen luonnoksesta esitettyjen lausumien arviointia. Rikosoikeudellisesti taas esityksen epäloogisuus on äärimmäisen ongelmallista. Tätä tosittavat lausunnot HE 219/2024 vp luonnoksesta. Pelkkä hallituksen toteamus siitä, että kyseinen uusi ankaroittamisperuste tekee järjestelmästä johdonmukaisemman, ei tarkoita sitä, että näin todellisuudessa olisi. Näen, että hallituksen tulisi laajentaa perusteluja siitä, miten uusi ankaroittamisperuste käytännössä tekisi jo voimassa olevasta ankaroittamisjärjestelmästä loogisemman.

Kyse on ylikriminalisoinnista, jos säädetään kriminalisoinneille asetettavien vaatimusten vastaisia rangaistussäännöksiä.²⁶² Jos kriminalisointiperiaatteiden vaatimusten ei katsota täyttyvän lakiehdotusta arvioitaessa, tulisi lakiehdotus joko hylätä tai valtioneuvoston tulisi antaa asiassa täydentävä hallituksen esitys PL 71 §:ssä tarkoitettulla tavalla.²⁶³ Tutkimukseni

²⁶¹ HE 219/2024 vp, s. 24–25.

²⁶² Husa ym. 2008, s. 14.

²⁶³ OM 16/2024, s. 26.

perusteella lakiehdotus hyötyisi sitä täydentävästä kriittisestä tarkastelusta, jotta lakiehdotuksen voitaisiin käytännössä katsoa yllä pitävän oikeusjärjestelmän koherenssia kriminalisointiperiaatteiden edellyttämällä tavalla. Tulevaisuudessa mielenkiintoista olisi tutkia isommassa otannassa, miten lyhyissä lainvalmisteluissa kriminalisointiperiaatteiden vaatimukset täyttyvät, ja minkälaisia mahdollisia yhtäläisyyksiä kriittisessä tarkastelussa nousisi esiin.